

Літаратурнае мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 14 (2540)
ПЯТНІЦА
2
красавіка 1971

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНнікаў БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

НАША МЭТА—ЗРАБІЦЬ ЖЫЦЦЁ САВЕЦКІХ ЛЮДЗЕЙ ЯШЧЭ ЛЕПШЫМ, ЯШЧЭ ПРЫГАЖЭЙШЫМ, ЯШЧЭ ШЧАСЛІВЕЙШЫМ. МЫ ІДЗЁМ НАСУСТРАЧ НОВЫМ ГАДАМ САМААДДАНАЙ І НАТХНЁНАЙ ПРАЦЫ, ПРАЦЫ З ПОЎНАЙ АДДАЧАЙ УСІХ ТВОРЧЫХ СІЛ. ДЛЯ НАС ГЭТА — АДЗІНЫ ШЛЯХ ДА ДАБРАБЫТУ І ШЧАСЦЯ, СВЕТЛАГА КАМУНІСТЫЧНАГА БУДУЧАГА.

(Са Справаздачнага даклада ЦК КПСС XXIV з'езду Камуністычнай партыі Савецкага Саюза)

МАСКВА, XXIV З'ЕЗД КПСС. НА ЗДЫМКУ, У ПРЭЗІДЫУМЕ З'ЕЗДА,

Фота В. Ягорова. (ТАСС).

СЁННЯ ГАЛОУНАЯ ПАДЗЕЯ ў жыцці ўсяго савецкага народа, у жыцці працоўнага люду планеты — XXIV з'езд Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

4.949 дэлегатаў — прадстаўнікоў больш чым чатырнаццаці мільённай арміі камуністаў Краіны Саветаў сабраліся ў Крамлёўскі Палац з'ездаў на свой вышэйшы форум, каб падвесці вынікі стваральнай працы партыі пасля яе XXIII з'езда, вызначыць новыя канкрэтныя задачы камуністычнага будаўніцтва.

З'езды ленінскай партыі заўсёды былі важнымі вехамі ў развіцці першай у гісторыі сацыялістычнай дзяржавы, у жыцці савецкага народа — будаўніка камунізма. Да свайго XXIV з'езда Камуністычная партыя прыйшла яшчэ больш загартаванай, маналітна адзінай, згуртаванай ідэяна і арганізацыйна.

— Паспяховае правядзенне генеральнай лініі Камуністычнай партыі, сфармуляванай у яе Праграме, у рашэннях XXIII з'езда, — сказаў ва ўступнай прамове на з'ездзе член Палітбюро ЦК КПСС М. В. Падгорны, — дало магчымасць яшчэ цясней згуртаваць рабочых, сялян, інтэлігенцыю вакол партыі, зрабіць яшчэ больш трывалымі вялікую дружбу народаў на-

шай краіны, адзінства шматнацыянальнай сацыялістычнай дзяржавы.

Створаная Леніным, як партыя пралетарыяту, як перадавы атрад рабочага класа, КПСС з перамогай сацыялізма стала авангардам усяго савецкага народа. У часы цяжкіх выпрабаванняў, у гады мірнага будаўніцтва ўсе свае перамогі савецкія людзі звязваюць з Камуністычнай партыяй.

Савецкія людзі ганарацца тым, што КПСС — адзін з прызнаных актыўных атрадаў сусветнага камуністычнага руху. Ці не яркае сведчанне гэтага — удзел у рабоце XXIV з'езда 101 дэлегацыі камуністычных, нацыянальна-дэмакратычных і левых сацыялістычных партый з 90 краін свету!

У дакладзе, які зрабіў Генеральны сакратар ЦК КПСС Леанід Ільіч Брэжнеў, падведзены вынікі велізарнай палітычнай і арганізатарскай дзейнасці партыі, яе ленінскага Цэнтральнага Камітэта, навукова абгрунтаваны перспектывы чарговага этапа будаўніцтва камунізма, дадзены глыбокі аналіз сучаснага міжнароднага становішча.

...Сёння чацвёрты дзень работы з'езда. Дэлегаты абмяркоўваюць справаздачны даклад Цэнтральнага

Камітэта КПСС і справаздачны даклад Цэнтральнай рэвізійнай камісіі.

Вышэйшы орган партыі абмяркуе і народнагаспадарчыя задачы на бліжэйшую пяцігодку, задачы, якія вызначаны ў праекце Дырэктыў XXIV з'езда КПСС. З дакладам па гэтым пытанні выступілі Старшыня Савета Міністраў СССР Аляксей Мікалаевіч Касыгін.

Як заўсёды, партыя перад з'ездам раілася з народам, яна вынесла праект Дырэктыў на шырокае абмеркаванне ў заводскія і фабрычныя калектывы, калгасы і саўгасы, навуковыя і культурныя ўстановы. У прапановах, якія там нарадзіліся, выказаны багаты вопыт мільёнаў.

У гэтыя дні па ўсёй нашай неабсяжнай краіне праходзяць мітынгі, сходы, на якіх гарнякі і хлебаробы, металургі і чыгуначнікі, дзеячы літаратуры і мастацтва абмяркоўваюць матэрыялы XXIV з'езда КПСС.

Разам з усімі савецкімі людзьмі гарача вітаюць з'езд партыі і працоўныя нашай рэспублікі, знаёмыя з дакументамі з'езда, яны радуюцца высокім рубяжам, якія бярэ ў новым пяцігоддзі савецкі народ, новым велічым далаглядам, якія адкрываюцца перад роднай Беларуссю.

СПРАВАЗДАЧНЫ ДАКЛАД ЦЭНТРАЛЬНАГА КАМІТЭТА КПСС

XXIV З'ЕЗДУ КАМУНІСТЫЧНАЙ ПАРТЫІ САВЕЦКАГА САЮЗА

ДАКЛАД ГЕНЕРАЛЬНАГА САКРАТАРА ЦК ТАВАРЫША Л. І. БРЭЖНЕВА 30 сакавіка 1971 года

З часу XXIII з'езда Камуністычнай партыі Савецкага Саюза мінула пяць гадоў.

Гэта былі гады напружанай працы нашага народа. Ажыццяўляючы планы, намечаныя партыяй, саветскія людзі дасягнулі буйных поспехаў па ўсіх асноўных напрамках камуністычнага будаўніцтва.

Гэта былі гады, калі наша сацыялістычная эканоміка зрабіла новы вялікі крок наперад. Значна павялічыўся аб'ём прамысловай вытворчасці. Узроста расла сельская гаспадарка. Дасягнуты новыя рубяжы ў развіцці навукі і тэхнікі, ва ўсё больш шырокіх маштабах асвойваліся іх навіны дасягненні. На гэтай аснове нам удалося істотна праіснаваць наперад у тым напрамку, які ў канчатковым выніку выражае галоўны сэнс дзейнасці КПСС. — у напрамку далейшага ўздыму дабрабыту і культуры ўсяго савецкага народа.

Гэта былі гады дасягнення развіцця сацыялістычных грамадскіх адносін і савецкай дэмакратыі, гады далейшага росквіту брацкай дружбы народаў СССР, значнага ўмацавання палітычнай і абароннай магутнасці нашай вялікай Радзімы — Саюза Саветскіх Сацыялістычных Рэспублік.

У галіне міжнароднага развіцця гэта былі гады вялікіх сацыяльна-палітычных змен, гады вострага проціборства паміж сіламі міру, свабоды, прагрэсу і сіламі прыгнёту, рэакцыі і агрэсіі. Гарызонты планеты не раз зацікаваліся хмарамі вайнаў небяспекі. Але ўсё гэта раз імперыялістычнай замахі сустракалі рашучы адпор.

Саветскі Саюз і брацкія сацыялістычныя краіны ўнеслі вялікі і актыўны ўклад у барацьбу за мір і бяспеку народаў. Міжнародныя пазіцыі на-

шай Радзімы сталі яшчэ больш надзейнымі, узрасла роля сусветнай сістэмы сацыялізма. Працягваў мацнець і паглыбляцца вялікі саюз трох асноўных рэвалюцыйных сіл сучаснасці — сацыялізма, міжнароднага рабочага руху і нацыянальна-вызваленчай барацьбы народаў.

Мінулае пяцігоддзе было перыядам далейшага росту і ўмацавання нашай вялікай ленінскай партыі, далейшага ўмацавання яе сувязей з народам, узростаў яе кіруючай ролі ва ўсім асяродку савецкага грамадства. Партыя даводзілася вырашаць у гэтыя гады нямала складаных задач. Абагульняючы набыты вопыт камуністычнага будаўніцтва, партыя выпрацавала прычыновы, рэалістычны курс палітыкі, з адабраннем сустраты і аднадушна падтрыманы ўсім савецкім народам.

Гэта былі гады велізарнага палітычнага ўздыму і працоўнага энтузіязму савецкіх людзей у сувязі з вялікімі jubileями — пяцідзясяцігоддзем Кастрычніцкай рэвалюцыі і стагоддзем з дня нараджэння У. І. Леніна. — гады ўсё больш актыўнага ўдзелу шырокіх мас працоўных у практычным ажыццяўленні планаў, намечаных партыяй. Усе саветскія людзі ўспрымаюць XXIV з'езд Камуністычнай партыі як выдатную падзею ў сваім жыцці, сустракаюць яго канкрэтнымі справамі, новымі вялікімі дасягненнямі.

Поўная энергія, узбагачаная новым вопытам і маналітна згуртаваная, добра ўсведамляючы ўсё значэнне і маштабы ўжо дасягнутага, упэўненая ў сваіх сілах і правільнасці намечаных перспектываў далейшага руху наперад, прыйшла наша ленінская партыя да свайго XXIV з'езда.

I.

МІЖНАРОДНАЕ СТАНОВІШЧА СССР. ЗНЕШНЕПАЛІТЫЧНАЯ ДЗЕЙНАСЦЬ КПСС

Саветскі Саюз — міралюбівая дзяржава, гэта вызначаецца самім характарам нашага сацыялістычнага ладу. Мэта саветскай знешняй палітыкі, як іх фармуляваў XXIII з'езд КПСС, заключаецца ў тым, каб забяспечыць разам з іншымі сацыялістычнымі краінамі спрыяльныя міжнародныя ўмовы для пабудовы сацыялізма і камунізма; мацаваць адзінства і згуртаванасць сацыялістычных краін, іх дружбу і брацтва; падтрымліваць нацыянальна-вызваленчы рух і ажыццяўляць усебаковае супрацоўніцтва з маладымі дзяржавамі, якія сталі на шлях развіцця; паслядоўна адстойваць прынцып мірнага суіснавання дзяржаў з розным сацыяльным ладам, даваць рашучы адпор агрэсіўным сілам імперыялізму, збавіць чалавечтва ад новай сусветнай вайны.

Уся практычная дзейнасць ЦК у галіне міжнароднай палітыкі была накіравана на дасягненне гэтых мэт.

Таварыш Л. І. Брэжнеў падрабязна ахарактарызаваў пытанні далейшага развіцця дружбы і супрацоўніцтва сацыялістычных краін.

Ён гаворыць: у цэнтры ўвагі ЦК пастаянна знаходзіліся пытанні далейшага згуртавання і развіцця сусветнай сацыялістычнай сістэмы, адносін з брацкімі краінамі сацыялізма, з іх камуністычнымі партыямі. Сусветная сістэма сацыялізма чвэрць стагоддзя. З пункту гледжання развіцця рэвалюцыйнай тэорыі і практыкі гэтыя гады былі выключна плённыя. Сацыялістычны свет даў камуністычнаму і рабочаму руху вопыт, які мае велізарнае, сапраўды гістарычнае значэнне.

Асаблівае значэнне КПСС надавала развіццю супрацоўніцтва з камуністычнымі партыямі брацкіх краін.

Справаздачны перыяд азнаменаваўся сур'ёзнымі поспехамі ў справе **каардынацыі знешнепалітычнай дзейнасці** брацкіх партыяў і дзяржаў.

Галоўным цэнтрам каардынацыі знешнепалітычнай дзейнасці брацкіх краін служыла і служыць арганізацыя Варшаўскага дагавору.

У выніку калектыўнай выпрацоўкі і ажыццяўлення раду мер у апошнія гады ўдасканалілася **ваенная арганізацыя Варшаўскага дагавору**. Узброеныя сілы саюзных дзяржаў знаходзяцца ў высокай ступені гатоўнасці і могуць гарантаваць мірную працу брацкіх народаў.

Не меншае значэнне мае і **супрацоўніцтва ў эканамічнай галіне**, расшырэнне і паглыбленне народнагаспадарчых сувязей краін сацыялізма.

Таварыш Л. І. Брэжнеў гаворыць далей аб неабходнасці паглыбляць спецыялізацыю і кааперацыю вытворчасці, цясней увязваць народнагаспадарчыя планы, рухацца па шляху эканамічнай інтэграцыі сацыялістычных дзяржаў.

У перыяд паміж XXIII і XXIV з'ездамі наша партыя праўляла вялікія клопаты аб ўмацаванні **добраважных адносін Савецкага Саюза з сацыялістычнымі дзяржавамі**.

Цеснае і разнабаковае супрацоўніцтва, дружба

і сардэчнасць характэрныя для нашых адносін з краінамі-ўдзельніцамі Варшаўскага дагавору — Балгарыяй, Венгрыяй, Германскай Дэмакратычнай Рэспублікай, Польшчай, Румыніяй і Чэхаславакіяй.

Непахісная наша дружба з Польскай Народнай Рэспублікай. Мы з глыбокім задавальненнем адзначаем, што ў брацкай Польшчы былі пераадолены ўзніклыя там цяжкасці. Польская аб'яднаная рабочая партыя ажыццяўляе меры, накіраваныя на тое, каб ўмацаваліся яе сувязі з рабочым класам і ўсімі працоўнымі, становіліся ўсё больш трывалымі пазіцыі сацыялізма ў краіне.

Адносін сацыялістычнай салідарнасці і моцнай брацкай дружбы звязваюць нашу партыю, саветскі народ з партыяй працоўных В'етнама, з Дэмакратычнай Рэспублікай В'етнам. Дэмакратычная Рэспубліка В'етнам можа быць упэўнена, што і ва ўзброенай барацьбе, і ў мірнай працы яна можа і ў далейшым разлічваць на брацкую падтрымку Савецкага Саюза.

Цэнтральны Камітэт за гэтыя гады ўдзяляў пастаянную ўвагу ўмацаванню супрацоўніцтва з рэспублікай Куба, з кампартыяй Кубы.

Вось ужо паўвека КПСС, Саветская дзяржава звязана моцнай выпрабаванай дружбаю з Мангольскай Народна-рэвалюцыйнай партыяй, з Мангольскай Народнай Рэспублікай.

За апошнія гады нашырыліся нашы сувязі з Карэйскай Народна-Дэмакратычнай Рэспублікай, з працоўнай партыяй Карэі, што, як мы перакананы, адпавядае інтарэсам народаў абедзвюх краін.

У справаздачны перыяд працягвалі развівацца саветска-югаслаўскія адносіны.

Аб нашых адносін з Кітайскай Народнай Рэспублікай. Кітайскія кіраўнікі, як вядома, выступілі са сваёй асобай, несумяшчальнай з ленінізмам ідэя-палітычнай платформай на асноўных пытаннях міжнароднага жыцця і сусветнага камуністычнага руху, а ад нас патрабавалі адмовы ад лініі XX з'езда і праграмы КПСС. Яны разгарнулі інтэнсіўную варажую прапаганду супраць нашай партыі і краіны, выставілі тэрытарыяльныя прэтэнзіі ў адносін з Савецкага Саюза і нават давалі справу да ўзброеных інцыдэнтаў на граніцы вясной і летам 1969 года.

Наша партыя рашуча выступіла супраць спроб сказці вучэнне марксізма-ленінізма, унесці раскол у міжнародны камуністычны рух, у рады барацьбы супраць імперыялізму. Захоўваючы стрыманасць і не паддаючыся на прапанаваны ЦК КПСС і Саветскі ўрад рабілі ўсё, што ад нас залежыць, каб дабіцца нармалізацыі адносін з Кітайскай Народнай Рэспублікай.

За апошнія паўтара гады ў выніку ініцыятывы, праўленай з нашага боку, з'явіліся прыкметы некатарай нармалізацыі ў адносін паміж СССР і КНР. У верасні 1969 года мела месца сустрэча кіраўнікоў урадаў абедзвюх краін, пасля якой пачаліся перагаворы ў Пекіне паміж урадавымі дэлегацыямі па ўрэгуляванні пагранічных пытанняў. Перагаворы гэтыя ідуць марудна, і для іх паспяховага завяршэння, зразумела, патрэбна канструктыўная пазіцыя не толькі аднаго боку.

У канцы мінулага года паміж СССР і КНР адбыўся абмен пасламі, пасля значнага перапынку падпісаны гандлёвыя пагадненні, крыху вырас тавараабарот. Гэта карысныя крокі, мы гатовы дзейнічаць і далей у тым жа напрамку.

Але, з другога боку, мы вядома, не можам не бачыць таго, што антысаветская лінія ў прапагандзе і палітыцы Кітая працягваецца, прычым IX з'езд КПК замацаваў у сваіх рашэннях гэты варажы Савецкаму Саюзу курс.

Што можна сказаць у сувязі з гэтым?

Мы рашуча адмацаем наклёнішчы выдуманай адносна палітыкі нашай партыі і дзяржавы, якая раснаўсоджваецца з Пекіна і ўнушаюцца кітайскаму народу. Сянь разлад паміж Кітаем і СССР тым больш абсурдна і шкодна, што гэта адбываецца ў абстаноўцы, калі імперыялісты актыўна свабодалюбівых народаў. Становішча больш чым калі-небудзь патрабуе згуртавання, сумесных дзейняў усіх антыімперыялістычных, рэвалюцыйных сіл, а не раздування варажасці паміж такімі дзяржавамі, як СССР і Кітай.

Мы не адмовімся ад нацыянальных інтарэсаў Савецкай дзяржавы. КПСС і далей будзе ястотна змагацца за згуртаванасць сацыялістычных краін і сусветнага камуністычнага руху на марксісцка-ленінскай аснове. Разам з тым наша партыя і Саветскі ўрад глыбока перакананы, што напалітэнне адносін паміж Саветскім Саюзам і Кітайскай Народнай Рэспублікай адпавядала б карэнным, доўгачасным інтарэсам абедзвюх нашых краін, інтарэсам сацыялізма, свабоды народаў і ўмацавання міру. Таму мы гатовы ўсямерна садзейнічаць не толькі нармалізацыі адносін, але і аднаўленню добрасуседства і дружбы паміж Саветскім Саюзам і Кітайскай Народнай Рэспублікай і выказваем упэўненасць, што ў канчатковым выніку гэта будзе дасягнута.

Такая наша прынцыповая пазіцыя. Мы неаднаразова аб ёй заяўлялі, ідверда яе прытрымліваемся і пацвярджаем на практыцы.

Што датычыць Албаніі, то мы, як і раней, гатовы да аднаўлення нармальнага адносін з ёй. Гэта было б карысна як для абедзвюх нашых краін, так і для агульных інтарэсаў сацыялістычных дзяржаў.

Немалое месца ў міжнародных падзеях апошніх гадоў заняў палітычны крызіс у Чэхаславакіі. Чэхаславацкія падзеі зноў напамілі аб тым, што ў краінах, якія сталі на шлях будаўніцтва сацыялізма, унутраныя антысацыялістычныя сілы, якія закахваліся яшчэ ў той ці іншай меры, могуць пры пэўных умовах актыўна і нават дайсці да прамых контррэвалюцыйных дзейняў у разліку на падтрымку з боку імперыялізму, які, у сваю чаргу, заўсёды гатоў да блакіравання з такімі сіламі.

З усёй відавочнасцю праявілася ў гэтай сувязі небяспека правага рэвізіянізму, які пад выглядам «паляпшэння» сацыялізма імгненна выхаласціць рэвалюцыйную сутнасць марксісма-ленінізма і рашыцца шлях для пранікнення буржуазнай ідэалогіі.

Чэхаславацкія падзеі пераканана паказалі, як важна пастаянна ўмацоўваць кіруючую ролю партыі ў сацыялістычным грамадстве, існыяна ўдасканаліваць формы і метады партыйнага кіраўніцтва, праўляць творчы марксісцка-ленінскі падыход да вырашэння паспешных праблем развіцця сацыялізма.

Нам было зразумела, што гаворка ішла не толькі аб спробе імперыялізму і яго прыхільнікаў звергнуць сацыялістычны лад у Чэхаславакіі. Гаворка ішла і аб спробе нанесці такім шляхам удар па пазіцыях сацыялізма ў Еўропе ў цэлым, стварыць спрыяльныя ўмовы для наступнага націску на сацыялістычны свет з боку найбольш агрэсіўных сіл імперыялізму.

Улічваючы звароты партыйных і дзяржаўных дзеячоў, камуністаў, працоўных Чэхаславакіі і прымаючы пад увагу небяспеку, якая стварылася для заваёў сацыялізма ў гэтай краіне, мы разам з брацкімі сацыялістычнымі краінамі прынялі тады рашэнне аказаць Чэхаславакіі інтэрнацыянальную дапамогу ў абароне сацыялізма. У надзвычайных умовах, створаных сіламі імперыялізму і контррэвалюцыі, нас абавязвалі да гэтага наш класавы абавязак, вернасць сацыялістычнаму інтэрнацыяналізму, клопаты аб інтарэсах нашых дзяржаў, аб лёсе сацыялізма і міру ў Еўропе.

Пленум ЦК КПЧ у дакуменце «Урокі крызіснага развіцця» даў, як вядома, такую ацэнку значэння калектыўнай дапамогі брацкіх дзяржаў:

«Уступленне саюзніцкіх войск і сацыялістычных краін у Чэхаславакію было актам інтэрнацыянальнай салідарнасці, адпавядаючым як агульным інтарэсам чэхаславацкіх працоўных, так і інтарэсам міжнароднага рабочага класа, сацыялістычнай садружнасці і класавым інтарэсам міжнароднага камуністычнага руху. Гэты інтэрнацыянальны акт выражаваў жыццё тысяч людзей, забяспечыў унутраны і знешні ўмовы для мірнай і спакойнай працы, умацаваў заходнія граніцы сацыялістычнага лагера і разбурыў надзеі

Імперыялістычных колаў на перагляд вынікаў другой сусветнай вайны».

Мы падзяляем вывад, да якога прыйшла Кампартыя Чэхаславакіі. Яшчэ да вайны нічо раз пераканаўча паказаў, што брацкае адзінства сацыялістычных краін ёсць самы надзейны бар'ер на шляху сіл, якія спрабуюць атакаваць, аслабіць лагер сацыялізма, падарваць і звесці на нішто сацыялістычныя заваёвы працоўных. Народы сацыялістычных краін ясна дэманструюць усюму свету, што сваіх рэвалюцыйных заваёў яны не аддадуць, што граніцы сацыялістычнай садружнасці непарушыныя і нядатыкальныя.

Камуністычная партыя Савецкага Саюза лічыла і лічыць сваім інтэрнацыянальным абавязкам усмерна садзейнічаць далейшаму росту магутнасці сусветнай сістэмы сацыялізма.

На XXIII з'ездзе, а потым — у радзе сваіх дакументаў, гаворыць далей таварыш Л. І. Брэжнеў, наша партыя ўжо давала разгорнутую ацэнку сучаснага імперыялізму. Марксісцка-ленінскі аналіз сучасных яго асаблівасцей змяшчаецца ў матэрыялах Міжнароднай камуністычнай нарады 1969 года.

Агульны крызіс капіталізму працягвае паглыбляцца. Ні працэсы інтэграцыі, ні класавая зацікаўленасць імперыялістаў у аб'яднанні намаганняў для барацьбы супраць сусветнага сацыялізма не ліквідавалі супярэчнасцей паміж імперыялістычнымі дзяржавамі. Да пачатку 70-х гадоў выразна вызначыліся асноўныя цэнтры імперыялістычнага суперніцтва: гэта ЗША — Заходняя Еўропа (перш за ўсё — ішчэ краін «агульнага рынку») — Японія. Паміж імі ўсё вострыя разгортваецца эканамічная і палітычная канкурэнтная барацьба.

Знешняя палітыка Імперыялізму за мінулае дзесяцігоддзе дала новыя доказы пазначанай яго рэакцыйнай, агрэсіўнай прыроды.

У гэтай сувязі трэба перш за ўсё сказаць аб амерыканскім імперыялізме, які за апошнія гады зноў пацвердзіў сваё імкненне адыгрываць ролю свесасоблівага гаварца і ахоўніка міжнароднай сістэмы эксплуатацыі і прыгнёту. Ён імкнецца панаваць усюды, умяшчаецца ў справы іншых народаў, бесцэрмонна парушае іх законныя правы і суверэнітат, сілай, падкунам, эканамічным прыгнётам спрабуе навязаць сваю волю дзяржавам і цэлым раёнам свету.

Трэба мець на ўвазе і той факт, што ў пасляваенныя гады ў капіталістычным свеце ў небылых маштабах адбываецца рост мілітарызму. Гэтая тэндэнцыя яшчэ больш умацавалася за апошні час. Толькі за адзін 1970 год краіны НАТО ўкалалі ў падрыхтоўку вайны 103 млрд. долараў. Найбольш небяспечны характар мілітарызацыі набывае ў ЗША. За апошнія пяць гадоў у гэтай краіне выдаткавана на ваенныя мэты каля 400 мільярдаў долараў.

Няма такіх азначэнняў, на якія не ішлі б імперыялісты, спрабуючы захаваць або аднавіць сваё панаванне над народамі былых калоній або іншых краін, якія вырываюцца з цясной капіталістычнай эксплуатацыі. І галоўнае са злучэнстваў сучасных баланізатараў, ганьба Амерыкі — гэта агрэсія ЗША, якая працягваецца супраць народаў В'етнама, Камбоджы, Лаоса.

Спробы імперыялізму павярнуць ход гісторыі на сваю карысць асуджаны на провал — у гэтым у нас няма сумненняў. Аднак мы, камуністы, добра ведаем, што самасупакоенасці і пасіўнасці няма месца. Барацьбітам супраць капіталістычнага прыгнёту процістаяць апошнія, але самае магутная з усіх існаваўшых эксплуатацыйных сістэм. Таму наперадзе — яшчэ цяжка і доўгая барацьба. Але якой бы цяжкай ні была гэтая барацьба, яна працягвае нарастаць, фронт яе ні ў якім раз не распіраецца.

Сёння, як і ўчора, ролю выправаванага баявога авангарду рэвалюцыйных сіл адыгрывае міжнародны рабочы рух. Падзеі апошняга пяцігоддзя ў капіталістычным свеце ў поўнай меры пацвердзілі значэнне рабочага класа, як галоўнага і найбольш моцнага праціўніка ўлады манополій, як цэнтры прыцягнення ўсіх антыманапалістычных сіл.

Нарада брацкіх партый, як вядома, зрабіла вывад аб тым, што цяперашнія буйныя бітвы рабочага класа з'яўляюцца прадвеснікамі новых класавых баёў, якія могуць прывесці да фундаментальных грамадскіх пераўтварэнняў, да ўстаўлення ўлады рабочага класа ў саюзе з іншымі слаямі працоўных.

У той жа час імперыялізм падвараецца ўсё большаму напору сіл, якія выраслі з нацыянальна-вызваленчай барацьбы, перш за ўсё з боку маладых незалежных, антыімперыялістычна настрояных дзяржаў Азіі і Афрыкі.

Галоўнае заключаецца ў тым, што барацьба за нацыянальнае вызваленне ў многіх краінах стала практычна перарастаць у барацьбу супраць эксплуатацыйных адносін як феадальных, так і капіталістычных.

Што датычыць нашай краіны, то яна цалкам падтрымлівае гэту справядлівую барацьбу. Палітычнае і эканамічнае супрацоўніцтва СССР з краінамі, якія вызваліліся, атрымала за гэтыя гады далейшае развіццё.

Валісія змены адбываюцца ў жыцці раду краін Лацінскай Амерыкі. Важнейшай падзеяй з'явілася перамога сіл народнага адзінства ў Чылі. Тут, упершыню за ўсю гісторыю кантынента, народ канстытуцыйным шляхам дабіўся стварэння такога ўрада, якога ён хоча і якому давярае. Супраць кабалы амерыканскіх манополій змагаюцца ўрады Перу і Балівіі.

Поспех у барацьбе супраць імперыялізму ў многім залежыць ад згуртаванасці антыімперыялістычных сіл і перш за ўсё іх авангарду — сусветнага камуністычнага руху. За мінулыя пяць гадоў наша партыя разам з іншымі брацкімі партыямі прыклапае пазначаным, каб умацаваць гэту згуртаванасць, адзінства камуністычных радоў.

Задача гэта была складаная. Менавіта ў справядлівым перыяд з найбольшай вострыняй выявіліся спробы з розных бакоў атакаваць марксізм-ленінізм як ідэя-тэарэтычную аснову дзейнасці камуністычнага руху. Кітайскае кіраўніцтва перайшло да стварэння ў радзе краін пад шыльдай так званых «марксісцка-ленінскіх партый», раскольніцкіх групавак, яўна імкнуцца неяк аб'яднаць іх у процівагу міжнароднаму камуністычнаму руху. З гэтымі групамі нярэдка блізкаваліся трацікісты. Сам-там актывізаваліся тэндэнцыі да нацыяналістычнай самаізаляцыі, ажывіўся як «левы», так і «правы» апартунізм.

Дабіцца павароту да згуртавання камуністычнага руху, да ўмацавання яго ідэяльнай асновы — такой была галоўная мэта.

Далей таварыш Л. І. Брэжнеў гаворыць аб міжнароднай нарадзе камуністычных і рабочых партый. Нарада, сказаў ён, з'явілася буйным крокам наперад на шляху ўмацавання міжнароднага

адзінства камуністаў і кансалідацыі ўсіх антыімперыялістычных сіл. Яна многае зрабіла для развіцця раду палітычна-марксісцка-ленінскай тэорыі ў дастававанні да сучаснага становішча.

Велізарнае значэнне для згуртавання камуністычнага руху мела таксама святкаванне стагоддзя з дня нараджэння У. І. Леніна, якое прыйшло сапраўды сусветна характар. Нарада Кампартыі і ланіскай юбілей яшчэ і яшчэ раз паказалі жыццёвае марксісцка-ленінскае вучэнне і выклікалі ўздым актывінасці брацкіх партый у барацьбе за інтарэсы рабочага класа і ўсіх працоўных, супраць імперыялізму і яго саўдзельнікаў у рабочым руху.

У цэлым ёсць падставы сказаць, што ўсё больш умацаваецца згуртаванасць у міжнародным камуністычным руху, актывізацыя плённыя двухбаковыя і шматбаковыя міжпартыйныя сувязі. Наша партыя вітае гэта. Яна будзе і ў далейшым садзейнічаць таму, каб справа ішла менавіта ў такім напрамку.

Але мы не можам упускаць з пад увагі і тую акалічнасць, што не ўсюды яшчэ пераадолены негатывыныя з'явы. Па-ранейшаму актуальна барацьба супраць «правага» і «левага» развіцця, супраць нацыяналізму. Менавіта на нацыяналістычныя тэндэнцыі, і асабліва тыя з іх, якія прымаюць форму антысаветызму, буржуазнага ідэалагічнага прапаганда ахвотней за ўсё робіць ціпер стаўку ў барацьбе супраць сацыялізма і камуністычнага руху. Яны падтурхоўваюць апартуністычныя элементы ў кампартыях да свайго роду ідэалагічнай здзелкі. Яны нібы гавораць ім: дакажце, маўляў, што вы антысаветчыні, а мы будзем гатовы абвясціць, што вы ж і ёсць сапраўдныя «марксісты» і займаеце зусім «самастойныя пазіцыі». Ход падзей паказвае, дарэчы, што такіх людзі становяцца на шлях барацьбы і супраць кампартыі у сваіх краінах. Прыклад таму — рэнегаты тыпу Гарадзі ў Францыі, Фішэра — у Аўстрыі, Петкава — у Венесуэле, дзячоў групой «маніфеста» ў Італіі. Барацьбу супраць такога роду элементаў брацкія партыі разглядаюць як важную ўмову ўмацавання сваіх радоў.

У барацьбе з імперыялізмам усё большую ролю адыгрываюць рэвалюцыйна-дэмакратычныя партыі, многія з якіх абвясчаюць сацыялізм сваёй праграмнай мэтай. КПСС актывна развівае сувязі з імі.

У аднаведнасці з лініяй міжнароднай нарады 1969 года КПСС гатова да развіцця супрацоўніцтва з сацыял-дэмакратамі як у барацьбе за мір і дэмакратыю, так і ў барацьбе за сацыялізм, не адступаючы, зразумела, пры гэтым ад сваёй ідэалогіі, сваіх рэвалюцыйных прынцыпаў.

Камуністы Савецкага Саюза высока цэняць тую велізарную работу, якую праводзяць у сва-

іх краінах брацкія камуністычныя і рабочыя партыі. Мы добра ведаем, якая цяжкая гэта работа, якой яна патрабуе самаадданасці, якой беззаветнай адданасці нашым агульным вялікім ідэалам. Сёння мы хочам яшчэ раз запэўніць нашых саратнікаў — камуністаў усюду свету: наша партыя заўсёды будзе ісці ў адным цесным байвым строі з вамі, дарагія сябры!

Далей таварыш Л. І. Брэжнеў гаворыць аб барацьбе Савецкага Саюза за мір і бяспеку народаў.

Цвёрды адпор агрэсіі, адзначае ён, пламенная сталучаўся ў палітыцы КПСС з канструктыўнай лініяй на ўрэгуляванне паспеўшых міжнародных праблем, на падтрыманне нармальнага, а дзе гэта дазваляе становішча, — добрых адносін з дзяржавамі, якія належыць да іншай сацыяльнай сістэмы. Як і раней, мы паслядоўна адстойвалі ланіска прынцып мірнага суіснавання дзяржаў, незалежна ад іх грамадскага ладу. Ціпер гэты прынцып ператварыўся ў рэальную сілу міжнароднага развіцця.

Давладчык затым спыніўся на важнейшых міжнародных праблемах, якія з прычыны сваёй вострыні або значэння для будучыні патрабавалі асаблівай увагі.

Перш за ўсё, сказаў ён, аб падзеях у Паўднёва-Усходняй Азіі. Усім, хто здольны рэальна глядзець на рэчы, павінна быць зразумела, што рэальнасць в'етнамскага народа стаць гаспадаром та ўласнай краіне не зламаць ні празой ваеннай інтэрвенцыі, ні сабатажам перагавораў, ні ўсё больш шырокім выкарыстаннем наёмнікаў.

Так званая «в'етнамізацыя» вайны, гэта значыць план знішчэння в'етнамаў рукамі в'етнамаў у Інтэрсах Вашынгтона, расшырэнне агрэсіі на Камбоджу і Лаос — усё гэта не выцягне Амерыку з дрывы бруднай вайны ў Інданэзіі, не змые ганьбы, якой пакрыў гэту краіну тыя, хто разглядаў і працягвае агрэсію.

Савецкі Саюз рашуча патрабуе спынення імперыялістычнай агрэсіі супраць народаў В'етнама, Камбоджы і Лаоса. Наша краіна была, ёсць і будзе актывным прыхільнікам справядлівай справы тэрыторый народаў Інданэзіі.

Другі «гарачы пункт» сусветнай палітыкі — Блізкі Усход.

Крызіс, які ўзнік у выніку нападу Ізраіля на ААР, Сірыю і Іарданію, — адзін з самых напружаных у развіцці міжнародных адносін за мінулы перыяд. Разам з брацкімі сацыялістычнымі краінамі мы зрабілі ўсё неабходнае, каб спыніць і асудзіць агрэсію. Наша краіна дапамагла аднавіць абаронны патэнцыял арабскіх дзяржаў, што падвергліся ўварванню, і перш за ўсё ААР і Сірыі, супрацоўніцтва з якімі мацнее з год у год.

Давладчык гаворыць аб важнай ініцыятыве ААР на ўрэгуляванні становішча на Блізкім Усходзе — згода з прапановамі Ярынга і гатоўнасць заключыць пагадненне аб міры з Ізраілем пры адводзе Ізраільскіх войск з захопленых арабскіх тэрыторый. Адхіленне ўрадам Ізраіля ўсіх гэтых прапаноў і адкрыта абвясчэння дзяр пераацэнкаў дамаганні Тэль-Авіва на арабскія землі з усёй яскасцю гавораць аб тым, хто перагардае шлях да міру на Блізкім Усходзе, на чый віль захоўваецца небяспечны ачаг вайны ў гэтым раёне. Адначасова становіцца яшчэ больш відавочнай непрыгожая роля тых, хто заахочвае Ізраільскіх экстрэмістаў — роля амерыканскага імперыялізму і міжнароднага сілішчу як зброі агрэсіўных імперыялістычных колаў.

Між тым Тэль-Авіву трэба было б цвяроза глядзець на рэчы. Перавагі, атрыманыя заваўніцка ў выніку разбойніцкага нападу, у канчатковым выніку пераэвалюцыя. І чым далей будзе заняцтва дасягненне палітычнага ўрэгулявання на Блізкім Усходзе, тым мацней будуць абурэнне сусветнай грамадскай думкі, яна ісць арабскіх народаў да агрэсара і яго апекуноў, тым большую шкоду нанясуць правіцелі Ізраіля свайму народу, сваёй краіне.

Савецкі Саюз будзе і ў далейшым цвёрда падтрымліваць арабскіх сяброў. Наша краіна гатова прымаць удзел разам з іншымі дзяржавамі — пастаяннымі членамі Савета Бяспекі — у стварэнні міжнародных гарантый палітычнага ўрэгулявання на Блізкім Усходзе. Пасля яго дасягнення можна было б, на наш погляд, разгледзець далейшыя крокі, накіраваныя на ваенную разрадку ва ўсім гэтым раёне, у прыватнасці, на ператварэнне Міжземнага мора ў мора міру і дружалюбнага супрацоўніцтва.

Адным з важнейшых напрамкаў нашай зненіпалітычнай актывнасці ўсе гэтыя гады была Еўропа.

Важныя стаючыя вынікі для ўсяго ходу еўрапейскіх спраў мела палітычнае савецка-французскіх адносін. Новыя перспектывы ў Еўропе адкрываюцца ў выніку ісготнага зруху ў нашых адносін з ФРГ. На працягу ўсяго пасляваеннага перыяду мы, як і нашы саюзнікі і сябры, зыходзілі з таго, што аснова трывалася міру ў Еўропе — гэта перш за ўсё непарушынасць граніц еўрапейскіх дзяржаў. Ціпер дагаворамі Савецкага Саюза і Польшчы з ФРГ непарушынасць граніц, у тым ліку паміж ГДР і ФРГ, і заходняй граніцы польскай дзяржавы, пацвярджаецца з усёй выразнасцю.

Пазітыўныя перамены, якія адбыліся ў апошні час у Еўропе, не азначаюць, што поўнасцю вырашаны праблемы, якія дасталіся Еўропе ў спадчыну ад другой сусветнай вайны. Палітычнае становішча ў Еўропе ў цэлым магло б паслужыць скілаванне агульнаеўрапейскай нарады. Ціпер за гэта выступае большасць еўрапейскіх дзяржаў. Падрыхтоўка яе пераносіцца ў плоскасць практычнай палітыкі.

Адной з важнейшых міжнародных праблем сучаснасці з'яўляецца раззбраенне. Мы імкнуліся дабіцца канкрэтных вынікаў, якія змяняюць ваенную пагрозу, не дапусціць, каб народы звикліся з гонкай узбраенняў, як з немінучым злом. Докладчык падрабязна спыніўся на намаганнях СССР у вырашэнні гэтай важнай праблемы.

Затым таварыш Л. І. Брэжнеў гаворыць аб адносінах СССР з краінамі капіталістычнага свету. З некаторымі з іх, падкрэслівае ён, расшырыліся супрацоўніцтва па агульных пытаннях міжнароднай палітыкі, пачалі ўваходзіць у практыку палітычныя кансультацыі, якія садзейнічаюць лепшаму ўзаемаразуменню. Значныя маштабы набылі эканамічныя і навукова-тэхнічныя сувязі, якія ў радзе выпадкаў пастаўлены на доўгачасную аснову. Докладчык прыводзіць прыклады такога супрацоўніцтва.

Закранаючы адносіны Савецкага Саюза са Злучанымі Штатамі Амерыкі, докладчык адзначае, што паляпшэнне гэтых адносін адпавядала б інтарэсам савецкага і амерыканскага народаў, інтарэсам умацавання міру. Аднак мы не можам праходзіць міма агрэсіўных дзеянняў ЗША ў розных раёнах свету. У апошні час амерыканская адміністрацыя зрабіла больш жорсткай сваю паліцыю па шэрагу міжнародных пытанняў, у тым ліку і такіх, якія закранаюць інтарэсы Савецкага Саюза.

Мы выходзім з таго, што паляпшэнне адносін паміж СССР і ЗША магчыма. Наша прынцыповая лінія ў адносінах да капіталістычных краін, у тым ліку ЗША, заключаецца ў тым, каб паслядоўна і поўна ажыццяўляць на практыцы прынцыпы мірнага сусілавання, развіваць ўзаемавыгадныя сувязі, а з тымі дзяржавамі, якія гатовы да гэтага, супрацоўнічаць у сферы ўмацавання міру, надаючы максімальна ўстойлівы характар ўзаемаадносін з імі. Але нам даводзіцца ўлічваць, ці маем мы справу з сапраўдным імкненнем вырашаць спрэчныя пытанні за сталом перагавораў або са спробамі праводзіць палітыку з «пазіцыі сілы».

Усякі раз, калі імперыялістам патрабуецца замаскіраваць свае агрэсіўныя мерапрыемствы, яны спрабуюць уваскрасіць міф аб «савецкай пагрозе». Але спробы прыпісаць Савецкаму Саюзу чужыя яму намеры не ашукваюць народы. З усяёй адназначнасцю мы заяўляем: у нас няма тэрытарыяльных прэтэнзій да каго б там ні было. Мы нікому не пагражаем і ні на каго не збіраемся нападаць. Мы стайм за свабоднае і незалежнае развіццё ўсіх народаў. Але ніхай і з намі ніхто не спрабуе размаўляць мовай ультымат маў і сілы.

Вось ужо больш як 25 гадоў, працягвае докладчык, наш народ жыве ва ўмовах міру. У гэтым мы бачым найвялікшае дасягненне знешняй палітыкі нашай партыі.

Аднак сілы агрэсіі і мілітарызму, хоць і пацяснены, але не абясшоджаны. Агрэсіўная палітыка імперыялізму Савецкі Саюз супрацьстаўляе палітыку актыўнай абароны міру і ўмацавання міжнароднай бяспекі. Галоўныя напрамкі гэтай палітыкі добра вядомы. Наша партыя, наша Савецкая дзяржава ў супрацоўніцтве з брацкімі краінамі сацыялізма, з іншымі міралюбнымі дзяржавамі і пры гарачай падтрымцы шматмільённых народных мас ва ўсім свеце ўжо многія гады вядуць барацьбу на гэтых напрамках, адстойваючы справу міру і дружбы паміж народамі. Асноўныя канкрэтыя задачы такой барацьбы ў сучасным становішчы КПСС бачыць у наступным.

Першае. — Ліквідаваць ваенныя ачагі ў Паў-

днёва-Усходняй Азіі і на Блізкім Усходзе і садзейнічаць палітычнаму ўрэгуляванню ў гэтых раёнах на аснове павялі законных правоў дзяржаў і народаў, якія падвергліся агрэсіі.

— Даваць неадкладны і цвёрды адпор любым актам агрэсіі і міжнароднага самавольства. Для гэтага павінны ў поўнай меры выкарыстоўвацца і магчымаці Арганізацыі Аб'яднаных Нацый.

— Адмова ад ужывання сілы і пагрозы яе ўжывання для вырашэння спрэчных пытанняў павінна стаць законам міжнароднага жыцця. З свайго боку Савецкі Саюз прапануе краінам, якія падзяляюць гэты падыход, заключыць адпаведныя двухбаковыя або рэгіянальныя дагаворы.

Другое. — Выходзіць з канчатковага прызнання тэрытарыяльных змен, якія адбыліся ў Еўропе ў выніку другой сусветнай вайны. Ажыццявіць каронны паварот да разрадка і міру на гэтым кантыненте. Забяспечыць скліканне і поспех агульнаеўрапейскай нарады.

— Зрабіць усё для забеспячэння калектыўнай бяспекі ў Еўропе. Мы падкрэсліваем сумесна выказаную краінамі-ўдзельніцамі абарончага Варшавскага дагавору гатоўнасць да адначасовага анулявання гэтага дагавору і Паўночнаатлантычнага саюза або — у якасці першага кроку — да ліквідацыі іх ваенных арганізацый.

Трэцяе. — Заключыць дагаворы, якія ставяць пад забарону ядзерную, хімічную, бактэрыялагічную зброю.

— Дабівацца спынення ўсёй і ўсім выпрабаванняў ядзернай зброі, уключаючы падземныя.

— Садзейнічаць стварэнню бяспядзэрных зон у розных раёнах свету.

— Мы выступаем за ядзернае раззбраенне ўсіх дзяржаў, якія маюць ядзерную зброю, за скліканне з гэтай мэтай канферэнцыі пяці ядзерных дзяржаў — СССР, ЗША, КНР, Францыі, Англіі.

Чацвёртае. — Актыўна вядуць барацьбу за спыненне гонкі ўзбраенняў усіх відаў. Мы выказваемся за скліканне сусветнай канферэнцыі для разгляду пытанняў раззбраення ва ўсім іх аб'ёме.

— Мы за ліквідацыю замежных ваенных баз. Мы выступаем за скарачэнне ўзброеных сіл і ўзбраенняў у раёнах, дзе ваеннае процістаянне асабліва небяспечнае, перш за ўсё — у Цэнтральнай Еўропе.

— Мы лічым мэтазгоднай распрацоўку мер, якія змяняюць верагоднасць выпадковага ўзнікнення або наўмыснай фабрыкацыі ваенных інцыдэнтаў і іх перарастання ў міжнародныя крызісы, у вайну.

Савецкі Саюз гатоў дагаворвацца аб скарачэнні ваенных расходаў, у першую чаргу буйных дзяржаў.

Пятае. — Павінны быць поўнаасцю выкананы рашэнні ААН аб ліквідацыі каланіяльных рэжымаў, якія засталіся. Праўдзінні расізму і апартэйд падлягаюць усеагульнаму асуджэнню і байкоту.

Шостае. — Савецкі Саюз гатоў паглыбляць адносіны ўзаемавыгаднага супрацоўніцтва ва ўсіх галінах з дзяржавамі, якія, са свайго боку, імкнуцца да гэтага. Наша краіна гатова прымаць удзел разам з іншымі зацікаўленымі дзяржавамі ў вырашэнні такіх праблем, як захаванне прыроднага асяроддзя, асваенне энергетычных і іншых прыродных рэсурсаў, развіццё транспарту і сувязі, папярэджанне і ліквідацыя найбольш небяспечных і распаўсюджаных захворванняў, даследаванне і асваенне космасу і сусветнага акіяна.

Мы заяўляем, што, паслядоўна праводзячы палітыку міру і дружбы паміж народамі, Савецкі Саюз і ў далейшым будзе весці рашучую барацьбу супраць імперыялізму, даваць цвёрды адпор падкопам і дыверсіям агрэсараў. Мы, як і раней, будзем няўхільна падтрымліваць барацьбу народаў за дэмакратыю, нацыянальнае вызваленне і сацыялізм.

II. АСНОЎНЫЯ ПЫТАННІ ЭКАНАМІЧНАЙ ПАЛІТЫКІ ПАРТЫІ НА СУЧАСНЫМ ЭТАПЕ

Для партыі і Савецкай дзяржавы, як і прадказваў Ленін, эканоміка—гэта галоўная палітыка, палітыка, ад поспеху якой у рашаючай ступені залежыць паступальны рух савецкага грамадства да камунізма і ўмацаванне міжнародных лаціцый нашай сацыялістычнай дзяржавы.

Робячы справаздачу аб сваёй рабоце на гэтым важнейшым напрамку дзейнасці, Цэнтральны Камітэт мае ўсе падставы сказаць, што савецкі народ, дастойна завяршыўшы восьмую пяцігодку, зрабіў новы буйны крок наперад у стварэнні матэрыяльна-тэхнічнай базы камунізма, ва ўмацаванні магутнасці краіны і павышэнні дабрабыту народа.

У галіне эканомікі асноўны вылік пяцігодкі заключаецца ў тым, што істотна ўзраслі маштабы, паскорылася развіццё і палепшыліся якасныя паказчыкі народнай гаспадаркі.

Дырэктывы XXIII з'езда па галоўных эканамічных паказчыках паспяхова выкананы. Нацыянальны даход прадугледжваўся павялічыць на 38—41 працэнт; фактычны яго рост склаў 41 працэнт. Прамысловая вытворчасць пры заданні ў 47—50 працэнтаў павялічылася на 50 працэнтаў. Перавыкананы заданні Дырэктыў па важнейшых паказчыках, якія адносяцца да павышэння дабрабыту працоўных.

У цэлым восьмая пяцігодка дала значна большы вынікі, чым папярэдняя.

Далей у докладзе прыводзяцца важнейшыя паказчыкі развіцця народнай гаспадаркі ў сямі і васьмай пяцігодках.

Далейшае развіццё атрымала аснова эканомікі — цяжкая прамысловасць. Апераджальнымі тэм-

памі развіваліся галіны, якія вызначаюць тэхнічны прагрэс,—электраэнергетыка, хімічная і нафтахімічная прамысловасць, машынабудаванне, асабліва радыёэлектроніка і прыборабудаванне. Выпуск тавараў народнага спажывання павялічыўся за пяць гадоў на 49 працэнтаў. За адзін 1970 год прамысловай прадукцыі было выпушчана прывадаў у два разы больш, чым за ўсе даваенныя пяцігодкі, разам узятыя.

У мінулай пяцігодцы значныя поспехі дасягнуты ў развіцці сельскай гаспадаркі. Сярэднегадавы аб'ём прадукцыі сельскай гаспадаркі павялічыўся на 21 працэнт супраць 12 у папярэднім пяцігоддзі. Найбольш істотныя зрухі адбыліся ў вытворчасці збожжа, яго сярэднегадавы валавы збор вырас на 37 мільёнаў тон, або ў 1,3 раза. Прыкметна павялічылася вытворчасць мяса, малака, яек і іншых прадуктаў.

Закранаючы вынікі 1970 года, Л. І. Брэжнеў указвае, што ў краіне было атрымана больш як 186 мільёнаў тон збожжа, 6,9 мільёна тон баваўны-сырцу. Такіх высокіх валавых збораў мы яшчэ ніколі не мелі. Збожжавых было атрымана ў сярэднім на 15,6 цэнтнера, баваўны—на 25 цэнтнераў з гектара.

Выканана заданне пяцігодкі па росце грузаабароту транспарту. У вялікіх маштабах ішло капітальнае будаўніцтва. Уступіла ў строй каля 1900 буйных прамысловых прадпрыемстваў і аб'ектаў.

Мінулае пяцігоддзе з'явілася важным перыядам ў вырашэнні сацыяльных задач. Рэальныя даходы ў разліку на душу насельніцтва выраслі за 5 гадоў на 33 працэнты супраць 30, прадугледжаных Дырэктывамі XXIII з'езда партыі, і 19 працэнтаў у папярэднім пяцігоддзі.

У гэтай пяцігодцы мінімальнай зароботная плата рабочых і служачых была павялічана да 60 рублёў у месяц. Сярэдняя зароботная плата рабо-

чых і служачых па краіне ўзрасла на 26 працэнтаў. Даходы калгаснікаў ад грамадскай гаспадаркі павялічыліся на 42 працэнты. Уведзена гарантаная аплата працы, паніжан пенсійны ўзрост, устаноўлена выплата дапамог па хворобе і непрацаздольнасці членам калгасаў.

Грамадскія фонды спажывання выраслі за пяцігоддзе ў паўтара раза і дасягнулі ў 1970 годзе каля 64 мільярдаў рублёў. Адзін з важнейшых паказчыкаў дабрабыту—рост тавараабароту рознічнага гандлю. За 1966—1970 гады ён склаў 48 працэнтаў. За пяць гадоў пабудавана больш як паўмільярда квадратных метраў жылля. На гэты мэты выдаткавана амаль 60 мільярдаў рублёў. Гэта азначае, што ў краіне як бы наана пабудавана больш як 50 буйных гарадоў з мільённым насельніцтвам кожны.

Паспяхова развівалася сістэма народнай асветы і аховы здароўя. За 1966—70 гг. падрыхтавана 151 тысяча ўрачоў—на 22 тысячы чалавек больш, чым у папярэднюю пяцігодку.

На працягу некалькіх гадоў большасць савецкіх рабочых і служачых карыстаюцца двума выхаднымі днямі пры пяцідзённым рабочым тыдні. Павялічана працягласць аплатаемых водпускаяў значнай частцы працоўных.

Далей таварыш Л. І. Брэжнеў пераходзіць да характарыстыкі асаблівасцей сучаснага этапу эканамічнага развіцця краіны і задач новага пяцігадовага плана.

У. І. Ленін падкрэсліваў, гаворыць ён, што ўся складанасць і ўсё майстэрства палітыкі заключаецца ў тым, каб улічыць своеасаблівасць задач кожнага з перыядаў, своеасаблівасць умоў, у якіх дзейнічае партыя. Такі падыход мае велізарнае значэнне і пры вырашэнні эканамічнай палітыкі, якая павінна ўлічваць галоўныя асаблівасці кожнага этапу развіцця краіны.

Дзевятая пяцігодка павінна стаць важным этапам у далейшым руху савецкага грамадства па шляху да камунізма, будаўніцтве яго матэрыяльна-тэхнічнай базы, умацаванні эканамічнай і абарончай магутнасці краіны.

Галоўная задача пяцігодкі заключаецца ў тым, каб забяспечыць значны ўздым матэрыяльнага і культурнага ўзроўню жыцця народа на аснове высокіх тэмпаў развіцця сацыялістычнай вытворчасці, павышэння яе эфектыўнасці, навукова-тэхнічнага прагрэсу і паскарэння росту прадукцыінасці працы.

За пяць гадоў трэба будзе павялічыць нацыянальны даход на 37—40 працэнтаў, у тым ліку фонд спажывання на 40 і фонд накаплення на 37 працэнтаў. Вытворчасць прамысловай прадукцыі ўзрасце на 42—46, сярэднегадавая вытворчасць сельскагаспадарчай прадукцыі—на 20—22 працэнты, амаль на трэць павысяцца рэальныя даходы ў разліку на душу насельніцтва. Дазволяць спыніцца на трох асноўных пытаннях эканамічнай палітыкі партыі на будучы перыяд. Гэта перш за ўсё пытанне аб галоўных мэтах, на дасягненне якіх партыя арыентуе развіццё савецкай эканомікі. Гэта, далей, пытанне аб крыніцах росту, рэсурсах, якія трэба мабілізаваць для далейшага шпаркага ўздыму грамадскай вытворчасці. Гэта, нарэшце, пытанне аб удасканаленні механізма гаспадарання закліканага забяспечыць паспяховае развіццё эканомікі.

Паставіўшы ў якасці галоўнай задачы дзевятаяй пяцігодкі істотнае павышэнне дабрабыту працоўных, Цэнтральны Камітэт мае на ўвазе, што гэты курс будзе вызначаць нашу дзейнасць не толькі ў будучыя пяць гадоў, але і агульную арыентацыю гаспадарчага развіцця краіны на працяглы перыяд. Намячаючы такі курс, партыя зыходзіць перш за ўсё з таго, што найбольш поўнае задавальненне матэрыяльных і культурных патрэбнасцей людзей—гэта вышэйшая мэта грамадскай вытворчасці пры сацыялізме.

Партыя выходзіць з таго, што павышэнне дабрабыту працоўных становіцца ўсё больш настойлівай патрэбнасцю самога нашага гаспадарчага развіцця, адной з важных эканамічных перадумоў шпаркага росту вытворчасці. Такі падыход вынікае не толькі з нашай лініі на далейшае ўзмацненне ролі матэрыяльных і маральных стымулаў да працы. Пытанне ставіцца значна шырэй—аб стварэнні ўмоў, якія спрыялі б усебаковаму развіццю здольнасцей і творчай актыўнасці савецкіх людзей, усіх працоўных, гэта значыць аб развіцці галоўнай прадукцыйнай сілы грамадства. Спецыяльныя веды, высокая прафесіянальная падрыхтоўка, агульная культура чалавека ператвараюцца ў абавязковую ўмову паспяховай працы ўсё больш шырокіх слаёў работнікаў. Але ўсё гэта ў значнай меры залежыць ад узроўню жыцця, ад таго, наколькі поўна могуць быць задаволены матэрыяльныя і духоўныя патрэбнасці.

Таварыш Л. І. Брэжнеў гаворыць далей аб прапановах і планах у галіне народнага дабрабыту, якія ўносяцца Цэнтральным Камітэтам партыі на разгляд з'езда.

Прадугледжваецца далейшае павелічэнне грашовых даходаў працоўных. За конт павышэння аплаты працы намячаецца забяспечыць тры чвэрці ўсяго прыросту рэальных даходаў насельніцтва.

За гады пяцігодкі мінімальнай зароботная плата рабочых і служачых будзе павышана да 70 рублёў у месяц. Будучы павялічаны стаўкі і аклады сярэднеаплатных катэгорый работнікаў, занятых у прамысловасці, на транспарце і ў іншых галінах матэрыяльнай вытворчасці. Павышаюцца тарыфныя стаўкі механізатарам сельскай гаспадаркі. Прадугледжваецца павышэнне зароботнай платы настаўнікаў, урачоў і медыцынскага персаналу і работнікаў рады іншых спецыяльнасцей. На Урале, еўрапейскай Поўначы, у Заходняй Сібіры, у Казахстане (акрамя поўдня рэспублікі), у радзе раёнаў Далёкага Усходу, Усходняй Сібіры, Сярэдняй Азіі будучы ўстаноўлены або павышаны надбаўкі да зароботнай платы працоўных у многіх галінах. Будучы значна павялічаны размеры дадаткаў за работу ў начны час.

Гэтыя меры закранаюць увогуле інтарэсы ка-

ля 90 мільёнаў рабочых і служачых. У выніку сярэдняй месячнай заробатнай платы рабочых і служачых за гады пяцігоддзі ўзрастае да 146—149 рублёў, а аплата працы калгаснікаў — да 98 рублёў. Месяца на ўвазе таксама расшырыць падатковыя льготы для некаторых катэгорый працоўных.

Як вядома, з 1958 года мы ўжо змаглі адмовіцца ад выпуску новых дзяржаўных пазык. Але пагазненне аблігацый, што засталіся ў насельніцтва, а іх ёсць на суму каля 25800 мільёнаў рублёў, было адтэрмінавана на 20 гадоў з тым, каб рабіць выплаты на іх штогод у перыяд з 1977 па 1996 гады роўнымі часткамі.

Уважлівы нашы сённяшнія магчымасці. ЦК КПСС і Савет Міністраў СССР палічылі магчымым датэрмінава пачаць пагазненне аблігацый пазык і ўжо ў 1974—1975 гадах пагасіць іх на 2 мільярды рублёў, а ў наступныя гады павялічыць размеры пагазнення. Усе аблігацыі, набываны насельніцтвам, прадугледжваецца пагасіць да 1990 года, гэта значыць на шэсць гадоў раней за першапачатковы тэрмін.

Побач з павелічэннем даходаў, атрымліваемых у выглядзе аплаты па працы, сур'ёзна ўзрастаюць грамадскія фонды спажывання. Аб'ём іх намерана павялічыць у 1,4 раза і давесці ў 1975 годзе да 90 мільярдаў рублёў. Гэтыя сродкі пойдуча на далейшае паліпшэнне медыцынскага абслугоўвання, развіццё адукацыі і выхаванне падростаючага пакалення.

За кошт грамадскіх фондаў будзе ажыццэўлен і шэраг іншых важных сацыяльных мерапрыемстваў, у тым ліку будуча палепшаны ўмовы жыцця і быту мнагадзетных і малазабеспечаных сем'яў, жанчын, якія працуюць на вытворчасці, пенсіянераў, навучэнцаў. Прадугледжваецца:

— увесці грашовыя дапамогі на дзяцей у сем'ях, у якіх даход на кожнага члена сям'і не перавышае 50 рублёў;

— павялічыць колькасць аплачваемых дзён на догляд хворага дзіцяці і ўстанавіць 100-працэнтную аплату водпуску на цяжарнасці і родах усім працуючым жанчынам, незалежна ад працоўнага стажу;

— павысіць мінімальныя размеры пенсій па старасці рабочым і служачым;

— павысіць мінімальны размер пенсій калгаснікаў і пашырць на іх парадак налічэння пенсій, устаноўлены для рабочых і служачых;

— палепшыць пенсійнае забеспячэнне інвалідаў і сем'яў, якія страцілі корміцеля, з ліку рабочых, служачых і ваенных;

— павялічыць размеры стыпендыі і расшырыць кола стыпендыятаў у высэйшых і сярэдніх спецыяльных навучальных установах;

— павысіць нормы расходаў на харчаванне ў бацьках і гарадскіх прафэхвучылішчах.

На правядзенне новых мерапрыемстваў па павышэнні жыццёвага ўзроўню насельніцтва па лініі заробатнай платы і расшырэння выплат з грамадскіх фондаў спажывання ў гэтай пяцігодцы выдзяляюцца 22 мільярды рублёў супраць 10 мільярдаў у восьмай пяцігодцы.

Яшчэ большы размах прыме жыллёвае будаўніцтва. За пяць гадоў павінны быць пабудаваны жыллыя дамы агульнай плошчай 565—575 мільёнаў квадратных метраў. Гэта дасць магчымасць палепшыць жыллёвыя ўмовы прыкладна 60 мільёнам чалавек. Значныя сродкі накіроўваюцца таксама на камунальную гаспадарку, добраўпарадкаванне гарадоў і вёсак.

Вызначаючы меры па істотным павышэнні даходаў савецкіх людзей, расшырэнні жыллёвага будаўніцтва, добраўпарадкаванні гарадоў і вёсак, Цэнтральны Камітэт лічыць, што асаблівае значэнне набывае сёння таксама задача забеспячэння ўсё большага плацежаспадатнага помыту насельніцтва харчовымі і прамысловымі таварамі, а таксама паслугамі. Вытворчасць тавараў народнага спажывання павінна расці больш высокімі тэмпамі, чым грашовыя даходы савецкіх людзей.

Вырашэнне гэтай задачы будзе забяспечвацца шляхам паскоранага развіцця ўсіх галін народнай гаспадаркі, якія вырабляюць гэтыя тавары. Пад гэтым пунктам гледжання партыя падыходзіць і да такой важнай праблемы, як суадносіны асноўных прапарцый у прамысловасці. Набыты вытворчы патэнцыял дае, на думку Цэнтральнага Камітэта, магчымасць пайсці ў новай пяцігодцы на некаторае апрадэжэнне тэмпаў росту групы «Б», што дасць магчымасць забяспечыць намечаны ўздым дабрабыту працоўных. Гэта мера, зразумела, не адмяняе нашай агульнай лініі на паскоранае развіццё вытворчасці сродкаў вытворчасці. Высокія тэмпы развіцця цяжкай індустрыі поўнаццо захоўваюць сваё значэнне і ў сучасных умовах.

Партыя ставіць перад цяжкай прамысловасцю яшчэ адну важную задачу — расшырыць непа-срадна на яе прадпрыемствах вытворчасць тавараў народнага спажывання. Для гэтага ва ўсіх яе галін ёсць немалыя магчымасці.

Затым дакладчык пераклавае праграму далейшага развіцця сельскай гаспадаркі.

Тэмпы ўздыму ўсёй эканомікі, тэмпы павышэння дабрабыту савецкіх людзей, гаворыць ён, у многім залежаць ад паспяховага развіцця сельскай гаспадаркі. Вось чаму ў справаздачыны перыяд гэтай галіне ўдзялялася такая вялікая ўвага. Цэнтральны Камітэт лічыць важным далажыць дэлегатам з'езда аб некаторых прынцыповых асаблівасцях падыходу да гэтых праблем, выпрацаванага на працягу апошніх гадоў.

Адна з іх заключаецца ў тым, што, плуцьліва прытрымліваючыся лініі, намечанай сакавічнікам (1965 г.) Пленумам ЦК і замацаванай у рашэннях XXIII з'езда, Цэнтральны Камітэт зрабіў асаблівы ўпор на стварэнне ўстойлівых эканамічных умоў, якія стымулююць уздым сельскагаспадарчай вытворчасці. Другая асаблівасць заключаецца ў тым, што, лічачы недастатковым абмяжоўванню асобнымі мерапрыемствамі агра-тэхнічнага і арганізацыйнага характару, мы імкнуліся ўлі-

чыць увесь комплекс фактараў, якія вызначаюць развіццё сельскай гаспадаркі.

На аснове такога падыходу Цэнтральны Камітэт на сваім ліпенскім (1970 г.) Пленуме выпрацаваў шырокую, комплексную праграму развіцця сельскай гаспадаркі, пры гэтым праграму даўгачасную і рэалістычную.

У новай пяцігодцы працаўнікам вёскі трэба будзе давесці сярэднегадавую вытворчасць збожжа мінімум да 195 мільёнаў тон, а яго закупкі па цвёрдаму плану і звыш плана па павышаных цэнах — да 80—85 мільёнаў тон. Сярэднегадавая вытворчасць мяса за пяцігоддзе павінна перавысіць 14, а малака — 92 мільёны тон, яек — 46 мільярдаў штук. Значны рост прадугледжваецца і па іншых відах прадукцыі.

Сельская гаспадарка атрымае намнога больш, чым у мінулай пяцігодцы сельскагаспадарчай тэхнікі, мінеральных угнаенняў і розных іншых хімічных сродкаў, абсталявання для жывёлагадоўчых ферм і птушкафабрык, электраэнергіі, будаўнічых матэрыялаў.

Нашы планы цесна звязваюць вырашэнне бягучых пытанняў пяцігодкі з асноўнымі перспектыўнымі напрамкамі развіцця сельскай гаспадаркі. Партыя вызначыла шляхі вырашэння гэтай задачы. Гутарка ідзе перш за ўсё аб далейшым тэхнічным пераўзбраенні сельскай гаспадаркі, яе механізацыі, хімізацыі і правядзенні вялікіх работ на меліярацыйнай зямель.

У будучыя гады атрымае далейшае развіццё спецыялізацыя сельскагаспадарчай вытворчасці, укараненне індустрыяльных метадаў у вытворчасці мяса, малака і іншых відаў прадукцыі.

Далей дакладчык гаворыць аб расшырэнні вытворчасці прамысловых тавараў народнага спажывання. Як ужо адзначалася, указвае ён, у мінулыя пяцігодкі былі істотна павялічаны вытворчасць і продаж насельніцтву прамысловых тавараў народнага спажывання. І тым не менш вытворчасць многіх іх відаў і сёння адстае ад патрэбнасцей. Намечаны рост грашовых даходаў працоўных яшчэ больш павялічыць попыт, больш востра паставіць праблему якасці.

У новай пяцігодцы ёсць магчымасці сур'ёзна палепшыць забеспячэнне насельніцтва спажывецкімі таварамі. На развіццё лёгкай прамысловасці выдзяляецца амаль у два разы больш сродкаў, чым у мінулай пяцігодцы, — 8,7 мільярда рублёў, а на развіццё харчовай, мяса-малочнай і рыбнай — каля 14 мільярдаў. Гэтыя сродкі павінны быць своечасова асвоены і прытым асвоены правільна — так, каб прадпрыемствы будаваліся і рэканструяваліся хутка, атрымлівалі абсталяванне, якое адпавядае сучаснаму ўзроўню.

Вялікая і складаная задача насычэння рынку прадметамі народнага спажывання павінна вырашацца пры стабільным узроўні дзяржаўных рознічных цэн, а па меры стварэння неабходных эканамічных перадумоў — і пры зніжэнні цэн на асобныя віды тавараў.

Надаючы вялікае значэнне задавальненню попыту насельніцтва на спажывецкія тавары, Цэнтральны Камітэт лічыць неабходным распрацаваць у бліжэйшы час шырокую праграму павелічэння іх вытворчасці ва ўсіх галінах прамысловасці.

Далейшы ўздым узроўню жыцця народа, гаворыць далей таварыш Л. І. Брэжнеў, павышае патрабаванні да гандлю і сферы абслугоўвання. За апошнія гады праведзена вялікая работа па развіцці гэтых галін.

Савецкія людзі, партыя з павагай адносяцца да працы работнікаў гандлю. Але, звяртаючыся да іх, асабліва да іраўнікоў гандлёвых арганізацый, хацелася б сказаць, што цяпер стаіць задача сур'ёзнага павышэння ўзроўню работы, паліпшэння арганізацыі гандлю, укаранення яго сучасных метадаў.

Нам трэба сур'ёзна палепшыць работу ўсіх галін сферы паслуг — грамадскага харчавання, пашуўкі адзення, усялякага рамонту, арганізацыі адпачынку працоўных.

Далей тав. Л. І. Брэжнеў гаворыць аб павышэнні эфектыўнасці грамадскай вытворчасці па аснове навукова-тэхнічнага прагрэсу і больш поўнага выкарыстання ўсіх рэзерваў. Ён адзначае, што другое карэнае пытанне эканамічнай палітыкі — гэта рэсурсы, якія мы павінны мабілізаваць для вырашэння намечаных задач. Галоўнае, на што мы павінны разлічвацца, — гэта павышэнне эфектыўнасці вытворчасці.

За кошт прадукцыйнасці працы ў будучай пяцігодцы павінна быць атрымана не менш як 80 працэнтаў прыросту нацыянальнага даходу, 87—90 працэнтаў прыросту прамысловай прадукцыі, 95 працэнтаў прыросту будаўніча-мантажных работ, увесь прырост аб'ёму перавозак грузаў на чыгуначным транспарце. Намляемны прырост сельскагаспадарчай прадукцыі павінен быць цалкам забяспечан за кошт росту прадукцыйнасці працы.

Мінулыя пяць гадоў былі перыядам шпаркага развіцця савецкай навукі і тэхнікі, і мы па праву ганарымся яе заваяваннямі, гаворыць таварыш Л. І. Брэжнеў. Аднак рашучае паскарэнне навукова-тэхнічнага прагрэсу застаецца адной з галоўных задач. У эпоху, калі ўсё ў большай меры працягваецца роля навукі як непасрэднай прадукцыйнай сілы, галоўным становіцца ўжо не асобныя яе дасягненні, якімі б бліскучымі яны ні былі, а высокі навукова-тэхнічны ўзровень усёй вытворчасці. Гэта ставіць яшчэ больш адказныя задачы перад нашай навукай, патрабуе павышэння яе эфектыўнасці, далейшага разгортвання фундаментальных даследаванняў, канцэнтрацыі сіл і ўвагі вучоных на найбольш важных і перспектыўных напрамках навукова-тэхнічнага прагрэсу.

Перад намі задача гістарычнай важнасці: арганічна злучыць дасягненні навукова-тэхнічнай рэвалюцыі з перавагамі сацыялістычнай сістэмы гаспадаркі, шырыць развіццё свае, уласцівыя сацыялізму, формы спалучэння навукі з вытворчасцю. Прымаючы меры для паскарэння навукова-тэх-

нічнага прагрэсу, адзначае дакладчык, неабходна зрабіць усё, каб ён спалучаўся з гаспадарскімі адносінамі да прыродных рэсурсаў, не служыў крыніцай небяспечнага забруджвання паветра і вады, спусташэння зямлі.

У будучыя гады работа па павышэнні эфектыўнасці вытворчасці ў прамысловасці павінна весціся па некалькіх асноўных напрамках. Адзін з іх — зніжэнне матэрыялаёмкасці, эканомія сыравіны і матэрыялаў.

Другі важны напрамак работы па павышэнні эфектыўнасці вытворчасці — гэта больш рацыянальнае выкарыстанне працоўных рэсурсаў, зніжэнне працоўных затрат, у першую чаргу за кошт скарачэння ручной і фізічнай цяжкай працы.

І трэці напрамак — гэта істотнае павышэнне якасці выпускаемай прадукцыі і, адпаведна, развіццё вытворчасці, якія забяспечваюць вырашэнне гэтай задачы.

Вялікая ўвага ў дакладзе была ўдзелена пытанням паліпшэння выкарыстання вытворчых фондаў і капітальных укладанняў.

Савецкі Саюз, сказаў таварыш Л. І. Брэжнеў, мае цяпер велізарны эканамічны патэнцыял, і эфектыўнасць нашай гаспадаркі ўсё ў большай меры залежыць ад таго, як выкарыстоўваецца гэты патэнцыял і перш за ўсё дзеючыя вытворчыя фонды. Паліпшэнне іх выкарыстання, павышэнне фондаадачы — хаця наша прамысловасць і дабілася ў гэтай справе за пяцігодку некаторых зрухаў — застаецца адной з важнейшых задач.

Хацеў бы ў гэтай сувязі звярнуць увагу толькі на адно пытанне, пытанне — аб нізкім каэфіцыенте зменнасці на прамысловых прадпрыемствах. Аб гэтым гаварылася на XXIII з'ездзе і на радзе Пленумаў ЦК КПСС, аднак справа тут практычна не паліпшаецца, асабліва ў машынабудаванні. Неабходна больш строга падыходзіць да гэтага пытання, распрацаваць і ажыццявіць комплекс мер, якія забяспечваюць больш поўнае выкарыстанне абсталявання, устанавіць у гэтай справе неаслаблены кантроль з боку партыйных камітэтаў прадпрыемстваў, гаркомаў і абкомаў партыі.

Гэта дапаможа і вырашэнню адной з самых вострых праблем нашай народнай гаспадаркі — праблеме капітальнага будаўніцтва.

Мы будзем цяпер у сферы матэрыяльнай вытворчасці больш, чым любая іншая краіна ў свеце. І разам з тым становіцца спраў у капітальным будаўніцтве нельга прызнаць здавальняючым. Калі каротка выказаць сутнасць праблемы, то заключаецца яна ў тым, што мы ўкладваем велізарныя сродкі, а аддачу ад іх атрымліваем недастаткова хутка, а значыць меншую, чым павінны былі б атрымаць.

У апошнія гады Цэнтральны Камітэт і Савет Міністраў СССР дэталёва і ўсебакова прааналізавалі стан спраў у галіне капітальнага будаўніцтва. Прыняты рад пастановаў, якія змяняюць сам прынцып ацэнкі работы будаўнікоў. Аднак, каб карэнным чынам палепшыць становішча з капітальным будаўніцтвам, вельмі многае трэба будзе зрабіць і партыйным арганізацыям, якія звязаны з гэтай важнай сферай народнай гаспадаркі, і, вядома, самім будаўнікам.

Тод назад ЦК КПСС, Савет Міністраў СССР, ВЦСПС і ЦК ВЛКСМ звярнуліся да савецкіх працоўных з пісьмом аб паліпшэнні выкарыстання рэзерваў вытворчасці і ўзмацненні рэжыму эканоміі ў народнай гаспадарцы. Гэта пісьмо было пакладзена ў аснову вялікай масавай работы, якая дала нядрэнныя вынікі. Але выкарыстанне ўсіх рэзерваў, узмацненне рэжыму эканоміі, барацьба з безгаспадарчасцю, марнатраўствам і празмернасцямі — гэта не кароткачасовая кампанія. Гутарка ідзе аб адным з важных напрамкаў штодзённай дзейнасці партыйных, савецкіх, гаспадарчых, прафсаюзных і камсамольскіх арганізацый. Работу на гэтым напрамку нам трэба ўсямерна ўзмацняць.

Цэнтральны Камітэт лічыць неабходным падкрэсліць, сказаў далей тав. Л. І. Брэжнеў, што для паспяховага выканання задач новай пяцігодкі важна дабіцца ў нашых кадрах пэўных зрухаў у падыходзе да эканамічных пытанняў, змянення некаторых прывычных уяўленняў.

Гістарычна, у сілу ўмоў, у якіх мы знаходзіліся, справа складалася так, што на першае месца заўсёды ставіліся колькасныя ацэнкі — даць столькі тон сталі, столькі — нафты, столькі — збожжа, столькі — трактараў. Вядома, колькасны бок для нас застаецца важным і цяпер. Але ён павінен паўней і больш паслядоўна дапаўняцца якасцымі, якія адносяцца да якасці прадукцыі і да эканамічнага боку дзейнасці прадпрыемстваў.

Трэцяе вузлавое пытанне эканамічнай палітыкі партыі, працягвае дакладчык, гэта ўдасканалванне сістэмы кіравання эканомікай.

Цэнтральнае звязно, аснова кіравання народнай гаспадаркай ва ўмовах сацыялізма — гэта планаванне. Задача першараднага значэння становіцца далейшае павышэнне яе навуковага ўзроўню. Наспела неабходнасць удасканалвання метадаў планавання. Яно павінна абапранацца на больш дакладнае вивучэнне грамадскіх патрэбнасцей, на навуковыя прагнозы нашых эканамічных розных варыянтаў рашэнняў, іх непасрэдных і доўгачасовых вынікаў. Каб вырашыць гэту адказную і складаную задачу, неабходна расшырыць гарызонты эканамічнага планавання.

Навука сур'ёзна абагаціла тэарэтычны арсенал планавання, распрацаваўшы метады эканоміка-матэматычнага мадэліравання, сістэмнага аналізу і іншыя. Неабходна шырыць выкарыстоўваць гэтыя метады, хутчэй ствараць галіновыя аўтаматызаваныя сістэмы кіравання, маючы на

Увазе, што ў перспектыве нам трэба будзе стварыць агульнадзяржаўную аўтаматызаваную сістэму збору і апрацоўкі інфармацыі.

Затым таварыш Л. І. Брэжнеў падрабязна спыніўся на ўдасканаленні арганізацыйнай структуры кіравання, умацненні эканамічных стымуляў, больш шырокім удзеле працоўных у кіраванні гаспадаркай. У гэтай сувязі ён адзначыў неабходнасць павышэння ролі і палітычнага ўдзелу Дзяржплана і іншых агульнадзяржаўных органаў. Для гэтага трэба выдзяліць ім ад значнай часткі бюджэтных сродкаў, каб яны сканцэнтравалі ўвагу на галоўных праблемах развіцця народнай гаспадаркі. Наспеда пытанне аб павышэнні ролі і расшырэнні самастойнасці міністэрстваў і ведамстваў, што таксама патрабуе пэўнага ўдасканалення іх функцый.

У сваёй рабоце па ўдасканаленні кіравання народнай гаспадаркай, сказаў таварыш Л. І. Брэжнеў, партыя цвёрда прытрымліваецца курсу на правільнае спалучэнне дырэктывных заданняў цэнтральных органаў з выкарыстаннем эканамічных рычагоў удзеяння на вытворчасць. Гэтыя рычагі — гаспадарчы разлік, цэны, прыбытак, крэдыт, формы матэрыяльнага заахвочвання і г. д. — закіданы стварэнне такіх эканамічных ўмоваў, якія садзейнічаюць паспяховай дзейнасці вытворчых калектываў, мільёнаў працоўных, забяспечваюць абгрунтаваную ацэнку вынікаў іх работы.

Шэраг мер у гэтым напрамку ажыццэўлены ў адпаведнасці з рашэннямі вераснёўскага (1965 г.)

Пленума ЦК «Аб палітычны кіраванні прамысловасцю, удасканаленні планавання і ўмацненні эканамічнага стымулявання прамысловай вытворчасці». Вопыт мінулых гадоў дазваляе сказаць, што, пачаўшы ажыццэўленне эканамічнай рэформы, партыя правільна ацаніла становішча, узяла правільны курс у справе ўдасканалення кіравання народнай гаспадаркай.

Спыніўшыся на пытанні аб больш шырокім удзеле працоўных у кіраванні гаспадаркай, таварыш Л. І. Брэжнеў сказаў:

Удзел працоўных у кіраванні эканамікай не абмяжоўваецца вырашэннем гаспадарчых задач у рамках асобнага вытворчага калектыву. Неабходна падыходзіць да гэтай справы шырокі, удлічваючы тую ролю, якую адыгрываюць у кіраванні эканамікай наша партыя і Саветская дзяржава. Іх палітыка — у тым ліку эканамічная — прадыхавана нарэшчым інтарэсамі працоўных. Яна выпрацоўваецца прадстаўніцамі працоўных у выбарных органах, пры шэрагіх удзеле мае ў абмеркаванні буйнейшых планаў і рашэнняў. Працоўныя актыўна ўдзельнічаюць і ў кантролі за выкананнем гэтых рашэнняў. Партыя будзе і надалей развіваць усе гэтыя формы сацыялістычнай дэмакратыі.

Носіць намераных партыя і планавы эканамічнага развіцця, павышэння народнага дабрабыту, адначасна дакладчык, засядаючы ў канчатковым выніку, ад людзей. У свядомай і ўпornaй працы рабочых, сялян, інтэлігенцыі, нашых партыйных, саветскіх, прафсаюзных, гаспадарчых падраў — шлог новых перамог на фронце камуністычнага будаўніцтва.

III.

САЦЫЯЛЬНА-ПАЛІТЫЧНАЕ РАЗВІЦЦЁ САВЕЦКАГА ГРАМАДСТВА І ЗАДАЧЫ ПАРТЫІ

У мінулым пяцігоддзі Цэнтральны Камітэт удзяліў значную ўвагу пытанню сацыяльна-палітычнага і культурнага развіцця савецкага грамадства. Стаўчы і вырашаныя праблемы далейшага развіцця нашай палітычнай сістэмы, з'яўляюцца ідэалагічнага характару. Цэнтральны Камітэт зыходзіць з таго, што палітыка партыі прыносіць патрэбныя вынікі тады, калі яна дакладна ўлічвае інтарэсы ўсяго народа, так і інтарэсы складаных яго класаў і сацыяльных груп, накіроўвае іх у адно агульнае рэчыва.

Палітыка партыі накіравана на тое, каб садзейнічаць збліжэнню рабочага класа, калгаснага сялянства, інтэлігенцыі, наступоваму пераадоленню істотных адрозненняў паміж горадам і вёскай, паміж разумовай і фізічнай працай. Гэта — адзіны з галоўных участкаў будаўніцтва бласкавага камуністычнага грамадства.

Збліжэнне ўсіх класаў і сацыяльных груп, выхаванне маральных і палітычных якасцей савецкага народа, умацаванне яго сацыяльнага адзінства адбываюцца ў нас на аснове марксісцка-ленінскай ідэалогіі, якая выражае сацыялістычныя інтарэсы і камуністычныя ідэалы рабочага класа.

Работы клас — гэта самы шматлікі клас нашага грамадства. За гады пяцігоддзі колькасць рабочых узрасла прыкладна на 8 мільёнаў чалавек. Рады рабочага класа значна павялічыліся работнікамі саўтасаў. Рабочыя складаюць звыш 55 працэнтаў занятага насельніцтва краіны. Рабочы клас быў і застаецца асноўнай прадукцыйнай сілай грамадства. Яго рэвалюцыйнасць, дысцыплінаванасць, арганізаванасць і калектывізм вызначаюць яго выдучае становішча ў сістэме сацыялістычных грамадскіх адносін.

Вядучая роля рабочага класа, як будаўніча камунізму, умацоўваецца па меры таго, як растуць яго агульная культура, адукаванасць, яго палітычная актыўнасць. Аб росце культуры рабочага класа пераканаўча гавораць у прыватнасці, даныя двух апошніх перапісаў насельніцтва. У 1959 годзе з кожнай тысячы рабочых вышэйшую і сярэдняю адукацыю ў нас мелі 386 чалавек, а цяпер — больш як 550.

Намаганні партыі і ў далейшым будуць накіраваны на тое, каб уплыў рабочага класа ва ўсіх сферах жыцця нашага грамадства рос і ўмацоўваўся, каб яго актыўнасць і ініцыятыва прыносілі яшчэ больш плённыя вынікі.

Палітычная аснова нашага грамадства — гэта саюз рабочага класа і сялянства. Палітыка партыі, яе практычныя меры па ўздыме як прамысловасці, так і сельскай гаспадаркі прывялі да далейшага ўмацавання гэтага вядучага саюза.

Рост прадукцыйных сіл сельскай гаспадаркі, наступовае ператварэнне сельскагаспадарчай працы ў разнавіднасць працы індустрыяльнай, уздым культуры вёскі і перабудова сельскага быту — усе гэта вядзе да змянення сацыяльнага аблічча і псіхалогіі селяніна. У яго з'яўляецца ўсё больш агульных рысаў з рабочым. Расце колькасць калгаснікаў, чыя праца непасрэдна звязана з машынамі і механізмамі, павышаецца адукаванасць калгаснага сялянства. Навярэдадні Вялікай Айчыннай вайны ўсяго нешчы працэнтаў працоўных вёскі мелі вышэйшую і сярэдняю адукацыю. А паводле даных на канец 1970 года, больш як паловіна сельскага насельніцтва скончыла сярэдняю або вышэйшую школу.

Троці Усесяюзны з'езд калгаснікаў, прыняў, як вядома, новы Прыкладны статут калгаса. Выбраны Саюзны савет калгасаў і саветы калгасаў у раёнах, абласцях, краях і рэспубліках, якія прадстаўляюць інтарэсы сялянства. Усё гэта мае важ-

нае значэнне для жыцця вёскі, для развіцця калгаснай дэмакратыі.

Вядома, партыя добра бачыць, што яшчэ многае трэба будзе зрабіць для развіцця культуры, павышэння быта і, што трэба асабліва падкрэсліць, — у галіне будаўніцтва ў вёсцы. Спраў наперадзе ў гэтых адносінах няма. Але разам з тым у нас няма падстаў неадрацьваць усё тое, што ўжо зроблена.

Да ліку важных сацыяльных змяненняў у нашым грамадстве адносіцца няспынае збліжэнне рабочага класа, сялянства і інтэлігенцыі. І гэты працэс становіцца ўсё больш прыкметным.

Наша савецкая інтэлігенцыя бачыць сваё прызначэнне ў тым, каб аддаваць творчую энергію справе народа, справе пабудовы камуністычнага грамадства.

Тамны росту навукова-тэхнічнай інтэлігенцыі за апошнія гады ў нас пачалі пераважаць тэмпы росту ўсіх іншых сацыяльных груп.

Гэты працэс заканамерны. Ён з'яўляецца вынікам палітыкі партыі, накіраванай на ўсмернае паскарэнне навукова-тэхнічнага прагрэсу, на далейшае павышэнне культуры і адукаванасці народа.

Наша інтэлігенцыя, асабліва навукова-тэхнічная, наваўняецца ў велізарнай ступені з асяроддзі рабочых і сялян. У сваёй палітыцы наша партыя заўсёды ўлічвала і ўлічвае інтарэсы такіх вядучых грамадскіх груп, як моладзь, жанчыны, пенсіянеры.

Адной з самых буйных заваў сацыялізму з'яўляецца практычнае ажыццэўленне партыяй **ленінскай нацыянальнай палітыкі** — палітыкі роўнасці і дружбы народаў.

Підаўна многія брація рэспублікі адначасна свае паўвекавыя ібелі. Гэта была ўражлівая дэманстрацыя росквіту сацыялістычных нацый, мапаўнаснага адзінства ўсіх народаў нашай Радзімы. У будучым годзе намі будзе адзначана 50-годдзе Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. У гісторыі нашай дзяржавы ўтварэнне СССР на сваёй палітычнай значнасці і сацыяльна-эканамічных выніках займае выдатнае месца.

Партыя і надалей будзе ўмацоўваць Саюз Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, паслядоўна ажыццэўляючы ленінскі курс на росквіт сацыялістычных нацый і іх наступовае збліжэнне. Партыя і надалей будзе выхоўваць усіх працоўных у духу сацыялістычнага інтэрнацыяналізму, непрымырмасці да праўленняў нацыяналізму і шавінізму, нацыянальнай абмежаванасці і фанатэрысці ў якой бы там ні было форме, у духу глыбокай павагі да ўсіх нацый і народнасцей.

За гады сацыялістычнага будаўніцтва ў нашай краіне ўзнікла **новая гістарычная агульнасць людзей — савецкі народ**. У сумеснай працы, у барацьбе за сацыялізм, у баях за яго абарону нарадзіліся новыя, гарманічныя адносіны паміж класамі і сацыяльнымі групамі, нацыямі і нацыянальнасцямі — адносны дружбы і супрацоўніцтва.

Нашы людзі спыняю агульнасцю марксісцка-ленінскай ідэалогіі, высокіх мэт будаўніцтва камуністычнага грамадства. Гэту маналітную згуртаванасць шматнацыянальнага савецкага народ дэманструе сваёй працай, сваім аднадздушным адабрэннем палітыкі партыі.

Мінулае пяцігоддзе азнаменавалася новым рухам наперад па шляху ўмацавання адзінства нашага грамадства. Мы і надалей будзем рабіць усё для таго, каб мацнела агульнасць інтарэсаў усіх класаў і сацыяльных груп нашага грамадства, каб развіваўся працэс іх збліжэння.

Затым дакладчык гаворыць аб умацаванні Саветскай дзяржавы, развіцці сацыялістычнай дэмакратыі. Партыя правяла на працягу справаздачнага перыяду, сказаў ён, значную і велікую разнастайную работу па далейшым умацаванні Саветскай дзяржавы і ўдасканаленні ўсёй палітычнай арганізацыі нашага грамадства. Га-

лоўным напрамкам гэтай дзейнасці — у адпаведнасці з задачай камуністычнага будаўніцтва — было і застаецца далейшае развіццё сацыялістычнай дэмакратыі. Асновай сацыялістычнай дзяржавы і найбольш поўным уасабленнем яе дэмакратычнага характару служыць у нас, як вядома, органы народнай улады — Саветы дэпутатаў працоўных. Гэта велізарная сіла. Сёння гэта — больш як два мільёны дэпутатаў. Яны кіруюць справамі ўсёй нашай агульнанароднай дзяржавы знізу даверху. А разам з імі самаададана працуе армія добраахвотных памочнікаў — 25 мільёнаў актывістаў пры Саветах.

Тав. Л. І. Брэжнеў напамінуў, што ў рашэннях XIII з'езда КПСС была падкрэслена неабходнасць павысці ролі Саветаў. Ён расказаў аб тым, што зроблена за мінулыя гады ў гэтым напрамку, як гэта актывізавала дзейнасць органаў народнай улады.

Партыя, працягваю дакладчык, падае вялікае значэнне ўдасканаленню **саветскага заканадаўства**. У мінулы перыяд ўвага была сканцэнтравана на заканадаўчым рэгуляванні такіх пытанняў, як палітычныя аховы здароўя народа, умацаванне сям'і, далейшае ўдасканаленне працоўных адносін, забеспячэнне аховы прыроды і рацыянальнага выкарыстання прыродных багаццяў. Па ўсіх гэтых пытаннях Вярхоўны Савет СССР і Вярхоўны Саветы саюзных рэспублік пасля шырокіх абмеркаванняў, у якіх удзельнічалі мільёны грамадзян, прынялі адпаведныя законы. Тав. Л. І. Брэжнеў гаворыць аб тым, што паследа неабходнасць распрацаваць спецыяльны закон, які вызначыў бы статус дэпутатаў — ад Вярхоўных да наеялковых Саветаў, — іх паўнамоцтвы і правы, а таксама абавязкі службовых асоб у адносінах да дэпутатаў. Прыняцце такога закона ўзляло б аўтарытэт і актывісцкі дэпутатаў.

Нявыконвае вырашэнне задач, якія ставіць перад намі, прадуцтведывае дакладную, аздаданую работу дзяржаўнага апарату, працягвае дакладчык. Асноўнае — павышэння патрабаванняў да апарату кіравання. Пачае ў апошнія гады ўкараненне сучасных сродкаў і метадаў кіравання дзейнасці стварае ўмовы для больш рацыянальнай арганізацыі апарату кіравання, яго падзенняў і скарачэння яго колькасці. Мерапрыемствы ў гэтым напрамку ўжо ажыццэўляюцца, і яны будуць працягвацца.

У сістэме саветскай сацыялістычнай дэмакратыі важнае месца займаюць органы **народнага кантролю**, у рабоце якіх цяпер прымаюць удзел мільёны рабочых, калгаснікаў, служачых. Партыя і надалей будзе клапаціцца аб тым, каб ланіскія ідэі аб настаянным і дзейным кантролі з боку шырокіх мас няўхільна ажыццэўляліся.

Важная асаблівасць сацыялістычнага ладу заключаецца ў тым, што ўдзел працоўных у кіраванні грамадствам ажыццэўляецца ў нашай краіне не толькі праз дзяржаўныя органы, але і праз разгалінаваную сетку масавых арганізацый працоўных — перш за ўсё такіх, як прафсаюзы і камсамол.

Цяпер у нас больш як 93 мільёны членаў прафсаюлаў. Гэта практычна ўвесь рабочы клас, усё працоўнае інтэлігенцыя, шматлікія атрады сельскіх працоўнікаў.

Прафсаюзы — адно з важнейшых звянаў у агульнай сістэме сацыялістычнай дэмакратыі, у далучэнні працоўных да кіравання дзяржаўнымі і грамадскімі справамі.

Партыя і надалей будзе настаянна падтрымліваць дзейнасць прафсаюзаў як самай масавай арганізацыі працоўных, клапаціцца аб тым, каб яны маглі паўней і больш паспяхова выконваць сваю ролю школы кіравання, школы гаспадарання, школы камунізму.

Важнае месца ў грамадска-палітычным жыцці краіны належыць **ленінскаму камсамолу**, які аб'ядноўвае ў сваіх радах больш як 28 мільёнаў юнакоў і дзяўчат.

Партыя па праве гапарыцца маладымі будаўніцамі камунізму. Наш абавязак — перадаваць новым пакаленням свой палітычны вопыт, вопыт вырашэння праблем эканамічнага і культурнага будаўніцтва, кіравання ідэйнага выхавання моладзі, рабіць усё, каб яна дастойна працягвала справу сваіх бацькоў, справу вялікага Леніна.

У справаздачны перыяд Цэнтральны Камітэт, Саветскі ўрад працягвалі ажыццэўляць меры па **ўмацаванні законнасці і правапарадку**, выхаванні грамадзян у духу захавання законаў і правіл сацыялістычнага супольнага жыцця. Палепшана дзейнасць міліцыі, пракуратуры, судаў. Ва ўмовах няспынай падрыўной дзейнасці імперыялізму важную ролю адыгрываюць **органы дзяржаўнай бяспекі**. У справаздачны перыяд яны былі ўмацаваны палітычна сталымі кадрамі. Партыя паслядоўна выхоўвае работнікаў гэтых органаў у духу ланіскіх прынцыпаў, няўхільнага захавання сацыялістычнай законнасці, у духу пільнасці ў барацьбе за ахаваанне саветскага грамадства ад дзеянняў варожых элементаў, ад нападонаў імперыялістычных разведкаў.

Усё, што створана народам, падкрэсліў таварыш Л. І. Брэжнеў, павінна быць надзейна ахаваана. Умацоўваць Саветскую дзяржаву — гэта значыць умацоўваць і яе **Узброеныя Сілы**, усмерна павышаць абароназдольнасць нашай Радзімы, і пакуль мы жывём у неспакойным свеце, гэта задача застаецца адной з самых галоўных! Выконваючы волю народа, Камуністычная партыя нястомна клапаціцца аб умацаванні абароны краіны. У справаздачны перыяд пытанні ваеннага будаўніцтва настаянна знаходзіліся ў цэнтры нашай увагі. Прынятыя за апошнія гады меры далі магчымасць істотна ўмацаваць магутнасць і баяздольнасць Узброеных Сіл. Саветскія людзі могуць быць упэўнены, што ў любы час дня і ночы нашы слаўныя Узброеныя Сілы гатовы адбіць напад ворага, адкуль бы ён ні зыходзіў. Любы магчымы агрэсар добра ведае, што ў выніку спробы ракетна-ядзернага нападу на нашу краіну ён атрымае знішчальны ўдар у адказ.

Далей товариш Л. І. Бржнеў гаворыць: пытанні дэмакратыі, як вядома, знаходзяцца цяпер у цэнтры ідэалагічнай і палітычнай барацьбы паміж светам сацыялізму і светам капіталізму. Буржуазныя ідэалогіі, рэвізіяністы крывадушна гавораць накіонт таго, быццам у нас адеўцінае дэмакратыя. Яны падносяць нам усёнага роду «парады» адносна «паліпшышні» сацыялізму, яго «дэмакратызацыі». Але клопаціцца яны, вядома, не аб сацыялізме. Яны хацелі б вярнуць нас да буржуазных парадкаў, і таму спрабуюць навізаць сваю буржуазную дэмакратыю, дэмакратыю для эксплуатацятараў, чужую інтарэсам народа.

Пустая, марная задума. У савецкіх людзей свая дэмакратыя — сацыялістычная, свае прынцыпы, свае традыцыі ў яе развіцці. Няма свабоды наогул, як няма і дэмакратыі наогул. Гэта — класавая паняцці. Так ставіў пытанне У. І. Ленін, так ставіў яго і сёння наша партыя. Сёння і змест сацыялістычнай дэмакратыі мы бачым ва ўдзеле ўсё больш шпрых мас у кіраванні краінай, грамадскіх справах. Уся палітычная сістэма грамадства, настаянныя растуць ініцыятыва працоўных настаянны ў нас на службу будаўніцтву камунізму. Такая дэмакратыя — гэта для нас жыццёвая патрэбнасць, неабходная ўмова развіцця і ўмацавання сацыялістычных грамадскіх адносін.

Партыя працягвае нястомна клопаці аб тым, каб наша сацыялістычная дэмакратыя настаянны развівалася, каб кожны адчуваў сябе грамадзянінам у поўным сэнсе гэтага слова, быў ініцыяватар у агульнанароднай справе і несе за яе сваю долю адказнасці. Партыя і надалей будзе паслядоўна праводзіць гэты курс.

Вялікае месца ў дзейнасці партыі за справядлівага перыяд, працягваюць дакладчык, займае далейшае разгортванне ўсіх форм ідэалагічнай работы, палітычнае выхаванне мас і павышэнне культурнага ўзроўню народа. Маральна-палітычныя якасці савецкіх людзей фарміруюцца ўсім сацыялістычным укладам нашага жыцця, усім ходам спраў у грамадстве, але перш за ўсё мэтаапераванай, настаяннай ідэйна-выхаваўчай работай партыі, усёй яе арганізацыі.

Асновай усёй ідэйна-выхаваўчай работы партыі з'яўляецца фарміраванне ў найшырэйшых мас працоўных камуністычнага светаногляду, выхаванне іх на ідэях марксізма-ленінізма. Але нават самая перадавая ідэалогія становіцца рэальнай сілаю толькі тады, калі, авалодваючы масамі, яна заахвочвае іх да актыўных дзеянняў, вызначае нормы іх ініцыятыўных паводзінаў. На адным з першых месцаў у ідэалагічнай рабоце, якую праводзіць партыя, стаіць выхаванне ў савецкіх людзей новых, камуністычных адносін да працы.

За апошнія гады ў нас праведзена значная работа па выхаванні ў савецкіх людзей пачуцця гордасці за сваю Радзіму, за свой народ, за яго вялікія здзяйсненні, пачуцця паваргі да дастойных старонак мінулага свабоднай краіны.

У справядлівым перыяд ЦК партыі прымаў меры да таго, каб стварыць такую маральную атмасферу ў нашым грамадстве, якая садзейнічала б зацвярдзенню ва ўсіх звянях грамадства жыцця, у працы і ў быццё ўважлівых і класна-літвых адносін да чалавека, сумленнасці, патрабавальнасці да сябе і да іншых, давер'я, якое спалучаецца са строгай адказнасцю, духу сяміраўнага таварыства. Словам, мы імкнуліся да таго, каб у нашай краіне ўсім лепш жылося і працавалася. Зразумела, вынікі гэтай работы цяжка выказаць нейкімі лічбавымі, статыстычнымі данымі. Аднак кожны савецкі чалавек, відаць, адчувае паліпшыненне маральнай атмасферы ў нашай партыі, у нашым грамадстве. Мы будзем і далей ісці па гэтым шляху.

Далей дакладчык спыніўся на пытаннях адукацыі, навукі і мастацтва.

У дырэктывах XXIII з'езда КПСС была пастаўлена задача: завяршыць у асноўным да зыходу 1970 года ўзвядзенне ўсеагульнай сярэдняй адукацыі моладзі. Мы хочам і не змаглі поўнасцю дабіцца таго, што было намечана, але значна наблізіліся да пастаўленай мэты: цяпер у нас каля 80 працэнтаў навучэнцаў, якія заканчваюць васьмігодку, атрымліваюць затым поўную сярэдняю адукацыю.

У выніку развіцця ўсіх звяняў народнай асветы поўнасцю выканана другая важная дырэктыва XXIII з'езда партыі: за пяцігоддзе ў краіне падрыхтавана больш як сем мільёнаў спецыялістаў з вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыяй.

Наша партыя не шкадуе намаганняў, каб забяспечыць плённае разгортванне ўсяго фронту грамадскіх і прыродазнавчых навук.

Агульная колькасць навуковых работнікаў павялічылася ў краіне за пяцігоддзе ў 1,4 раза і складае цяпер каля 930 тысяч чалавек. Мы з задавальненнем адзначаем, што ў шэрагу вельмі важных галін нашы вучоныя заваявалі перадавыя пазіцыі ў свеце.

З рухам нашага грамадства па шляху камуністычнага будаўніцтва, працягваюць дакладчык, узрастае роля літаратуры і мастацтва ў фарміраванні светаногляду савецкага чалавека, яго маральных перакананняў, духоўнай культуры. Натуральна таму, што партыя ўдзяляе і ўдзяляе вялікую ўвагу ідэйнаму зместу нашай літаратуры і нашага мастацтва, той ролі, якую яны адгрываюць у грамадстве. У адпаведнасці з ленынскім прынцыпам партыйнасці мы бачылі сваю задачу ў тым, каб накіроўваць развіццё ўсіх відаў мастацкай творчасці на ўдзел у вялікай агульнанароднай справе камуністычнага будаўніцтва. Асаблівае месца ў літаратурнай і мастацкай творчасці займала ў справядлівым перыяд ленынская тэма. З'явіўся шэраг цікавых прамянаў, кінэмафіліяў аб Леніне, прасякнутых рэвалюцыйнай страснасцю, пафасам вернасці ленынізму. Выклікае вялікае задавальненне той факт, што плённае развіццё літаратуры і мастацтва адбываецца ва

усіх нашых рэспубліках, па дзесятках моваў народаў СССР, у ірэйкай разнастайнасці нацыянальных форм.

Таварыш Л. І. Бржнеў адзначаў, што работнікамі савецкага мастацтва за апошнія гады зроблена многае. Наш народ высокая цэніць іх дасягненні, якія з'яўляюцца сур'ёзным укладам у справу выхавання камуністычнай свядомасці савецкіх людзей. Аднак нельга сказаць, што ў галіне мастацкай творчасці ўсё абстаці добра, асабліва ў сэнсе якасці ствараемых твораў. Думаецца, што ўсе мы маем права чакаць ад работнікаў мастацтва большай патрабавальнасці да саміх сябе і да сваіх таварышаў па прафесіі.

Нельга таксама ўпусціць з-пад увагі, што ў развіцці нашага мастацтва былі і ўспадкаваныя моманты нашага мастацтва. Сёнь-той спрабаваў звесці разнастайнасць сённяшняй савецкай рэчаіснасці да праблем, якія беспаротна адсутны ў мінулае ў вільку работы праведзенай партыяй на пераадаванні вынікаў культуры асобы. Другая крайнасць, што таксама мела месца спрод асобных літаратараў, — гэта спробы абліць з'явы мінулага, якія партыя падвергла рашучай і прынцыповай крытыцы, занасерваваць уяўленні і погляды, якія ідуць ўразрэз з тым новым, творчым, што партыя ўнесла ў сваю практычную і тэарэтычную дзейнасць за апошнія гады. На сутнасці ж і ў тым, і ў другім выніку мела месца спробы зменшыць значэнне таго, што ўжо зроблена партыяй і народам, адцягнуць увагу ад праблем сённяшняга жыцця, ад канструктыўнага курсу партыі і стваральных спраў савецкіх людзей.

Дзеянні літаратуры і мастацтва знаходзяцца на адным з вострых участкаў ідэалагічнай барацьбы. Партыя і народ не міраліся і не будуць мірацца са спробамі — з аднаго б боку яны ні выходзілі — прытуліць нашу ідэйную зброю, запэўніць наш сцяг. Калі літаратар ўзводзіць запэўненні на савецкую рэчаіснасць, дапамагае нашым ідэалагічным праціўнікам змагацца супраць сацыялізму, то ён заслужвае толькі аднаго — грамадскай нагарды.

Мы гаворым тут аб узказначаных адмоўных з'явах не таму, што яны набылі колькі-небудзь значнае распаўсюджанне. ЦК выходзіць з таго, што адкрытая, прынцыповая пазіцыя партыі ў адносінах да гэтых з'яў дапаможа дзейнасць культуры з яшчэ большай упэўненасцю і перакананасцю працаваць на тым генеральным напрамку развіцця савецкай літаратуры і мастацтва, на якім яны п'яцца працавалі ў мінулае пяцігоддзе.

Работнікі савецкай літаратуры і мастацтва выхаваны камуністычнай партыяй; яны звыклі справамі і думкамі свайго народа; іх творчы лёс неаддзелены ад інтарэсаў сацыялістычнай Радзімы.

Мы за ўважлівых адносін да творчых пошукаў, за поўнае раскрыццё індывідуальнасці адомнасцей і талентаў, за разнастайнасць і багатыя форм і стылі, якія выпрацоўваюцца на аснове

метаду сацыялістычнага рэалізму. Сіла партыйнага кіраўніцтва — ва ўменні захапіць мастака высякароднай задачай служэння народу, зрабіць яго перакананым і актыўным удзельнікам пераўтварэння грамадства на камуністычных асновах.

У вільку і складанай справе фарміравання новага чалавека, у ідэалагічнай барацьбе са светам капіталізму магутным інструментам партыі з'яўляюцца **сродкі масавай інфармацыі і прапаганды** — газеты, часопісы, тэлебачанне, радыё, інфармацыйныя агенствы. У справядлівым перыяд Цэнтральны Камітэт партыі не раз разглядаў пытанні работы сродкаў інфармацыі і прапаганды, імкнуўся забяспечыць паліпшыненне якасці іх работы і ахопіць ёй усё больш шпрых мас насельніцтва.

Наш друк, радыё, тэлебачанне робяць многае для аператыўнага дасягнення актуальных праблем унутранага жыцця і міжнародных дзімаў, якія супрацьдзіць цікавасці савецкіх людзей, дыпамагваюць павыраць перадавы вопыт камуністычнага будаўніцтва, даюць адпор ідэалагічным выклікам класавых праціўнікаў. Разамы тыраж газет сілвае ў нас каля 140 мільёнаў, а часопісаў — больш як 150 мільёнаў экзэмпляраў. Асабліва вырастае падліск на газеты і часопісы ў вёсцы. Яна дасягнула прымер больш як 107 мільёнаў экзэмпляраў супраць 65 мільёнаў пяць гадоў назад.

Пасля XXIII з'езда КПСС у нас выдадзена кніг і брашур агульным тыражом больш, як 6,5 мільярд экзэмпляраў.

Ідэалагічная, прапагандысткая і агітмасавая работа — гэта важная і адвазная сфера дзейнасці партыі. Зроблена тут нямаля. Аднак трэба сказаць, што мы яшчэ не поўнасцю задаволены становішчам спраў у гэтай галіне. Цэнтральны Камітэт лічыць неабходным узмацніць усю нашу ідэалагічную работу і, перш за ўсё, праціць больш актыўнай, мэтаапераванай прапаганду камуністычных ідэалаў, канкрэтных задач нашага будаўніцтва. На бліжэйшы час адно з цэнтральных месцаў прапаганды і агітмасавыя ідэалагічна-масавыя рабале партыі павінна будзе заняць глыбокае растлумачэнне працоўным сэнсу і значэння ранейшай нашага з'езда.

Мы жывём ва ўмовах неспэціальнай ідэалагічнай вайны, якую вядзе супраць нашай краіны, супраць свету сацыялізма імперыялістычная прапаганда, выкарыстоўваючы самыя выдаскаваленыя прыёмы і магутныя тэхнічныя сродкі.

Абавязак нашых работнікаў прапагандыставага, агітмасавы-масавога фронту — даваць своечасовы, рашучы і эфектыўны адпор гэтым ідэалагічным наскокам, неспіць сотням мільёнаў людзей праўду аб сацыялістычным грамадстве, аб савецкім спосабе жыцця, аб будаўніцтве камунізму ў нашай краіне. І рабіць гэта трэба пераадавава, даходліва, ірэйка. Голас праўды аб Саветах Саюзе павінен быць чуны на ўсіх кантынентах.

IV.

РАЗВІЦЦЁ ПАРТЫІ І НЕКАТОРЫЯ ПЫТАННІ ЎНУТРЫПАРТЫЙНАГА ЖЫЦЦЯ

Галоўнае ў дзейнасці Камуністычнай партыі, гаворыць таварыш Л. І. Бржнеў, — выпрацоўка генеральнай перспектывы развіцця грамадства, правільнай палітычнай лініі і арганізацыя працоўных з мэтай яе ажыццяўлення. Уся наша рэчаіснасць сведчыць, што КПСС з гонарам выконвае ролю палітычнага кіраўніка рабочага класа і ўсіх працоўных, вядзе савецкі народ правільнай дарогай, ленынскім курсам.

XXIII з'езд КПСС, абаніраючыся на ленынскія арганізацыйныя прынцыпы і развіваючы іх у адпаведнасці з новымі ўмовамі, даў дакладныя і ясныя ўстаноўкі па асноўных пытаннях партыйнага будаўніцтва. Вопыт пацвердзіў правільнасць і жыццёвую сілу гэтых устаноў.

Справядлівы перыяд характарызуецца **далейшым ростам радоў партыі**, паліпшыненнем яе якаснага саставу. Цяпер у КПСС налічваецца 14.455.321 чалавек, у тым ліку 13.810.089 членаў партыі і 645.232 кандыдаты. Спрод дарослага насельніцтва краіны камуністы складаюць дзевяць працэнтаў. У саставе партыі рабочых — 40,1 працэнта, калгаснікаў — 15,1, служачых — 44,8 працэнта.

Пасля XXIII з'езда ў КПСС прынята тры мільёны чалавек. З іх амаль мільён шасцьсот тысяч, або больш за палавіну, — гэта рабочыя. Такім чынам, указанне з'езда аб тым, каб вядучае месца ў сацыяльным саставе партыі належала рабочаму класу, паслядоўна ажыццяўляецца. Мы будзем працягваць гэту лінію, яна поўнасцю адпавядае прыродзе нашай партыі, месцу і ролі рабочага класа ў савецкім грамадстве.

Усе гэтыя гады наша партыя, яе Цэнтральны Камітэт няўхільна праводзілі курс на далейшае **развіццё ўнутрыпартыйнай дэмакратыі, захаванне ленынскіх норм партыйнага жыцця, павышэнне якасці камуністаў.**

За справядлівым перыяд праведзена 16 Пленумаў Цэнтральнага Камітэта КПСС. Рэгулярна, адзін раз у тыдзень, праводзіцца ў нас пасяджэнні Палітбюро ЦК, на якіх разглядаюцца найбольш важныя і актуальныя пытанні ўнутранага і знешняга палітычнага жыцця. Што тыднёва праводзіцца і пасяджэнні сакратарыята ЦК, увага была сканцэнтравана галоўным чынам на падборы кадраў і праверцы выканання. Партыйныя камітэты на месцах таксама рэгулярна праводзяць Пленумы і пасяджэнні бюро, працуюць як органы калектывнага кіраўніцтва.

Дэмакратычныя прынцыпы жыцця і дзейнасці партыі яскрава правіліся і ў ходзе апошняй справядліва-выбарнай кампаніі. У рабоце партыйных сходаў прынята ўдзел больш як 90 працэнтаў камуністаў, у спрэчках выступіла звыш 3 мільёнаў чалавек. Сходы, партыйныя канферэнцыі,

з'езды Кампартый саюзных рэспублік паказалі, што ўсе партыйныя арганізацыі поўнасцю адбаюраюць і падтрымліваюць унутраную і знешнюю палітыку Цэнтральнага Камітэта. Зноў былі прадамастраваны мадальнае адзінства і згуртаванасць радоў нашай ленынскай партыі.

У дзейнасці партарганізацый атрымала далейшае развіццё крытыка і самакрытыка — выпрабаваны метады выпраўлення недахопаў, паліпшышні справы.

Развіццё ўнутрыпартыйнай дэмакратыі неаддзелена ад умацавання партыйнай дысцыпліны. Вопыт пацверджае, што сіла, дзейнасць партыі ў многім вызначаюцца тым, наколькі паслядоўна і правільна ажыццяўляецца прынцып дэмакратычнага цэнтралізму.

Цяпер перад нашай партыяй паўстала пытанне аб абмене партдакументаў, і накіонт гэтага хацелася б выказаць тут некаторыя меркаванні. З моманту апошняга абмену дакументаў мінула 17 гадоў.

Тэрмін дзеяння партбілетаў, на які яны былі разлічаны, закончыўся. Будзе правільным, калі мы надзідзем да абмену партыйных дакументаў не фармальна, а як да важнага арганізацыйна-палітычнага мерапрыемства. Трэба арганізаваць справу так, каб абмен партыйных білетаў садзейнічаў далейшаму ўмацаванню партыі, павышэнню актыўнасці і дысцыпліны камуністаў. Можна было б ажыццявіць і шматлікія пажаданыя камуністаў аб тым, каб на партбілецце быў сілуэт заспавальніка і правадчыка Камуністычнай партыі Савецкага Саюза — Уладзіміра Ільіча Леніна.

У ажыццяўленні палітыкі партыі, працягвае дакладчык, адно з важнейшых месцаў займаюць **пярвічныя партыйныя арганізацыі**. У нашай партыі іх налічваецца цяпер звыш 370 тысяч — на 45 тысяч больш, чым было напярэдадні XXIII з'езда. У справядлівым перыяд Цэнтральны Камітэт партыі, ЦК Кампартый саюзных рэспублік, крайкомы і абкомы ўдзялялі пастаянную ўвагу гэтым асноўным партыйным звяням. Неабходна і далей узмацніць уплыў пярвічных партарганізацый на работу прадпрыемстваў і ўстаноў. У сувязі з гэтым заслужваюць увагі шматлікія прапановы камуністаў і партыйных камітэтаў аб тым, каб удакладніць сфармуляваныя ў Статуте КПСС пажаданні аб праве кантролю дзейнасці адміністрацыі. Гутарка ідзе аб тым, каб

побач з вытворчымі партарганізацыямі такім правам навукаліся пярвічныя партарганізацыі кавукала даследчых інстытутаў, навучальных устаноў, культурна-асветных і лячэбных устаноў. Што датычыць партыйных арганізацый цэнтральных і мясцовых савецкіх, гаспадарчых устаноў і ведамстваў, то яны павінны кантраляваць дзейнасць апарату па выкананні дырэктыв партыі і ўрада.

Тав. Л. І. Брэжнеў адзначыў далей, што ў ходзе падрыхтоўкі да з'езда камуністы выказалі шмат прапановаў, накіраваных на далейшае ўмацаванне ўсіх звяненняў партыі, ліквідацыю наяўных недахопаў у рабоце, удасканаленне ўнутрыпартыйнага жыцця. Значная частка іх павінна быць рэалізавана непасрэдна на месцах. Некаторыя ж прапановы носяць агульнапартыйны характар і іх трэба было б разгледзець на з'ездзе. Многія таварышы лічаць, што чарговы з'езд КПСС трэба склікаць не праз чатыры гады, а праз пяць гадоў. Для такой пастаноўкі пытання, як нам здаецца, ёсць падставы. Правядзенне з'ездаў КПСС праз пяць гадоў дало б магчымасць партыі паводзіць вынікі і намячаць задачы на кожнае чарговае пяцігоддзе ў адпаведнасці з існуючай у нас практыкай планавання народнай гаспадаркі.

З'езды Кампартый саюзных рэспублік прапануецца склікаць таксама раз у пяць гадоў. Што датычыць краевых, абласных, акруговых, гарадскіх і раённых партыйных канферэнцый, то іх можна было б праводзіць два разы ў пяцігоддзе паміж з'ездамі, гэта значыць склікаць праз два-тры гады. Відаць мэтазгодна такую ж перыядычнасць устанавіць і для правядзення справядліва-выбарных сходаў і канферэнцый у пярвічных партарганізацыях, якія маюць парткомы. Ва ўсіх астатніх пярвічных і цяхавых партарганізацыях справядлівы і выбары трэба было б паранейшаму праводзіць штогод. Калі гэтыя прапановы атрымаюць адобранне дэлегатаў з'езда, то іх можна будзе замацаваць у Статуце КПСС.

Дакладчык падрабязна спыніўся на паліпшэнні падбору, расстаноўкі і выхаванні кадраў. Наша кадравая палітыка, падкрэсліў ён, накіравана на тое, каб побач з кваліфікаванымі адносцамі да старых кадраў, максімальным выкарыстаннем іх вопыту і ведаў вылучаць маладых, перспектывных работнікаў. Гэта абавязковая ўмова пераёмнасці палітычнага курсу партыі, яе рэвалюцыйных традыцый.

Павышэнне дысцыпліны і адказнасці кадраў — адна з важнейшых нашых задач. Пры гэтым мы маем на ўвазе дысцыпліну, пабудаваную не на страху, не на метадах жорсткага адміністравання, якія пазбаўляюць людзей упэўненасці, ініцыятывы, параджаюць перастрахоўку і несумлен-

насць. Гутарка ідзе аб дысцыпліне, пабудаванай на высокай свядомасці і адказнасці людзей. Што з датычыць работніцкай дысцыпліны, якая парушаюць дысцыпліну, не робяць вывадаў з крытыкі, вядуць сябе няправільна, то ў адносінах да іх павінны прымацца неабходныя меры. Кіруючыя пасады ў нас ні за нім не замацоўваюцца навечна. Сацыялістычная дысцыпліна — гэта дысцыпліна, адзіная для ўсіх членаў грамадства, абавязковая для ўсіх і кожнага.

Вялікая ўвага ўдзялялася далейшаму развіццю вучэння аб кіруючай ролі Камуністычнай партыі. Прынцыповая пазіцыя КПСС, яе непрымрмая барацьба за чыстату марксісцка-ленінскага вучэння аб партыі мела міжнароднае значэнне, садзейнічаючы, як падкрэсліваюць брацкія партыі, правільнай арыентацыі камуністаў і мільёнаў працоўных.

Партыя надавала сур'ёзнае значэнне правільнаму аб'ектыўнаму асвятленню гісторыі нашай дзяржавы. Вострай, справядлівай крытыцы былі падвергнуты асобныя спробы з перартыйных, пазакласных пазіцый ацэньваць гістарычны шлях савецкага народа, зменшыць значэнне яго сацыялістычных заваёў. У той жа час партыя паказала негрунтоўнасць дагматычных уяўленняў, якія ігнаруюць тую вялікую станоўчую перамену, якія адбыліся ў жыцці нашага грамадства за апошнія гады.

Вопыт мінулых гадоў пераканаўча пацвердзіў, што пераадоленне вынікаў культуры асобы, а таксама суб'ектывісцкіх памылак дабратворна адбылася на агульнапалітычнай і перш за ўсё ідэалагічнай абстаноўцы ў краіне. Мы былі і застаемся верныя карэнным прынцыпам марксізма-ленінізма і ніколі не пойдзем ні на якія ўступкі ў ідэйных пытаннях.

КПСС разам з іншымі кіруючымі камуністычнымі партыямі працягвала распрацоўку прынцыповых пытанняў развіцця сусветнай сістэмы сацыялізма. Вывучэнне і абагульненне вопыту адна адной далі магчымасць укладчыц характарыстыку агульных заканамернасцей сацыялістычнага будаўніцтва і паўней раскрыць асноўныя рысы пабудаванага ўжо сацыялізма. Асабліва ўвага была звернута на выпрацоўку прынцыпаў эканамічнай інтэграцыі і іншых пытанняў, якія ўзнікаюць у працэсе супрацоўніцтва брацкіх краін і партый.

Значнае месца ў тэарэтычнай рабоце партыі занялі аналіз новых з'яў і развіцці сучаснага капіталізму, шляхоў і форм уласціва сучаснага сацыялізма на развіццё несацыялістычнай часткі свету, вучэнне новых працэсаў у капіталістычнай эканоміцы, якія адбываюцца, у прыватнасці, пад уздзеяннем навукова-тэхнічнай рэвалюцыі. Тэарэтычная работа — важная частка нашага

агульнага інтэрнацыянальнага, рэвалюцыйнага абавязку. Праціборства сіл капіталізму і сацыялізма на сусветнай арэне, таксама як і спробы рознага роду рэвізіяністаў выпустыць рэвалюцыйнае вучэнне, сказіць практыку сацыялістычнага і камуністычнага будаўніцтва, паграбуюць ад нас і далей узмоцненай увагі да праблем тэорыі, яе творчага развіцця. Паўтарэнне старых формул там, дзе яны ўжо зжылі сабе, няўменне або нежаданне па-новаму падыходзіць да новых праблем — усё гэта прыносіць шкоду справе, стварае дадатковыя магчымасці для распаўсюджвання рэвізіянісцкіх падраблянняў пад марксізм-ленінізм. Пераканаўчасць крытыкі буржуазных і рэвізіянісцкіх наскокаў на нашу тэорыю і практыку ў велізарнай ступені ўзмацняецца тады, калі яна абапіраецца на актыўнае і творчае развіццё грамадскіх навук, марксісцка-ленінскай тэорыі. Партыя лічыць вельмі важным, каб камуністы настойліва авалодвалі тэорыяй марксізма-ленінізма, вадзілі за сабою грамадскага развіцця, умелі ўпэўнена арыентавацца ў новых з'явах жыцця, даваць ім правільную ацэнку і рабіць правільныя практычныя вывады. Ідэйная загартоўка камуністаў з'яўляецца абавязковай умовай павышэння баяздольнасці партыйных радоў.

Гады, якія мінулі пасля XXIII з'езда, сказаў у заключэнне тав. Л. І. Брэжнеў, былі гадамі далейшага ідэйна-палітычнага і арганізацыйнага згуртавання радоў КПСС, росту актыўнасці камуністаў, умацавання сувязі партыі з масамі. Адзінаццатымі годамі партыі і ўсяго савецкага народа надаюць несакрышальную сілу нашаму грамадству, здольнасць пераадоляць любыя выпрабаванні. Непарыўнае адзінства партыі і ўсіх працоўных — вось што дае магчымасць нам ўпэўнена рухацца наперад, вырашаць самыя складаныя задачы. Наша партыя выпэй за ўсё цэнніц давер'е працоўных, даражыць ім. Усямерна ўмацаваць нашу вялікую партыю, паглыбляць яе сувязі з народам, з масамі — такі завет пакінуў нам вялікі Ленін. — і мы будзем верныя гэтаму ленінскаму завету!

Несакрышальнае маральна-палітычнае адзінства нашага народа. Мы ідзем у адным кірунку з нашымі сацыялістычнымі і саюзнікамі. Наше баявое саюз з рэвалюцыйнымі сіламі ўсяго свету.

Мы ведаем, што даб'ёмся ўсяго, да чаго імкнёмся, паспяхова вырашым задачы, якія перад сабой ставім. Залогам гэтага былі, ёсць і будучы творчы гены савецкага народа, які сам аддаўся, яго згуртаванасць вакол сваёй Камуністычнай партыі, якая вядуць ідзе лінінскім курсам.

Даклад таварыша Л. І. Брэжнева быў выслухан з велізарнай увагай і неаднаразова перапынаўся бурнымі працяглымі апладысмантамі.

У СЕНАРОДНЫ палітычны і працоўны ўздым у нашай краіне, сказаў Г. Ф. Сізоў, пад знакам якога праходзіла падрыхтоўка да з'езда, лепшае сведчанне таго, наколькі блізка і сугучныя ідэі і здзяйсненні партыі надзейным інтарэсам і імкненням савецкіх людзей. Пэрыяд, які мінуў пасля XXIII з'езда, быў для партыі перыядам актыўнай рэвалюцыйна пераўтваральнай дзейнасці, важным этапам барацьбы за ўвасабленне ў жыццё камуністычных ідэалаў.

Уся разнастайная дзейнасць нашай партыі за справядлівы перыяд была працягнута творчым, навуковым, сапраўды лінінскім падыходам да вырашэння задач, якія ставіцца жыццём, адзначыў дакладчык. Для стылю работы партыйных арганізацый у міжз'ездаўскі перыяд былі характэрныя рэгулярнасць і арганізаванасць абмеркавання актуальных праблем камуністычнага будаўніцтва, калектывнасць у выпрацоўцы і прыняцці рашэнняў, чыстая ўвага да ўсяго, што падказвае вопыт працоўных мас.

Строгае захаванне норм партыйнага жыцця, удасканаленне стылю партыйнага кіраўніцтва, далейшае разгортванне ўнутрыпартыйнай дэмакратыі садзейнічалі павышэнню актыўнасці і ў рабоце рэвізійных камісій як цэнтральнай, так і рэвізійных камісій мясцовых партыйных арганізацый.

Згодна са статутам партыі, Цэнтральная рэвізійная камісія сістэматычна кантралявала хуткасць і правільнасць праходжання спраў у апаратах ЦК КПСС. Г. Ф. Сізоў паведаміў, што апарат Цэнтральнага Камітэта партыі працуе дакладна і эфектыўна, з вялікай аператыўнасцю.

Галоўную ўвагу ў сваёй рабоце Цэнтральная рэвізійная камісія ўдзяляла пытанням фінансавай гаспадаркі партыі, выкананню партыйнага бюджэту, правільнаму і ашчаднаму выдаткаванню партыйных сродкаў.

зацяжыў, значыць, плаціць членскія ўзносы не з поўнага заробку. Сур'ёзным парушэннем партыйнай дысцыпліны трэба лічыць халатныя адносіны некаторых членаў і кандыдатаў у члены партыі да захоўвання партыйных білетаў і кандыдацкіх картак, найбольшыя згубленыя іх у 1970 годзе мелі месца ў Алтайскай, Башкірскай, Літоўскай, Харкаўскай і шэрагу іншых партыйных арганізацый.

Другая пасля партыйных узносаў крыніца даходаў партыі — гэта адлічэнне ад прыбыткаў партыйных выдавецтваў, сказаў дакладчык. За справядлівы перыяд прыбыток ад выдавецкай дзейнасці ўзраслі на 43,7 працэнта.

Цяпер партыя мае, побач з цэнтральнымі выдавецтвамі, такія, як «Правда» і палітвыдавецтва, 78 рэспубліканскіх, краевых і абласных выдавецтваў.

У 1970 годзе партыйныя выдавецтвы, выпускілі 274 газеты разавым тыражом 67 мільёнаў экзэмпляраў і 226 часопісаў разавым тыражом 69,4 мільёна экзэмпляраў. За апошнія гады значна ўзрос тыраж цэнтральнага органа партыі — газеты «Правда» і

газеты ЦК КПСС «Сельская жизнь», часопісаў «Коммунист», «Партыйная жизнь» і іншых партыйных выданняў.

У справядлівым дакладзе цэнтральнай рэвізійнай камісіі адзначаецца, што рост даходаў партыі даў магчымасць забяспечыць бесперабойнае фінансаванне ўсіх мерапрыемстваў, праводзімых Цэнтральным Камітэтам КПСС і мясцовымі партыйнымі арганізацыямі.

Фінансавая гаспадарка партыі грунтуецца, як вядома, на адзіным цэнтралізаваным бюджэце. У цэлым па партыі бюджэт складаецца з перавышэннем даходаў над расходамі. За кошт уласных сродкаў партыі поўнасцю забяспечваюцца ўсе расходы на арганізацыйна-партыйную работу, пра-

СПРАВАЗДАЧНЫ ДАКЛАД ЦЭНТРАЛЬнай РЭВІЗІЙнай КАМІСІІ КПСС XXIV З'ЕЗДУ КАМУНІСТЫЧнай ПАРТЫІ САВЕЦКАГА САЮЗА

Даклад старшыні камісіі таварыша Г. Ф. СІЗОВА

паганду, утрыманне партыйнага апарату, будаўніцтва службовых і жылых будынкаў, гаспадарчых і іншых патрэбнасці.

За справядлівы перыяд універсітэты марксізма-ленінізма закончыла каля 500 тысяч чалавек.

Цэнтральная рэвізійная камісія далажыла з'ездзе, што выдаткаванне сродкаў як у Цэнтральным Камітэце партыі, так і ў мясцовых партыйных арганізацыях праводзіцца эканомна і мэтазгодна, у адпаведнасці з каштарыснымі асцягаваннямі.

Аднак некаторыя гаркомы і райкомы партыі парушалі фінансавую дысцыпліну і дапускалі перарасходы сродкаў галоўным чынам па такіх артыкулах, як канцлярскія, паштова-тэлеграфныя, камандзіровачныя і гаспадарчыя расходы.

Гарварачы аб кантролі Цэнтральнай рэвізійнай камісіі КПСС за праходжаннем і разглядам пільмаў, заяў і скаргаў працоўных, якія паступаюць у Цэнтральны Камітэт партыі, рэдакцыі газет і часопісаў ЦК Г. Ф. Сізоў адзначыў, што за апошнія гады характар пільмаў, якія паступаюць у Цэнтральны Камітэт, значна змяніўся —

побач са скаргамі асабістага характару, усё часцей у пільмах узнікаюць пытанні вялікай сацыяльнай значнасці. Праверка паказала, што работа з пільмамі за справядлівы перыяд значна палепшылася. Гэтаму ў немалой ступені садзейнічала пастанова ЦК КПСС «Аб паліпшэнні работы па разглядзе пільмаў і арганізацыі прыёму працоўных».

Увайшло ў сістэму складання для Палітбюро і сакратарыята ЦК КПСС інфармацыйных запісак па найбольш характэрных пытаннях, якія змяшчаюцца ў пільмах працоўных.

За 1966—1970 гады значная колькасць заяў і прапаноў была разгледжана на пасяджэнні сакратарыята ЦК, некаторыя пытанні па даручэнні ЦК разглядаліся ў Савеце Міністраў СССР і па іх прымаўся адпаведныя рашэнні.

Апрача правяркі праходжання пільмаў і скаргаў працоўных у аддзелах ЦК КПСС, Цэнтральная рэвізійная камісія праводзіць значную работу з пільмамі і скаргамі, якія паступаюць на яе адрас. За справядлівы перыяд на яе адрас паступіла каля сямі тысяч пільмаў, скаргаў і прапаноў.

Рэвізійная камісія рэспубліканскіх, краевых і абласных партыйных арганізацый таксама ў сваю чаргу сочаць за праходжаннем і разглядам пільмаў і скаргаў.

Аднак, як паказалі правяркі, ёсць выпадкі парушэння тэрмінаў разгляду пільмаў, скаргаў і прапаноў, фармальнасці да іх адносіні, не ўсе рашэнні, прынятыя па пільмах і заявах, паслядоўна ажыццяўляюцца.

За апошнія гады ў сувязі з ростам партыі, якая налічвае ў сваіх радах звыш 14 мільёнаў членаў і кандыдатаў, узрос партыйны бюджэт, а разам з ім і аб'ём фінансаванай работы мясцовых партыйных арганізацый, узраслі і задачы рэвізійных камісій, працягваю працоўна.

У заключэнне дакладчык выказаў упэўненасць у тым, што рашэнні XXIV з'езда партыі знойдуць найшырэйшую агульнанародную падтрымку. Іх як баявую праграму ўспрымуць рабочы клас, калгаснае сялянства, інтэлігенцыя, кожны савецкі чалавек. Пад сцягам Леніна, пад вадзіцельствам вялікай партыі камуністаў рашэнні з'езда будуць ажыццяўлены!

ЯК ТОЛЬКІ наша літаратурная брыгада — П. Пестрак, П. Макаль, Р. Тармола, Ю. Голуб і А. Гардзіці — прыехала ў Слонім, усе адразу адчулі ветлівасць і шчырасць гаспадароў, іх сардэчнасць і гасціннасць: на вакзале грамадскасць горада на чале з сакратаром райкома КПБ Э. Каплуновой сустрэла нас кветкамі.

Першае спатканне з чытачамі адбылося ў сярэдняй школе № 10. Прыняўшы з вук гаспадароў хлеб-соль, вярнуўся ў Слонім літаратурная брыгада ў складзе Пестрака, Макаля і Гардзіці.

НЕЗАБЫЎНЫЯ СУСТРЭЧЫ

даннімі поспехаў у жыцці, вучобе, працы.

Крытык Аляксей Гардзіці расказаў аб поспехах беларускай літаратуры, падкрэсліў, што многія творы нашых пісьменнікаў сталі шырока вядомы не толькі ў нашай краіне, але і далёка за яе межамі.

Настаўніца М. Прохарава падзякавала літаратару за змястоўныя выступленні і ад імя прысутных папрасіла прыняць кветкі і слонімыя веніры.

У гэты ж дзень у калгасе імя Дзяржынскага адбылася другая сустрэча на гасціннай зямлі Слонімшчыны.

Ад шчырага сэрца мы вітаем вас, дарагія нашы сябры, на радзіме выдатнага беларускага паэта Валянціна Таўлая! — вітаў гасцей сакратар партыйнай арганізацыі калгаса І. Ароўка.

Было ўжо даволі позна, а калгаснікі ўсё былі зацікаўленыя ў разгаворы з літаратарамі, цікавіліся, над чым працуюць літаратары, прасілі пакінуць у кніжках аўтографы.

Апоўначы мы выехалі з калгаса. Пяліп Пестрак, дзелячыся ўражаннямі, гаварыў:

— Гэта ж так выраслі людзі за апошні час! А як любяць і шануюць родную літаратуру! А мы, хлопцы, перад імі яшчэ ў вялікім даўгу.

Гэтае пачуццё абавязку перад чытачамі не пакідала нас і на Зэльвеншчыне, асабліва пасля сустрэчы з першым сакратаром райкома КПБ Н. Шыхаўцом. З гонарам расказаў ён нам пра перадавую свінарку Серафіма Казакевіча з калгаса «Новае жыццё», пра хлебарабоў, якія на круг збіраюць па 30 цэнтнераў з гектара збожжавых.

Вялікую цікавасць да роднай літаратуры, любоў да яе мы адчулі ў Дзеве Саветаў Зэльвы, дзе сабраліся рабочыя, настаўнікі, інжынеры, вучні старэйшых класаў. Сакратар райкома КПБ В. Брыкач, выступаючы з прывітальным словам, назваў гэту сустрэчу «духоўным святкам Зэльвеншчыны».

Такая ж цёплая сустрэча адбылася і ў калгасе імя Чарняхоўскага, куды мы паехалі вечарам.

А раніцай зноў бегла пад колы аўтобуса дарога, якая вяла нас у Ваўкавыск. На мяжы раёна нас сустрэў сакратар райкома КПБ Я. Рабко.

пчанка расказаў нам пра раён, пра яго людзей, паведаміў, што раён на працягу ўсёй мінулай пяцігодкі трымаў першае месца ў рэспубліцы па здачы мяса дзяржаве.

Не спыняў Аляксей Антонавіч свайго расказу і тады, калі мы ішлі па вуліцах райцэнтра ў сярэдняю школу, дзе нас чакалі вучні і настаўнікі, дзе нас цёпла вітала дзесяцікласніца Алена Акулава, дзе свой верш, прысвечаны барацьбе за мір, прачытала працяглыя вучніца Людміла Радзевская. Адразу між пісьменнікамі і слухачамі ў зале ўзнік кантакт, сустрэча ператварылася ў шчырую гаворку.

Вечарам, едучы да хлебарабоў калгаса імя Аляксандра Неўскага, мы яшчэ раз былі прыемна ўражаны: Аляксей Антонавіч Апрышчанка чытаў нам свае вершы. Ён вельмі любіць літаратуру, багата чытае. Дзякуючы яго клопатам, у райцэнтры пабудаваны вялікі кніжны магазін, у якім ён вельмі часты госць.

Старшыня калгаса М. Хейлік здзіўліў нас не толькі гасціннасцю, але і глыбокім веданнем беларускай літаратуры. У адным толькі яго калгасе нам давялося пакінуць аўтографу больш, чым, скажам, ва ўсім Слоніміскім раёне.

Раніцай нас чакала яшчэ адна неспадзеўка. Загадчык мясцовай аматарскай кінастудыі Казімір Кучынскі запрасіў нас у залу кінатэатра і паказаў фільм аб нашых сустрэчах, які ён здымаў... учора.

Мы ехалі ў Бераставіцу з лёгкім сумам, што заўсёды ўзнікае, калі развітваешся з людзьмі, якія запалі табе ў сэрца. З гэтага стану нас адразу вывеў першы сакратар райкома КПБ Н. Рыбак. Вялікі, малады, да краёў перапоўнены энергіяй, ён захапіў нас сваёй эрудыцыяй і жыццёлюбствам. Сустрэча ў кінатэатры з жыхарамі райцэнтра зацягнулася. Пісьменнікі расказвалі аб сваіх творах і задумах, дзеляліся творчым і жыццёвым вопытам, чыталі свае творы. З гарачымі словамі падзяні да іх звярнуліся настаўніца сярэдняй школы Я. Стасевіч і вучаніца Людміла Чэвель.

Вечарам таго ж дня мы сустрэліся з хлебарабамі калгаса «Першае мая» і калектывам рабочых і служачых раённага аб'яднання «Сельгастэхніка».

Раніцай мы ехалі ў Гродна. Несуспынна плыла насустрэчу дарога. Дарога да новых сустрэч, да новых людзей, да іх сэрцаў.

А. ШЛЕГ.

З А НАМІ ўслед ішла вясна. У Мінску ішоў снег, а калі мы пад'язджалі да Смаргоні — з-пад аўтамабільных колаў ляцелі пыскі вады.

Радзёрэпрадуктар аб'явіў у аўтобусе, што на Гродзеншчыне пачынаюцца дні літаратуры. Хведар Чэрня, Алесь Ставер і я пераглынулі ся пазіж сабою — гэта ж у пэўнай меры датычылася і нас, удзельнікаў гэтых дзён. Мы павінны наведваць Смаргонскі, Ашмянскі, Астравецкі, Іўеўскі і Воранаўскі раёны.

Прадстаўнікі партыйных і савецкіх устаноў, работнікі друку шчыра нас сустрэлі на Смаргонскім аўтавакзале. Тут мы даведваліся, што да нашай групы далучаюцца гродзенцы — паэт Мар'ян Дукса і празаік Аляксей Карпюк, і што на ўвесь час дзён літаратуры нашу групу будзе суправаджаць галоўны рэдактар абласной газеты «Гродзенская праўда» Аляксандр Богуш.

Пасля невялікага перапынку мы, удзельнікі дзён літаратуры, наведвалі камбінат сілікатных вырабаў. Там нас захаплялі не толькі вялізныя перакрыцці, жалеза-бетонныя пліты, гіганцкія печы — нас захаплялі простыя людзі, якія напярэдадні XXIV з'езда КПСС з натхнёнай адданасцю многымі славу рабочага класа. Вечарам у клубе Заходняга пасёлка адбыўся вялікі літаратурны вечар. На гэтым вечары першы сакратар райкома КПБ А. Патапаў сардэчна нас вітаў і расказаў аб гаспадарчым і культурным жыцці раёна.

Раніцою 17 сакавіка ля вёскі Жупраны нас сустрэлі працоўныя Ашмянскага раёна. Сакратар райкома партыі І. Сухоцкі падносіць нам хлеб-соль. Накіроўваемся да помніка Францішку Багушэвічу, ускладаем кветкі. Наведваем музей Ф. Багушэвіча ў Жупранскай школе, у гэтай жа школе праводзім літаратурны вечар. А праз некалькі гадзін такіх ж вечары адбыліся ў Ашмянскай сярэдняй школе № 1 і ў сельскагаспадарчым тэхнікуме. Позна вечарам у калгасным клубе арцелі «30 год БССР» адбылося заключнае наша выступленне ў Ашмянскім раёне.

Астравецкі раён — цудоўная мясціна азёр і рэчак, лясоў і гаёў. Каля дзесяці гадоў таму назад я праязджаў па гэтых дарогах. Колькі тут

АД СМАРГОНІ ДА ВОРАНАВА

было саламяных стрэх, напай-разбураных будынін, глухіх хутароў. Якія рэзкія зменны Цяглыныя аборы і канюшні, новыя калгасныя дамы, а на іх, амаль на кожным — тэле- і радыёантэны. Непазнавальным стаў гарадскі пасёлак Астравец. Вырасла некалькі новых вуліц з мураванымі будынкамі.

Цёплая сустрэча адбылася 18 сакавіка ў Астравецкім раённым ДOME культуры. Рабочыя і служачыя, настаўнікі і старшакласнікі ўважліва слухалі нашы выступленні, цёпла нас віталі, вялі сардэчныя размовы, прасілі даць аўтографы.

Незабыўнай у нашай памяці застанецца сустрэча на літаратурным вечары ў калгасе імя Карла Маркса.

На чацвёрты дзень 19 сакавіка, мы апынуліся ў Іўеўскім раёне. У актывай зале Іўеўскай сярэдняй школы сабраліся рабочыя і служачыя, настаўнікі і вучні. Сакратар райкома партыі Р. Казушко, адкрываючы ўрачысты вечар, падкрэслівае вялікае значэнне сустрэч чытачоў з пісьменнікамі. Настаўніца В. Сапронова гаворыць аб тым, з якой цікавасцю і захапленнем чытаюць настаўнікі і вучні кнігі беларускіх пісьменнікаў.

Позна вечарам у вёсцы Ліпнішкі клуб запоўнілі калгаснікі арцелі «Авангард», рабочыя і служачыя раённага аб'яднання «Сельгастэхніка».

У гарадскім пасёлку Воранава мы прыехалі раніцою 20 сакавіка. Гэты раён за апошнія гады дасягнуў значных поспехаў у развіцці сельскай гаспадаркі і прамысловасці. Простая і сардэчная гутарка з намі першага сакратара РК КПБ, дэлегата XXIV з'езда КПСС Паўла Антонавіча Васілеўскага пакінула ў сэрцы кожнага з нас глыбокі след.

Вялікімі літаратурнымі вечарамі ў гэты дзень у раённым ДOME культуры, а пасля ў саўгасе «Беняконскі» закончыліся нашы выступленні.

Станіслаў ШУШКЕВІЧ.

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ

Апошнія тыдні тэатральнага жыцця рэспублікі багатыя на прэм'еры. У Брэсце тэатр імя Ленінскага камсамола Беларусі выпусціў у пастаноўцы рэжысёра Г. Баравіна і ў афармленні мастака Ф. Назарава «Трыбунал» А. Макаенка (на здымку ў цэнтры — сцена са спектакля). Віцэблэнне ўбачылі на сцэне тэатра імя Якуба Коласа намядыю Шэкспіра «Многа шуму з нічога», перакладзеную на беларускую мову П. Макалём, пастаўленую галоўным рэжысёрам тэатра С. Казіміроўсім, аформленую мастаком А. Салаўёвым (на здымку злева вы бачыце Беатрычэ — Г. Маркіну і Бенядзікта — У. Куляшова). Магілёўскі абласны тэатр драмы і камедыі ў Бабруйску ўзбагаціў рэпертуар п'есай венгерскага драматурга М. Д'яфаша «Прачніна і спяваў». Пастаўлена яна галоўным рэжысёрам В. Каральню ў дэкарацыях І. Чумакова і з танцамі С. Дрэчына. На здымку справа — героі спектакля — Карала (Э. Шчэправа) і Д'юла (В. Шушкевіч). Фота С. КОХАНА, В. ГЕРМАНА (БЕЛТА) і Р. ГАНІКМАНА.

КАЖУЦЬ, што навука пачынаецца там, дзе канчаецца вядомае. І разам з тым, сёння жывая вада навукі — магутная вытворчая сіла. Яна мяняе аблічча зямлі, уладарна ўрываецца ва ўсе галіны чалавечай дзейнасці.

Напярэдадні XXIV з'езда КПСС мы папрасілі прэзідэнта Акадэміі навук БССР, дэлегата з'езда Мікалая Аляксандравіча Барысевіча раскажаць пра пошукі і здабыткі беларускіх вучоных, пра магістральныя шляхі развіцця беларускай навукі.

— Пачну з таго, што наша акадэмія — адно з буйных звянаў савецкай навукі, — гаворыць Мікалай Аляксандравіч. — Нагадаю толькі дзве лічбы. У 30 навуковых арганізацыях, якія аб'ядноўвае акадэмія, працуе 9 тысяч супрацоўнікаў. Сярод іх нямала вучоных, якія сваімі працамі вядомы далёка за межамі рэспублікі і краіны.

Гаворыць пра ўсе аспекты дзейнасці нашых вучоных, заняло б многа часу, таму спынюся на самым галоўным, што вызначае сёння беларускую навуку.

У праекце Дырэктыў XXIV з'езда КПСС па пяцігадовым плане развіцця народнай гаспадаркі сярод задач па развіцці фундаментальных і прыкладных навуковых даследаванняў і ўкараненні іх вынікаў у народную гаспадарку, першачарговае значэнне надаецца далейшай распрацоўцы праблем тэарэтычнай і прыкладнай матэматыкі і кібернетыкі для больш шырокага ўжывання ў народнай гаспадарцы матэматычных метадаў і электронна-вылічальнай тэхнікі, аўтаматызацыі працэсаў вытворчасці і ўдасканалення кіравання.

Гэта невыпадкава. На маю думку, галоўным звязом навукова-тэхнічнага прагрэсу з'яўляецца электронная вылічальная тэхніка. ЭВМ даюць магчымасць пановаму, з большай дакладнасцю кіраваць эканомікай, аўтаматызаваць вытворчасць, аналізаваць сацыяльныя працэсы, не кажучы пра тое, што камп'ютэры адкрылі магчымасць ужывання матэматычнага аналізу там, дзе гэта немагчыма было зрабіць з-за недасягальнага аб'ёму вылічэнняў.

Непасрэдна распрацоўкай тэорыі і метадаў выкарыстання электроннай вылічальнай тэхнікі займаюцца нашы інстытуты матэматыкі і тэхнічнай кібернетыкі.

Інстытут матэматыкі разам з Мінскім філіялам Усесаюзнага навукова-даследчага цэнтру электронна-вылічальнай тэхнікі распрацоўваў універсальнае матэматычнае забеспячэнне вылічальных машын мінскай серыі.

За стварэнне гэтых машын і за работы па іх матэматычным забеспячэнні групе беларускіх інжынераў і вучоных летась была прысуджана Дзяржаўная прэмія. Сярод лаўрэатаў — кіраўнік лабараторыі інстытута матэматыкі Г. Сталяроў. За

распрацоўку матэматычнага забеспячэння кіраўнік другой лабараторыі таго ж інстытута М. Шкут ўдастоены прэміі ВЛКСМ.

Інстытут матэматыкі за гэтыя работы атрымаў таксама сярэбраны і два бронзавыя медалі ВДНГ СССР.

Наогул, мінулы год быў для акадэміі ўраджайны на медалі ВДНГ. Нашы інстытуты атрымалі 30 медалюў, з іх тры залатыя, 6 — сярэбраныя, 21 — бронзавыя.

— Узнагароды Выстаўкі дасягненняў народнай гаспадаркі, як я разумею, сведчанне паспяховай, калі можна так

тут тэхнічнай кібернетыкі ўдастоены залатога медаля на Лейпцыгскім кірмашы 1970 года.

Усё цяжка пералічыць, але дазволю сабе спыніцца яшчэ на адным прыкладзе. Лабараторыя тэрмадынамікі іена-абменных працэсаў Інстытута агульнай і неарганічнай хіміі правяла вялікі цыкл даследаванняў па атрыманні паўнацэнных спажывальных сумесяў для вырошчвання раслін на аснове іянітаў. Распрацаваны два метады атрымання іянітных глеб. Ужо ў першай палове гэтага года плануецца атрымаць першую прамысловую партыю штучнай глебы.

Каштоўныя навуковыя вынікі, якія ма-

магчыма ўкараніць новы спосаб. За гэтымі «аб'ектыўнымі» прычынамі хаваецца часам элементарная боязь новых клопатаў, адказнасці.

Я не абсалютызую. Такія выпадкі ў нас не правіла. Але яны бываюць. Я б мог назваць прадпрыемствы, якім былі прапанаваны тэхнічна дасканалыя і эканамічна выгадныя рашэнні, і тым не менш яны не ўкараняюцца там. Нельга прызнаць нармальным і тое, калі ўкараненне абмяжоўваецца адным або некалькімі прадпрыемствамі і не распаўсюджваецца на ўсю галіну. Краіна на гэтым губляе мільёны рублёў.

Дарчы, тэма барацьбы новага са

ЖЫВАЯ ВАДА НАВУКІ

На пытанні карэспандэнта «Літаратуры і мастацтва» адказвае прэзідэнт Акадэміі навук БССР М. А. БАРЫСЕВІЧ

М. Барысевіч (злева) са сваімі вучнямі ў лабараторыі інфрачырвонай спектраскапіі АН БССР.

сказаць, практычнай апрабаванай навуковай пошукаў?

— Гэта не апрабаваная, а самае шырокае ўкараненне навуковых адкрыццяў у практыку. Інстытут фізікі заслужыў вядомасць як буйны цэнтр тэарэтычных і эксперыментальных даследаванняў у галіне фізічнай оптыкі і квантавай электронікі. У апошнія гады ў інстытуце пачало развівацца прыборабудаванне. За распрацоўку арыгінальных аптычных квантавых генератараў інстытут атрымаў дыплом ВДНГ, залаты, 2 сярэбраныя і 6 бронзавых медалюў.

Або возьмем інстытут механікі металалімерных сістэм. Яго распрацоўкі металалімерных матэрыялаў і канструкцый, прыбораў для навуковых даследаванняў ўкараняюцца ў вытворчасць са значным эканамічным эфектам, які летась склаў 235 тысяч рублёў. І яшчэ такі шрых. Дырэктару інстытута, члену-карэспандэнту акадэміі Ул. Беламу летась у Парыжы быў уручаны медаль Жаккарта за даклад па прыродзе трэння і зносу ў металалімерных кантактах. Ці гэта не сведчанне міжнароднага аўтарытэту беларускай навукі!

Яшчэ. За распрацоўку тэхнічных сродкаў і матэматычнага забеспячэння дакументавання вынікаў праектавання Інсты-

туту вялікае практычнае значэнне, атрыманы ў многіх іншых інстытутах — фізіялогіі, генетыкі і цыталогіі, ядзернай энергетыкі...

Дастаткова адзначыць, што толькі па гаспадарчых дагаворах Акадэмія распрацавала летась 149 тэм на суму больш 8,5 мільёна рублёў.

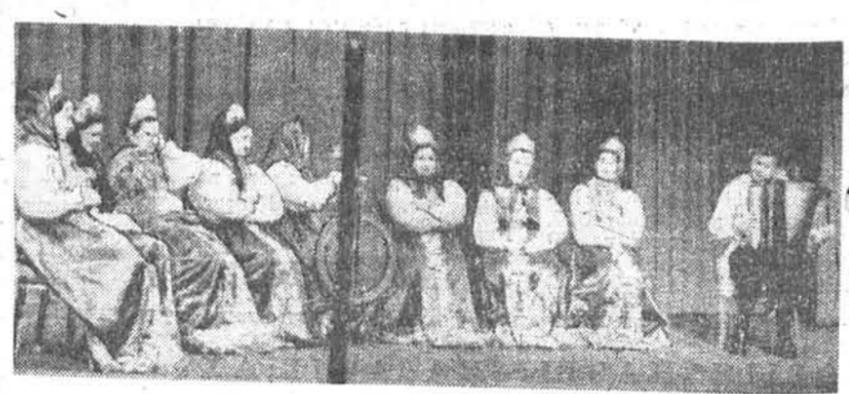
— Мікалай Аляксандравіч, ці вялікая дыстанцыя ад лабараторыі вучонага, дзе зроблена навуковае адкрыццё, да яго практычнага прымянення?

— Новае часам вельмі цяжка прабівае сабе дарогу, таму што, відаць, ламае старыя, звычныя ўяўленні, традыцыі і г. д. Не ўсім гэта падабаецца. А бывае, што на шляху новага проста стаіць коснасць, лямота, боязь рызыкі. Скажам, завод выконвае план са старым абсталяваннем пры старым тэхналагічным працэсе. Вучоны прапануе новую тэхналогію, якая абяцае вялікі выйгрыш. Здавалася б, прамыслоўцы павінны ўхапіцца за гэту прапанову абедзвюма рукамі. Але ж не. Пачынаецца бясконца пісаніна, дзе высюўваецца розныя «аб'ектыўныя» прычыны, якія, маўляў, не даюць

старым, наватара з кансерватарам не новая для нашай літаратуры, драматургіі ў прыватнасці. Шкада толькі, што часам гэтая барацьба паказваецца схематычна, як кажучы, у лоб.

Я пытаю ў прэзідэнта, ці не з'яўляецца часам гэтая «боязь» новага вынікам таго, што вучоны аднойчы паспяшыў са сваімі вывадамі, якія пры практычнай праверцы не апраўдалі сябе. Вядомы выпадкі, калі вучоным эксперыментавалі, як кажучы, па жывым целе. Я раскажэю Мікалаю Аляксандравічу, як некалькі гадоў таму ў адным з калгасаў Дзяржынскага раёна доктар біялагічных навук (прозвішча яго зараз называць, відаць, не абавязкова) ўкараняў на ферме сумеснае ўтрыманне кнуроў. Вынік быў вельмі сумны. Другі вучоны, на гэты раз у адным з саўгасаў Смалевіцкага раёна папаліў гербіцыдамі ледзь не палову пасеваў гародніны. Абодвух «дзеячоў» навукі, мякка кажучы, напрасілі з гэтых гаспадарак. Натуральна, давер да навукі тут быў моцна падарваны...

— Я магу толькі сказаць, што самая чыстая, святая справа мае і нейкія свае негатыўныя бакі. Сярод шматтысячнай арміі вучоных магло і можа аказацца

У гонар XXIV з'езда КПСС у Мінску прайшлі раённыя агляды мастацкай самадзейнасці. Бачыце, як выглядала жаночая група хору з пасёлка «Дачнае», калі выконвала прыпеўкі...

ПАЭЗІЯ І ЧАС

СА СПРАВАЗДАЧНА-ВЫБАРЧАГА СХОДУ СЕКЦЫІ ПАЭЗІІ САЮЗА ПІСЬМЕНнікаў БЕЛАРУСІ

25 САКАВІКА ў Саюзе пісьмені і к а ў БССР адбыўся справаздачна-выбарчы сход секцыі паэзіі. З дакладам на ім выступіў старшыня секцыі С. Грахоўскі. Ён падрабязна прааналізаваў здабыткі мінулага года ў жанры паэзіі, выказаў трывогу тым, што за апошнія тры гады выдавецтва «Беларусь» зменшыла выданне паэтычных кніжак. Калі,

напрыклад, у 1969 годзе выйшла ў свет 33 зборнікі паэзіі, то ў 1970 годзе — толькі 16. У той жа час, рудкапісы, якія трэба было б дапрацаваць, неабавязкова рэцэнзенты бласлаўляюць у друк. С. Грахоўскі адзначыў таксама, што многія кніжкі паэзіі, як і прозы не заўважаюцца і недаацэньваюцца крытыкай. Калі ж і з'яўляюцца рэцэнзіі, дык яны часцей за ўсё не-

сяць інфармацыйны характар, без праігнавання ў асаблівасці творчай манеры аўтара, без аналізу зместу і формы, радка і слова.

Работа секцыі паэзіі была б значна цікавейшая, каб мы выносілі на абмеркаванне секцыі новыя, яшчэ ненадружаныя творы пісьменнікаў. — гаворыць далей С. Грахоўскі. — А абмяркоўваць нам ёсць што. Мы радуемся маладой на тэраменту і мудрай па думцы паэзіі А. Куляшова, М. Танка, П. Броўкі, Н. Панчанкі, А. Русецкага; нас хваляюць новыя вершы А. Вялюгіна, К. Кірэні, А. Пысіна, А. Зарыцкага, В. Вітні, А. Звонака, М. Аўрамчыка, А. Бачылы, ра-

некалькі безадказных чалавек. Магу толькі дадаць, што ў апошні час мы вельмі строга кантралюем якасць навуковых расшнурванняў, якія прапануюцца народнай гаспадарцы, старанна фільтруем іх.

— Мікалай Аляксандравіч, да вас пытанне, так сказаць, этычнага плана. Праца вучонага, яго дзейнасць ацэньваюцца па практычных выніках. Але з гісторыі навукі вядома, што былі вучоныя, сапраўдныя вучоныя, якія ўсё сваё жыццё прысвяцілі адной праблеме, але канчаткова вырашыць яе суджана было толькі нашым навадкам гэтых вучоных. Я гэта да таго, што яшчэ параўнаўча нядаўна ў друку можна было пачуць рэзкую крытыку ў адрас некаторых вучоных, якія займаюцца «не тым, чым трэба», што іх праца не абяцае ў бліжэйшы час канчатковых вынікаў...

— Тут нельга адказаць адназначна. Сучасны стан навукі, умовы ў якіх працуюць вучоныя, карэнным чынам адрозніваюцца ад тых, што былі не толькі сто, а два ці тры дзесяці гадоў таму. Тэмпы навуковых даследаванняў выраслі ў шмат разоў. Вы паглядзіце, колькі зроблена за якія паўтара дзесятка гадоў у атамнай фізіцы, электроніцы, асваенні космасу. А ў тэхніцы? І, вядома, ёсць нейкія аб'ектыўныя тэрміны, якімі вучоныя, што працуюць, скажам, над вырашэннем якой-небудзь тэхнічнай праблемы, павінны кіравацца.

З другога боку, ёсць галіны навукі, напрыклад, матэматыка, біялогія і інш., дзе ставяцца фундаментальныя праблемы, вырашыць якія хутка не заўсёды ўдаецца. Скажам, праблема фотасінтэзы, над якой б'юцца вучоныя многіх краін не адзін дзесятак гадоў.

Я лічу, што сур'ёзнага сапраўднага вучонага «падганяць» не трэба.

Што датычыць крытыкі, пра якую вы гаворыце, дык тут, на мою думку, нямае на ламалі дроч. Часам людзі, якія мелі вельмі прыблізнае дачыненне да навукі, змянуліся вызначаць для вучоных кола праблем. І ацэнкі былі вельмі суб'ектыўныя: гэты вучоны добры, — ён клопоціцца аб павышэнні ўраджайнасці, а гэты дрэнны — бо вывучае нейкія гены. Прымітыўны, вядома, падыход. Навука, я думаю, не павінна быць ва ўсіх на падхваце. Так, яна павінна мець самую цесную сувязь з практыкай. Але і ствараць «задзел», зазіраць наперад, разгадваць усё новае і новае таямніцы Яе Вялікасці Прыроды.

Прашу прэзідэнта расказаць пра планы Акадэміі навук на гэтыя пяцігоддзе, пра напрамкі, у якіх будуць працаваць беларускія вучоныя.

— Дырэктывы пяцігадовага плана прадугледжваюць павялічыць нацыянальны даход краіны на 37—40 працэнтаў, пры гэтым не менш 80 працэнтаў прыросту атрымаць за кошт павышэння прадукцыйнасці працы. Асноўная доля яго павінна быць забяспечана за кошт паска-

рэння навукова-тэхнічнага прагрэсу. Гэта можна дасягнуць толькі шляхам цеснай сувязі навукі з вытворчасцю, шляхам скарачэння тэрмінаў распрацоўкі і ўкаранення навукова-тэхнічных дасягненняў у вытворчасць.

Я ўжо прыводзіў прыклады паспяховага супрацоўніцтва некаторых акадэмічных інстытутаў з вытворчасцю.

Як вядома, у Беларусі ў бліжэйшыя гады будзе шырока развівацца неметалемакістая прамысловасць: прыборабудавнічая, электронная, радыётэхнічная і г.д.

Натуральна, вялікае значэнне набываюць навуковыя пошукі ў гэтых галінах. Мы будзем па-ранейшаму весці далейшую распрацоўку праблем тэарэтычнай і прыкладнай матэматыкі, кібернетыкі, квантавай электронікі, ядзернай энергетыкі, машынабудавання і г.д.

У самым бліжэйшым будучым беларускія вучоныя зоймуцца вырашэннем комплексу праблем даўгавечнасці машын. Для гэтай мэты саюзнае міністэрства станкабудавнічай і інструментальнай прамысловасці перадало нам свой навукова-даследчы інстытут, што размяшчаецца ў Мінску, які будзе зараз называцца Інстытутам трываласці і даўгавечнасці машын.

Беларусь — рэспубліка вялікай хіміі. І тут ёсць дзве прыкласці веды нашым вучоным-хімікам. Далейшае развіццё атрымае нафтахімія, хімія прыродных злучэнняў.

Вядомыя заслугі беларускіх геологаў, якім належыць гонар адкрыцця ў рэспубліцы нафты, мінеральных соляў і іншых карысных выкапняў. Але яшчэ далёка не ўсё вядома, што хавае наша зямля ў сваіх недрах. Геологам прадстаіць нямаля папрацаваць над прагназаваннем карысных выкапняў, вызначэннем іх запасаў для прамысловай эксплуатацыі.

Вялікую і цікавую работу вядуць нашы біёлагі, глебазнаўцы і г.д.

Мы адчуваем штодзённы клопат Камуністычнай партыі Беларусі і ўрада рэспублікі аб развіцці беларускай навукі. Ужо ў мінулым годзе аб'ём фінансавання даследаванняў Акадэміі навук павялічыўся на 12 працэнтаў, колькасць супрацоўнікаў вырасла на 1000 чалавек. Сёлета створаны Інстытут геохіміі і геофізікі. У гэтым пяцігоддзі прадугледжана стварэнне яшчэ чатырох інстытутаў.

Характэрная дэталі. Буйнымі навуковымі ачаўкамі становяцца нашы абласныя гарады. Акадэмічны аддзел механікі палімераў у Гомелі ў 1969 годзе пераўтвораны ў інстытут механікі металалімерных сістэм. Сёлета тут будзе створаны філіял Інстытута матэматыкі з вылічальным цэнтрам. Летась былі адкрыты аддзел рэгуляцыі абмену рэчываў у Гродне, філіял інстытута фізікі, і філіял фізіка-тэхнічнага інстытута ў Магілёве.

М. ЗАМСКІ

К І Н О

НА ЭКРАНЕ фільм «Мы — сіняблузінікі». Раптам гарачым подымам юнацтва паветра на мяне.

Гучыць песня:
Мы сіняблузінікі, мы профсоюзнікі,
Мы не баяны-соловкі,
Мы толькі гайкі велікай спайны
Одной трудящейся семьи!

У дваццатых гадах у цэхах і рабочых клубах амаль што кожнага прадпрыемства нашай краіны гучала гэтая песня. На ініцыятыве шырэйшых рабочых мас нарадзілася мастацкая самадзейнасць, якую «ахрысцілі» «Сіняблузінікі». Выступалі сіняблузінікі на любых падмоствах (у фільме німат фотаклаў тых выступленняў), пачыналі яны правіла, нумарамі, у якіх расказвалі аб міжнародным стаюнічы, астатнія нумары праграмы былі насьцяганы так званым мясцовым матэрыялам на падзённыя тэмы. Сіняблузінікі абралі такія вялікія аўдыторыі, што ім нават можа пазайздросціць сённяшні тэатр. І гэта натуральна. Радыё ў той час толькі пачынала сваё трыум-

НЕЎМІРУЧАСЦЬ ЖАНРУ

фільмне шэсце, газеты прыходзілі да чытацтва з вільгім спапненнем, аграма таго, было німат неспейменных. Таму агітацыйныя выступленні «Сіняблузінікі» мелі асаблівую каштоўнасць і былі вельмі дзейнымі.

У гады першых пяцігодкаў «Сіняблузінікі» пачалі паступова саступаць месца ТРАМам — тэатрам рабочай моладзі. У. Маякоўскі, выступаючы на сходзе чытацоў «Комсомольской правды», сказаў аб ТРАМе: «Гэта адзіны бліжні мне тэатр. Мы павінны ўсёлікі старацца, каб ён не ператварыўся ў тэатр відовішчаў, а заставаўся б тэатрам агітацыі і ўздзеяння...» На жаль, паступова ТРАМ губляў гэтыя свае якасці з-за вострага рэпертуарнага голаду.

Усё гэта ўспомнілася мне, калі я глядзеў фільм «Мы — сіняблузінікі».

Аўтары фільма імкнуліся паказаць вешны рух творчай думкі, бясконцы пошук, які так уласцівы «Узменіцы» — народнаму агітатэатру Магілёўскага завода штучнага валокна. На экране мы бачым удзельнікаў тэатра на рэпетыцыях і на рабоце — у цэхах завода, лабараторыях, машынным бюро, дома, на вяселлі, на нарадзе ў дырэктара завода І. Вядома ж, у час рэ-

петыцыі і выступленняў. Артысты ў сябе на заводзе. Артысты ў калгасе. Артысты ў маракію. Ім апладзіруюць. Іх прытыка дзейнасці — гледчыя ўсім хаюцца, рагочуць, задумваюцца...

Мне здаецца, што стваральнікі фільма знайшлі цікавы прыём — на экране час ад часу ўзнікаюць цітры, якія цёлым нагадваюць нямое кіно, кіно той пары, калі ўзніклі першыя атрады сіняблузінікаў. Цітры гэтыя то спайныя і маюць чысты інфармацыйны характар, то іранічныя, такія, напрыклад: «Сто выступленняў у год — гэта не мяжа...»

У фільме сучасныя кадры мапціруюцца з хронікай і фатаграфіямі шматгадовай даўнасці — і ўзнікае думка аб пераемнасці пакаленняў, аб блізкіх магчымасцях народнай творчасці, аб гарачай цікавасці моладзі да ўсёго, што адбываецца навокал.

Добрую, сур'ёзную, па-сапраўднаму вайную справу зрабілі рэжысёр І. Пішман і сцэнарыст Г. Колас, што задамалі і знялі гэты фільм. Добрая справа — «Сіняблузінікі», але не ўсё аб гэтым ведаюць, а вольна глядаць фільм і захочуць у сябе на заводзе, у калгасе, у інстытуце стварыць такі тэатр. І вольна можна таі-сяні пераняць ад гэтых вясёлых, радумных адчайных дзіўчат і хлопцаў, якія не пабалілі ўзніца за такую складаную справу.

Каб на экране ўзніклі партрэты на іх сучаснікаў, трэба, каб дакументальны матэрыял быў асэнсаваны аўтарамі, каб зняў убацькалі тое, што ўласціва нашаму грамадству, нашаму чалавеку. А гэта не проста, бо чалавек — не толькі біяграфія. За ім час, эпоха. Мастак, сапраўдны мастак, не зможа не ўбачыць складанасці і супярэчнасці жыцця, не можа слагаць на паверхні. Вольна чытаць фільм «Мы — сіняблузінікі» імкнуліся не толькі паказаць ансамбль у святлоціх ці паўсвятлоціх абставінах, але і ў таіні моманты, калі ідзе цяжкая размова аб рэпертуары — адным з самых бялічых пытанняў у імяці калектыву. З сатырай справа абетаіць даволі-таі складана. Сатыру пішуць мала і неахвотна.

Нялёгка вытрымаць калектыву выправаіне славай. Ён — лаўрэат многіх фестываліў, адзначаны прэміяй Ленінскага камсамола Беларусі. Не-не ды і прывіцця ў яго-небудзь з артыстаў пацэці самазадавальненні зацікаўства. Размова на гэтую тэму таксама б'ець у фільме.

Шмат успамінаў нараджаецца ў нас, людзей старэйшага пакалення, калі глядзіш новую стужку. А моладзь знаёміцца з сапраўды неўміручым, багатым і шырым мастацтвам.

Пётр ШАМШУР.

...А гэта — «Рускі танец» у выкананні дзіцячага харэаграфічнага калектыву Дома пінераў Заводскага раёна.
Фота А. ЛУКАШОВА.

дзе свежасць і пранікненне ў самыя вострыя і трапятлівыя праблемы сучаснасці верілаў А. Вярцінскага, Р. Барадуліна, П. Макаля, Н. Глевіча, Г. Бураўціна, А. Грачанікава, Ю. Свіркі і многіх іх равеснікаў. Абнадзейваюць і самыя мала-

мана» зрабіў В. Спрыччаніч.
— Крыху больш за пяцьдзесят гадоў таму назад Максім Багдановіч, арыентаваны на канкрэтнага чытача, пры перакладзе аднаго з твораў Генрыха Гейнэ слова «фантан», змяніў знаёмым, празумным для беларускага селяніна словам «крыніца». Сённяшняму чытачу добра вядомы паняцці намнога больш складаныя, — сказаў, выступаючы, В. Рагойша. — У той жа час гарызонты некаторых пісьменнікаў сягаюць не далей вясёвай аселіцы з яе традыцыйнымі крыніцай, алейнікам і салаўямі. Часта гэта выдзіраецца нават за прывязанасць да «родных карэніў», «крэўнага котлішча». Але ў

тым жа і сутнасць, што самы парэні, само котлішча ўжо не тая. Сучасны літаратар не можа не бачыць, што найменшая крыніца, найцішэйшая Бесыда яго ўрэшце лучыцца з бурлівым сусветным акіянам.
На сходзе выступілі таксама А. Ставер, І. Ралько, А. Русецкі, А. Грачанікаў, А. Зарыцкі, У. Карызна, Я. Семіяноў і сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР П. Паўчанка.

У сядзі новага бюро секцыі паэзіі абраны А. Вярцінскі, Я. Спакоў, С. Грахоўскі, М. Аўрамыч, В. Спрыччан, П. Макаль, А. Бачыла. Старшэйшай секцыі выбран М. Аўрамыч,

КОЖНЫ тыдзень па тэлебачанні ў кінатэатрах з'яўляюцца фільмы — айчыныя і замежныя — з прываблівымі, загадкавымі назвамі пра розныя краіны, сталіцы, астравы...

На першы погляд, беларускі поўнаметражны каляровы фільм «На край свету на сваім караблі» асабліва не адрозніваецца ад мноства іншых сваіх сабратаў. Ёсць у ім акулы і бананы, дэльфіны і фламінга, пальмы і дзіўныя рыбы — які ж дарожны кінаарыст без гэтага абудзецца? Ды і наогул кадры гэтыя глядзяцца з цікавасцю. Але аўтары фільма сцэнарыст, рэжысёр і аператар Віктар Шаталаў і пісьменнік Вячаслаў Марозаў у буднях экіпажа танкера «Герой Брэста», які рабіў свой звычайны рэйс да берагоў Кубы, змаглі ўбачыць героіку і паэзію. І гумару знайшлося месца. І смутку, і гнева. Як у жыцці.

Давер гледача да фільма ўстанаўліваецца адразу — з першых кадраў. Па радыё ў дарозе перагаворваюцца два караблі — «Катоўскі» і «Герой Брэста». Віншуюць адзін аднаго з Новым годам, распяваюць пра надвор'е, здароўе, жадаюць адзін аднаму шчаслівага плавання і хутчэйшага вяртання на Радзіму. Па шляху следавання танкера, які пабудаваны з металу вайны, сабранана на шматпакутнай беларускай зямлі, сустрачаюцца караблі «Аляксандр Сувораў», «Мінск» і іншыя. Экіпажы будуць вітацца, дзяліцца тытунём... Як гэта здорава, што дарэгі нам людзі і гарды, зрабіўшыся караблямі, ходзяць па марях і акіянах!...

Нялёгкаю службю нясе экіпаж танкера. Мужнасць патрабуецца не толькі ад капітана. Ад усяго экіпажу, уключаючы кінааператара студыі «Беларусьфільм» Віктара Шаталава. Бо трэба прабівацца праз туман і шторм, рыфы і мелі, трапічныя ліўні і спякоту. Небяспека падцерагае на кожным кроку. Нябачныя нафтавыя пары абвалакваюць танкер. Яны лёгка загарваюцца. Магутны англійскі тан-

ГЕРОІКА — У ШТОДЗЁННЫМ

кер «Брытыш Кроўн» загінуў... ад іскры, якую высек выпадкова выпушчаны з рук гаечны ключ.

Вельмі хваляючыя кадры фільма, калі танкер «Герой Брэста» праплывае міма астравоў Грэцыі. Відаць, многім членам экіпажу ў гэтыя хвіліны ўспамінаецца лёс Мікіса Тэадаракіса. А мы чуем яго расказ пра тое, як здэкаваліся з яго дзевяцігадовага сына, як маленькіх вязняў прымушаюць пад страхам жорсткага пакарання адракацца ад сваіх бацькоў. «Дзеці абаронцаў Брэсцкай крэпасці таксама апынуліся ў сарак першым у лагерах смерці, — гаворыць дыктар. — І з іх здэкаваліся. Знаёмыя прыёмы. Фашысцкія...»

І я адчуваю, як у кіназале, нарастае гней да тых, каго народы паспелі пакараць, і да тых, каго яшчэ чакае другі Нюрнберг за не менш цяжкія злачынствы.

Уражвае маляўнічае багацце многіх кадраў. На экране — навальнічнае неба. Грозны трапічны лівень. І вясёлка. І парусны карабель у далечыні. Сонца паважна акунцаецца — па плечы — у акіян, нібы хоча трохі астудзіцца, і хвалі ўспыхваюць. Маленькае птушаня на палубе магутнага танкера ў раз'юшаным акіяне.

Аператар пільна ўглядаецца ў людзей. Вось кубіцы глядзяць фільм пра Брэсцкую крэпасць — мы бачым іх твары: усхваляваныя, спачувальныя, здзіўленыя і поўныя абурэння...

Фільм рабілі шчырыя, неабіяжыя людзі, і гэта адчуваеш, калі глядзіш стужку.

І. РЭЗНІК.

У СВЯДОМАСЦІ нашых чытачоў існуюць як бы два Васілі Віткі. Адзін — «дарослы», другі — «дзіцячы», добры дзядуля Вітка з поўным мехам розных досціпаў: казак і забавак, гульні і пацешак. Але і гэта яшчэ не ўсё. Выўляецца, што і «дарослых» Віткаў два: паэт і празаік.

Памятаю, як год дзесяць таму з'явіліся ягоныя апавяданні. Было тое трохі нечакана і дзіўна: пра што, як, чаму?

Апавяданні сталі з'яваць у нашай прозе. Выразная, ашчадная, па-народнаму трапіная мова, паміжжаная на багаты жыццёвы вопыт, на востры мастакоўскі зрок, на выекародную пэўнасць маральнага прынцыпу. Ці, дакладней, усё гэта, апошняе, памножанае на мову. Чалавек і пісьменнік.

НАСТАЎНІК З ВЯЛІКАЙ ЛІТАРЫ

паўставаў у гарманічным адзінстве. Расказвалася ў адным з апавяданняў, як нявольны, рамантычна настроены юнак з так зразумелай і наўнай саманадзейнасцю маладосці выпраўляецца завасюваць краіну паззі. Праз адлегласць год гаворыцца пра тое з лёгкім пасміханням і смуткам, з удзячнасцю да першых настаўнікаў, што не надта каб строга, але па-бацькоўску клапацілі і патрабавалі вучылі адказнасці перад жыццём, сумленнасці і сціпласці.

І вось у сакавіцкіх нумары «Польмя» — зноў сустрэча з Віткам — празаікам. У прадмове да цыкла апавяданняў «Паміж людзей добрых» аўтар піша: «Пра што гэтыя апавяданні? Пра людзей, паміж якіх я жыў і жыў, якіх я любіў і люблю. Неабходнасць раскаваць пра іх вымагаецца патрэбаю гаварыць не толькі сам-насам з сабою, але і з ім — жыўымі, і з тымі, якіх ужо няма на свеце, але якія засталіся ў ва мне самім, бо чалавек жыве адначасна ў трох вымярэннях: сучасным, мінулым і будучым». І яшчэ: «Свае біяграфіі творым не мы самі, іх твораць час і людзі, што ўвайшлі ў наш асабісты лёс».

З чаго пачынаецца чалавек? Вядома, з дзіцінства. В. Вітка, раскаваючы ў працуючым, змястоўным эпідзе пра свайго былога сябра (як балюча нам сказаць гэта разам з аўтарам!) выдатнага саветага педагога В. Сухамлінскага, спасылаецца на думку Талстога, які сцвярджаў, што дзіцінства дае чалавеку ў сэнсе пазнання

НАШЫ ЧЫТАЧЫ ПРЫЗВЫЧАІЛІСЯ, ВІДАЦЬ, ДА РУБРЫКІ, ЯКАЯ ЗНАЁМІЛА ІХ СА ЗМЕСТАМ ЧАРГОВЫХ КНІЖАК, ЧАСОПІСАУ. СЕННЯ МЫ ПАРУШАЕМ ГЭТУЮ ТРАДЫЦЫЮ — АДКРЫВАЕМ НОВУЮ РУБРЫКУ «ЧАСОПІС ВЫЙШАУ У СВЕТ». ПАД ЁЙ БУДЗЕМ ДРУКАВАЦЬ ПЕРШЫЯ — ПА ГАРАЧЫХ СЛЯДАХ — КРЫТЫЧНЫЯ АГЛЯДЫ І ВОДУЖЫ НА ПА-АСОБНЫЯ ТВОРЫ, ШТО З'ЯВЛЯЦА У СВЕЖЫХ НУМАРАХ НАШЫХ ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІХ ЧАСОПІСАУ. СЕННЯ — ГАВОРКА ПРА САКАВІЦКІЯ КНІЖКІ.

жыцця і маральнага ўсталявання болей, чым якая іншая ўзрастаючая пара.

Непрымушана, натуральна ўводзіць В. Вітка свайго чытача ў свет вясковага маленства («Ленінскія падзелы»), у свет дарослых — часам такі незразумелы малому чалавеку, але паўнацэнна дзейсны, поўны, зноў жа, вялікага «педагагічнага», выхавачага зместу. Гэта надзвычай важна, і гэта падкрэслівае аўтар. Ён гаворыць прыблізна наступнае: сёння мы ў нашым выхаванні часта забываемся і рэдка аяртаемся «да тых асноў маралі... і этыкі; якія склаліся праз многія пакаленні нашых папярэднікаў». Ён мае на ўвазе маральны вопыт нашых дзядоў і бацькоў.

Сёння мы спрачаемся: патрэбны ці непатрэбны ў вёсцы кросны або дзяжка, печ або ськера, забываючы, што справа, урэшце, не ў саміх гэтых атрыбутах, а ў іх выхавачай, хоцання зноў падкрэсліць, значнасці. І зноў хоцання звярнуцца разам з аўтарам да Сухамлінскага, у школе якога вучылі «жыць, малюць, мелюць і пячучы свой першы хлеб...» І, канечне, не рэградуем гэта, не патуранне нейкай патрыярхальчыне, а свядомы, пачалавчы і па-грамадзянску адцугі клопат пра нашу змену, пра ўнутраны свет сённяшняга і заўтрашняга чалавека. «Бо маем пагрозу таго, што сярод патоку інфармацыі, сярод скавытання транзістараў і мігнення кіно і тэлеэкрана жыве ён, чалавек, часам бяздумна і духоўна бедна». (З ліста В. Сухамлінскага).

Але даволі «педагагікі». І тэмы, і памкненні аўтара ў гэтым цыкле, вядома, куды шырэйшыя, куды змястоўнейшыя таго аспекту, які падкрэсліў я. Толькі аспект гэты важны, і яго хоцання падкрэсліць.

Дзіцяцтва і маладосць аўтара супалі з вялікімі рэвалюцыйнымі пераўтварэннямі ў жыцці нашай краіны: «ленінскі» падзел зямлі, культурная рэвалюцыя, калектывізацыя. Пра ўсё гэта ўсхвалявана, глыбока і зацікаўлена раскавае В. Вітка. Новае жыццё нарадзіла новага чалавека — выключна багатага духоўна, мужага, адданага Радзіме. Новы чалавек у вышэйшым прыпадзенні свайго сутнасці — не толькі творца, але і настаўнік. Настаўнік з вялікай літары. В. Вітка ўстаўляе яго, як і самага вялікага настаўніка — жыццё.

Міхась СТРАЛЬЦОУ.

УЖО САМ ЗАГАЛОВАН

«Грыбной вёсені, або аповесці пра каханне інспектара лясцоў і вод Фёдара Калхута» Ігара Шклярэўскага, якая змешчана ў трацінай кніжцы часопіса «Неман», у пэўнай ступені перадае змест гэтай твора. Так, аповесць пра каханне, не адасоблена ад спраў людзей, узаемаадносін паміж людзьмі, інтарсаў і клопатаў грамадства. Пазнаваючы падрабязна (нават, здаецца, заната падрабязна) двух прагнучых вялікага пачуцця людзей, чысціна іх намераў і помыслаў — аўтар як бы неўпрыкметна раскавае нам і аб іх месцы ў грамадстве, пераконваецца разам з героямі ў правільным выбары іх прафесій, сцвярджае высокія гуманістычныя прынцыпы.

Пра каханне напісана шмат. І, здаецца, ужо цяжка здзівіць свет чым-небудзь новым і незвычайным. Але, аказаецца, кожнага така гісторыя тоіць у сабе нешта такое, што мы дагэтуль не ведалі.

Новы твор І. Шклярэўскага менавіта гэтым і прываблівае. Мы можам, канечне, загада сказаць, што інспектар лясцоў і вод Фёдар Калхута ажыццявілі на медыцынскай сястры Любе, з не на студэнцы Валянціне. Можам сказаць, але аўтар нам гэтага не павадаляе, і канец аповесці па-сутнасці — пачатак кахання паміж Фёдарам і Любай. Бо да гэтага часу было прывычна, гуляць. Яны абое сумавалі па сапраўдным — аплікі і харошым — пачуццям, а яно яно, сапраўднае — не ведалі. Жартаўлівыя манеры, «несур'езныя» ўчынкі, пазнавая бравада — усё гэта змяняе. Тое светлае і добрае, што цэпліцца ў іх душы, ныя як бы саромеюцца паказаць. А саромеюцца паказаць па той прычыне, што ў іх ёсць ужо «маленькі жыццёвы вопыт». Фёдар Калхута «афіцыйна» кахае Валянціну — яна яго нявеста. А Люба — кінутая вясёлым культамасавіком РДК (ці мо сама ад яго пайшла?) — проста пацешная дзяўчына, з якой можна неяк вельмі лёгка і гаварыць і ехаць разам на матацыкле. І ўсё ж — прыхільнасць адно да аднаго пераходзіць у патрэбу бачыць адно другога часцей, дзяліцца думкамі, сваімі меркаваннямі. На змену гулівай «бутафоры» прыходзіць пачуццё адказнасці за лёс чалавека, яго жыццё. «Перадзіжне» нашага героя ніколі не здзіўляе нас: аўтар адрознаваў яго нам як чалавека дасціпнага і аднаванага (ён географ па професіі), што з-за выдатнай энергіі ён можа браць на свае плечы як бы паўвышаны добраахвотны абавязальнасць. І не толькі ў адносінах да Любы. Калі напачатку мы знаёмімся з ім у выключнай па сваім характары сітуацыі — бойкі з брананьерамі (ад чаго ён і трапіў у медпункт, дзе і пазнаёміўся з Любай), дык заўважам у ім нешта ад «эпіжонства» — «...на абрысе перад абалдзеўшым брананьерам стаў вясёлы рыны Фёдар. Ён стаў перад ім і ўсімхаўся свайго знамятай усмешкаю, тою самаю, якая круціла галаву прыганунам ялсцовай танцпляцоўні...» Але недзе ў сярэдзіне аповесці мы пераконваемся, што гэта «эпіжонства» не больш як поза, за якой хаваецца часная і шырая душа.

ПРА ЛЕС, ВАДУ І КАХАННЕ

Мы вылучылі і аддалі асаблівую ўвагу толькі гэтай лініі ў аповесці, таму што яна галоўная ў ёй. І тут, у нашу думку, аўтар дзе-нідзе пакідае пачуццё меры. Ці варта было, напрыклад, прымушаць нашага героя ісці на зман — аб'явіць маці Любы (па просьбе першай), што ён не злыч — Віктар-масавік. Тым больш, што калі «цёшча» ад'язджала, пачуў ад яе «Ты лепш жаніся на ёй, Федзя, яна добрая».

Штучнасць абставін, якія героі стварылі па свайой волі, прыгатае (асабліва Фёдара), робіць іх адносінны нацягнутымі і ненатуральнымі — не такімі, якія ныя былі раней. Таму аўтар і «спяшаецца» хутчэй разлічыцца з гэтай ненатуральнасцю: выпраўляе сваіх герояў у лес, па грыбы, дзе ныя, далучаныя да хараста прыроды, зямной першароднасці, нібы святлеюць галавой і сэрцам, нібы спазнаюць для сябе нешта істотна важнае і галоўнае, міма чаго маглі прайсці ў звычайнай паўсядзённасці.

Слова, канечне, не новае ў мастацкай (ды і не толькі мастацкай) літаратуры. І ўсё ж, нягледзячы на гэта, мы пранімаем даверам да аўтара, зноў пачынаем «пазнаваць» сваіх герояў, якіх паспелі палюбіць. Магчыма, І. Шклярэўскі «срабіў» Фёдара мужама Любы зноў, каб на такім своеасаблівым кантрапункце правесці тую думку, што, маўляў, мана, якой бы яна ні была, заўсёды кладзецца ваказі гразам на чалавечы душы. І ныя ўвесь час хочучы збавіцца ад яе, набывае ранейшую раўнавагу і, калі можа, таа казачка, зямную вясцасць свайго існавання. Нават калі гэта і так, то мы вымушаны заўважыць, што дасягнута гэта не лепшым чынам. Цвярозая логіка вымагае заанонай абрунтаванасці як у памкненнях, так і ва ўчынках герояў. А што «Грыбная вёсені...» І. Шклярэўскага твор мастацкі, доказам таму — лепшы яго старонкі, напісаныя жыва і энергічна, аздобленыя здаровай афарыстычнасцю, трапінымі рэлікімі, харошымі дэталімі і назіраннямі. І калі чытач загорне апошнюю старонку і ў думках узвоіць усю аповесць цалкам, то перад яго вачамі паўстануць вобразы людзей мужных і моцных, такіх, як, скажам, інспектар Жукаў — напарнік і таварыш Фёдара Калхута, мецэстра Люба, эгаістычны і свабодны — Валянціна, кар'ерысція — культамасавік Віктар, злы і каварны — брананьеры... І ўсе ныя выклікаюць да сябе адпаведныя пачуцці, і, значыць, не пайнучы чытача раўнадушным. І ў гэтым, менавіта ў гэтым, — асноўная вартасць «Грыбной вёсені, або аповесці пра каханне інспектара лясцоў і вод Фёдара Калхута», якую напісаў Ігар Шклярэўскі. А яшчэ чытач задумаецца (павінен задумацца!) над пытаннем, якое востра пастаўлена ў аповесці: прырода — як треба да яе ставіцца, як ахоўваць ад чужых і надворных рун. Але гэта асобная тэма гаворкі.

Віктар ПОЛЯК.

ЗНАЁМСТВА са зместам

свежага нумара часопіса пачынаецца ў чытача, звычайна, з вершаў. Зробім так і мы: напачатку пагартаем паэтычныя старонкі сакавіцкай кніжкі «Маладосці». Яны тут даволі прадстаўнічыя — у нумары з вершамі выступаюць Генадзь Бураўкін, Алякс Рязанай, Мікола Федзюковіч, Міхась Губернатар, Аляксей Зарыцкі і Канстанція Буйло. Заклучаюць паззію нумара пераклады А. Кобец-Філімонавай з грэчаскага паэта Яніса Рыцаса. Кожнае з гэтых паэтычных выступленняў па-свойму цікавае.

Хвалюючы вершы Г. Бураўкіна, асабліва «Кампрамісы» — верш высокага грамадзянскага гучання, «Не кліч мяне музыкай модненькай...» — шырае слова любові да роднай песні, а таксама дзве апошнія лірычныя мініяцюры. Прывабліваюць змястоўныя, важкія роздумам пра час і пра сябе, адметныя ўскладнёнасцю паэтычных вобразаў, асацыятыўнай напоўненасцю радка вершы А. Рязанавы. Кранае «Элегія» М. Федзюковіча — празрыстая і светлая, «як мілія, кароткі ўспаміны». У падборцы М. Губернатаравы мы вылучылі верш «Добры дзень!» — гучыць цудоўна... — не дужа свежы і арыгінальны па думцы, аднак напісаны шыра, прачіненна, без той халодна-ўзніславай рыторыкі, якая часта псуе творы маладога паэта. Маладой нерастрачанай сілай пачуцця парадвалі вершы старэйшых паэ-

таў — К. Буйло і А. Зарыцкага.

І ўсё ж паэтычныя старонкі трэцяга нумара «Маладосці», пры ўсім сваім вартасцях, не прынеслі нам нейкага пэўнага і значнага адкрыцця — ні ў імёнах, ні ў змесце. У гэтым сэнсе больш цікавай уяўляецца нам проза часопіса.

У нумары надрукавана апавяданне Уладзіміра Паўлава

механікам саўгаса Батурыным, спрабуе разабрацца ў аварыі, якая надарылася ў брыгадзе, іпапоціцца аб будаўніцтве на вёска для тэхнікі, страчаецца з дзяўчынай... Расказ гэты сціплы, прасты, без прэтанзій на нешта большае, чым тое, што ведае і ўмее аўтар, і таму чытаецца ён бадай што з прыемнасцю. Але бяда ў тым, што гэтая прастата часам абарочва-

раўца «Холод на пачатку вясны».

Гэтае апавяданне пра вайну. Так, пра вайну. Але крыху не пра тую, якую мы прывыклі бачыць у многіх творах. «Холод на пачатку вясны» — гэта апавяданне пра тую вайну, якую пачаўшы на свае воіны малы Кастусь і якую запамніў назавсёды. А запом-

за тое, што задужа часта прыходзіў да Тані, кпіў з яе і ўвогуле выскляяўся... Запомніў Мішку — шалёнага Мішку, які на сваім кані мог пераскочыць цераз любую каву, цераз любыя плоты... Запомніў хату цёткі Лісавы, у якой на чыста вымытай падлозе ляжалі забітыя ў баі партызаны...

А ўбачыўшы, як «цвёрдая» Карачуніха, перапаўваючы ад аднаго забітага партызана да другога, галасіла: «Дык як гэта так, сыночкі? Дык за што гэта вас? Такіх маладых! Такіх прыгожых?», пачуўшы распачны крык Тані: «Валодзецка-а-а!», — Кастусь зразумеў раптам, што і Карачуніха і Таня, і Людміла — як і ўсё іншыя бабы. Нешта істотнае, важнае кранулася ў душы хлопчыка, калі ён угледзеў у сумцы панурага Дзёміна пачак пісем — партызан пісаў іх жонцы і дзецям, але адправіць не мог. І, мусіць, першым крокам да сталасці былі Кастусёвы словы, вымаўлены ім ў адказ на заўвагу Гені, што немцаў забіта шмат, а партызан толькі шасцера: «Затое партызаны нашы... і іх шкода»...

Па змястоўнасці апавяданне «Холод на пачатку вясны» варта інаш апавесці — так шмат пра людзей, пра іх лёсы раскаваў хлопчык Кастусь. За шырацю і непрыдуманасцю яго расказу бачыш самога аўтара, дзіцінства якога таксама прыпала на гады вайнага ліхалецця.

«Ён заснуў. Яму снілася вайна», — гэтымі словамі канчаецца апавяданне. Яна будзе сніцца Кастусю праз доўгія доўгія гады...

Мікола ГІЛЬ.

«ЯМУ СНІЛАСЯ ВАЙНА...»

«Бацечка». У мінулым годзе яно было адзначана прэмій рэспубліканскага конкурсу на лепшае апавяданне пра нашага сучасніка, і ўжо гэта само па сабе з'яўляецца пэўнай адзнакай твора. У «Бацечку» мы адразу пазнаем Паўлава-празаіка, аўтара запамінальных апавесцей «Яжэліха» і «Спелыя травы» — уважлівага да чалавека, да яго ўнутранага свету, зоркага ў дэталі, спакойна-засяроджанага ў інтанацыях. Гэтымі добрымі якасцямі вылучаецца і новы твор пісьменніка. Расказ пра лёс Тамаша Лахая — «Бацечкі» па-сапраўднаму хвалюе.

Ёсць у нумары невялікая аповесць Івана Мужэйкі «Дубраўлянскае лета». Змест яе — расказ пра адно працоўнае лета былога выпускніка сельгастэхнікума, брыгадзіра саўгаснай трактарнай брыгады Васілі. Хлопец прывыкае да людзей, канфіліктуе з галоўным

еца спрощанасцю, а сціпласць — беззмястоўнасцю. Малады аўтар, на жаль, не здолеў праз будзённыя, звычайныя справы героя выявіць яго чалавечую індывідуальнасць, ягоны характар і тым самым зрабіць яго цікавым для нас, чытачоў. Ягоны Васіль — хлопец увогуле: увогуле — небагі, увогуле сумленны, увогуле шыры, увогуле прынцыповы, а ў выніку, паўгорым, нецікавы. Гэтая няўдача аўтара не толькі ад яго нявольнасці, але, думаецца, і ад празмернай даверлівасці да літаратурных варыяцый — гэта значыць, да штампаў. І таму, вітаючы яго спробу раскаваць нам пра сучасніка, пра свайго равесніка, хоцання парайці І. Мужэйку больш даярацца сам-му сабе і не азірацца на звычайныя белетрыстычныя прыёмы.

Калі мы гаварылі вышэй аб тым, што проза нумара падалася нам цікавейшай, чым паззія, дык мелі на ўвазе перш за ўсё апавяданне Анатоля Куд-

НОВЫЯ работы Б. Заборова ўражаюць. На выстаўцы паказаны ілюстрацыі да югаслаўскіх народных казак, да «Караля Мацівуша» Я. Корчака і, нарэшце, — да «Пакорлівай» Ф. Дастаеўскага. Гэта — тры розныя светлы і адзінае, самабытнае «бачанне» чалавека.

Ілюстрацыі да югаслаўскіх казак перш за ўсё казачныя. Гэта — рэдкасць зараз, калі ў мастакоў стала модай «уарываць» казку іроніяй або «заямляць» яе псіхалогіяй.

Вось певень: дзюбу раскрыў, кіпцюры выпусціў, хвост распушыў, казачны хвост, быў у паўліна. І столькі эласці ў птушцы, столькі напору, столькі самаўпэўненага гонару, што адразу ж адчуваеш: певень няпросты, ён, напэўна, і гаварыць умее.

Яшчэ малюнак. Стаіць мужык перад святым Пётрам. Ногі босыя, штаны падраныя, рукі велізарныя, растапыраныя, а тварам такі спакойны, што нічым яго, відаць, не здзівіш. Іншы, можа, на калені б упаў або хоць павагу выказаў: як-нікак святы Пётра, у бога давераны. А гэты мужык — нуль увагі: ведаў сабе, кічкам памахвае — прымушае чарцей танцаваць, жаданні яго выконваць, волі яго слухацца. Побач з ім апостал бездапаможным здаецца: ручкі маленькія, пальцы тоненькія, сам лысенькі, толькі з бакоў, над вушамі, сівыя кудзеркі тырчаць; няма ў яго ніякага ўсёведання, а — недаўменне: што там яшчэ мужык утворыць?

Здавалася б, туш і бялілы, якімі выкананы малюнак, няздольныя выказаць шматколорны свет казкі. А між тым уражанне застаецца менавіта незвычайнай яркасці, паўнаты і кіпення жыццёвых сіл, маляўнічай шчодрасці быцця. У манеры малюнка няма прамой стылізацыі пад фальклор, ды яна б тут толькі перашкаджала; але нешта ад югаслаўскага ікананіста, ад лубка харвацкага, сербскага і балгарскага «ў знятым выглядзе» прысутнічае тут. Так ствараецца магчымасць перадаць не толькі нацыянальны каларыт; абагульненасць манеры і нейкая заяддасць яе дапамагае мастаку за сюжэтам казкі раскрыць яе дух: тое, што казка — заўсёды размова аб сутнасці — сутнасці свету, людзей, сутнасці сацыяльных сіл, што казка, нават самая гарэзлівая, заўсёды глыбінна сур'ёзная, пазбаўлена іроніі або скепсісу і заўсёды гераічнай, заўсёды сцвярджае жыццё і магчымасць чалавека.

Малюнак Б. Заборова — гэта «сюжэтная ілюстрацыя» да казак, але такія, якія, захоўваючы ўсю казачнасць, усю прэстодушнасць казкі, выклікаюць раптоўнае дзівоснае адчуванне: ды гэты ж малюнак — аб бяспрычыннасці панскай улады, а вунь той — аб усцялілі чалавечага бяспрычыннасці... І ты адразу, не разважаючы, верыш таму, што сказаў мастак.

Аповесць Я. Корчака і па форме, і па змесце — казка. Але калі ў фальклоры казка — народнае адчуванне свету, дык тут гэта — літаратурны прыём, народжаны смуткам дарослага чалавека па сонечным, даверлівым духоўным свеце чалавека, які супрацьстаяць трагічнаму. Калі глядзіш ілюстрацыі да Я. Корчака Б. Заборова, дык спачатку здаецца, што да югаслаўскіх казак рабіў малюнак нейкі іншы мастак.

Пэзія і філасофія Корчака пачынаюць сваю размову з чытачом адразу, з вокладкі. Гэта — палац, але такі, якія бываюць толькі ў снах або ў казках. Увесь сін і блакітны, ён як быццам зроблены з неба, а не з каменя або цэглы. Ён уздымаецца ў неба ўсім сваімі фіюгерамі, вежамі, купаламі: ён свой сярод зорак, якія таксама здаюцца нібы часткай гэтага палаца. Вокны ззяюць і вабяць такой, нібы сардэчнай, цёплай чырвоных, жоўтых, аранжавых агеньчыкаў. Але тут — ні душы. Толькі ў адным акне, высока-высока, так, што нават паветраны змей да яго не дастане, — маленькі хлопчык і лялька, падобная на Пятрушку. Дзіўны твар у хлопчыка, некалькі нават не верыцца, што ў дзяцей бываюць такія твары. Ён асабліва засяроджаны на тым, што ўнутры, у душы, і ў той жа час выпраменьвае вонкі, у свет — усім, хто ўбачыць, усім, хто захоча ўбачыць, — унутранае святло.

На ўсіх астатніх ілюстрацыях у твары хлопчыка — тое ж святло, тая ж задумлівасць, тая ж засяроджанасць, той жа смутак.

Вось хлопчык на троне. Маленькі, ён здаецца тут яшчэ меншым: зусім безбаронным, зусім асуджаным, і ўсё-такі відаць (Як? Чаму? Але ўсё-такі відаць!): няма такой сілы, якая пагасіла б гэта святло, зрабіла гэты твар бяздумным і раўнадушным... А

над яго галавой — каралеўскі арол, жалезная птушка з жорсткім і вялым тварам, якая намёртва, назаўсёды ўчапілася кіпцюрамі ў вяршыню трона, як быццам душы ўсіх папярэднікаў караля ўвайшлі ў яе і засталіся ў ёй.

Яшчэ мацней адчуваецца асуджанасць хлопчыка і нязломнасць яго там, дзе ён намаляваны сярод сваёй варты. «Ахоўнікаў парадку» чацвёрта, але дваіх мы бачым у твар, а ў другой пары — толькі ногі. Між іншым, у ног і ў твары — калі можна так сказаць — адзін выраз: ціхамірнай нечала-

Б. ЗАБОРАУ. З ілюстрацый да «Пакорлівай» Ф. Дастаеўскага.

МАСТАЦТВА ПЕРАЎВАСАБЛЕННЯ

вечнасці, ціхамірнай упэўненасці, што ўсё на свеце вельмі добра, што думаць у свеце непатрэбна, а трэба выконваць загады, ціхамірнай гаюнасці растаптаць нагамі ўсіх і кожнага, быў бы толькі загад таптаць. Мацівуш між імі — як у клетцы.

Трагедыя добра, калі добра гэтае «без кулакоў», і чалавечай думкі, калі думка гэта адзінокая, асуджанасць свабоднай душы ў свеце рабства і раўнадушнасці — вось аб чым раскажаў Заборова ў ілюстрацыях да Я. Корчака. Але не толькі аб гэтым. Яшчэ і пра тое, што нічым немагчыма пагасіць святло ў бяспрычыннай душы, адвучыць чалавека думаць аб усіх і за ўсіх, прывучыць яго быць задаволеным сабой і жыццём. Вось чаму мастак прыбег тут да пэтычнай мяккасці акварэлі, да цяпла каларовага алоўка, чаму ён дазволіў сабе толькі намек на «дзіцячы малюнак». Ён раскрывае трагедыю героя Я. Корчака сродкамі лірыкі, і нават смутак тут светлы — ад любові і пяшчоты да свайго героя, ад глыбіні чалавечага спачування, якое нават у самай, здавалася б, безвыходнай трагедыі прымушае адчуць: няма тупіка — ёсць жыццё!

Ілюстрацыі да «Пакорлівай» Ф. Дастаеўскага — лепшае з работ Б. Заборова на гэтай выстаўцы. Мастак — беспрычынны майстар афарта.

Першы афорт адразу ж пагружае ў стыхію аповесці Ф. Дастаеўскага. Нейкая шэрая, безвыходная цемра; нават чорныя плямы ў гэтай шэрай, нерухомай і душнай імгле здаюцца праблісканым жыццём; у гэтым пакоі замест паветра нібыта вулкісмы газ. У цэнтры пакоя, на нейкіх двух кволах, маленькіх століках, ляжыць прамавугольна дамавіна, а ў ёй — жанчына ў белым, юная, кволая, са свечкай у руцэ і такім адчуваннем ў сваёй смерці тварам, што ён амаль шчаслівы. Гэта — ненатуральна і жахліва, але ва ўсім гэтым змроку, ва ўсёй гэтай затхласці, душнасці, беспрычыннасці дамавіна з жанчынай — нібы светлы востраў, нібы прытулак і прыстанішча, апошні аплот, які знайшоў для сябе чалавек. Над вокнамі таксама — дзве светлыя плямы: гэта трапецучы, гойдаюцца, б'юцца ўверх-уніз і зноў ўверх-уніз фіранкі: толькі яны адны тут жывыя, толькі яны адны некуды яшчэ імкнучыся, чагосьці хочучы. А якраз між імі нерухомай масай, яшчэ больш цёмнай у цемры, выступае гадзіннік: стрэлкі рухаюцца, час неваротны, нічога нельга вярнуць, змяніць, паправіць...

У другім афорце — перадгісторыя і першапрычына трагедыі. Той жа

шэры кашмар, што і ў першай і ва ўсіх астатніх работах: пустэльная імгла, якая больш непранікальная, чым турэмныя сцены. Яна, у сваёй белай сукенцы, паміж двух мужчын. Яны не глядзяць на яе, — глядзяць прама перад сабой, як манекены ў вітрыне. Абодва як бы дэманструюць самі сябе, прад'яляюць «правы на валоданне». Той, што справа, зразумелы, як «двойчы два»: ён мяснік па прафесіі і па натуре, нешта несакрушальна тупое, несакрушальна самаздаволенае, несакрушальна нечалавечае ў сваёй пагардзе да ўсяго, што

нават пяшчота. Але ўсё гэта скавана, усё ў маўклівай згодзе з уяўнай і ўпартай воляй. Гэтая ўпартасць — у жорсткай нерухомаці цела, у той спробе спакою, якая ўсяго-наўсяго спроба не закрычаць, не прасіць, ну, хоць бы аб літасці... І аднекуль знутры ўзнікае ўпэўненасць: ён хутэй заб'е сябе або заб'е яе, чым раскрые душу, чым пройдзе насустрэч да гэтай, каханай, жанчыны хоць частку шляху, які іх падзяляе. Белая святлофіранка як бы рвецца развезца цемру, як бы заклікае: ды ўстаньце, зразумейце адзін аднаго, пакуль не поз-

БАРЫС ЗАБОРАУ... СТАНКОВЫЯ ГРАВЮРЫ, ІЛЮСТРАЦЫІ ДА КНИГ, ЗРОБЛЕННЫЯ ГЭТЫМ МАСТАКОМ, ВІЗНАЧАЮЦА ГЛЫБІНЕЙ ДУМКІ, БАГАТАЙ ФАНТАЗІЯЙ, ФІЛІГРАНЫМ ВАЛОДАННЕМ СКЛАДАНАЙ ГРАФІЧНАЙ ТЭХНІКАЙ. У ГЭТЫМ АРТЫКУЛЕ ІДЗЕ ГАВОРКА ПРА НОВЫЯ РАБОТЫ Б. ЗАБОРАВА, ПАКАЗАНЫЯ НА РЭСПУБЛІКАНСКАЙ МАСТАЦКАЙ ВЫСТАЎЦЫ, ПРЫСВЕЧАНАЙ ХХVII З'ЕЗДУ КПБ І ХХIV З'ЕЗДУ КПСС.

хоць колькі-небудзь на яго не падобнае. Свіньня галавы, што вісяць над яго галавой, выглядаюць паважнымі, ледзь не адухоўленымі, даволі толькі параўнаць іх з гэтай фізіяноміяй. Той, што злева, куды больш складаны. Усім, ад цыліндра і палачкі да выразу твару, ён хоча стварыць уражанне джэнтльменства і вялікай сілы «гаспадара гэтага свету». Усё ў ім, нават вочы, нібы зашпілена на ўсе гузікі; гэтыя вочы — не люстэрка, а ашчадны сейф душы. У яго твары ёсць і воля, і розум, і гонар, і нават пакуты, але галоўнае ў ім — гэта прытворства, маска. Гэты твар нібы складзены з прамых вуглоў і ў прамавугольнасці гэтай — духоўная жорсткасць і нецярпімасць хваравіта самалюбнага, слабага чалавека, які ўвесь без астатку заняты самасцвярджаннем і нават перад сабой іграе ролю. А жанчына ўжо здалася, ужо асудзіла сябе. І няхай яна ўсё яшчэ хістаецца, каго ж ёй выбраць, але некага з гэтых дваіх яна выбера абавязкова: супраць сваёй душы, пагадзіўшыся са сваім бяспрычынным. Фіранкі ўверсе — як узмахі крылаў, але гэта ўжо дарэмна, ёй ужо не дапаможаш...

Трэці афорт — сама трагедыя. Два вузкія ложка, як дзве дамавіны. Ложкі раздзелены столікам, і гэты столік, які штурхні — паваліцца, становіцца тут перашкодай, непераадымнай, як «не крані мяне»... Як «што агульнага паміж намі?» На сталае — пагаслая свечка і звязка ключоў: не, гэта не сімвал, канечне, і ніякай не алегорыя, але адчуванне такое, што святло ім толькі перашкаджае і што не будучы яны падбіраць адзін да аднаго ключоў, ужо лепш зусім памруць, пажыццёва замкнутыя кожны ў сваёй адзіноце. Глыбокая ноч, а яна — у сваёй белай сукенцы, — ён — у сарочцы і штанах... Нібы ім мала раздзеленых сваіх «трун», нібы яны і гэтым хочучы яшчэ больш адгародацца адзін ад аднаго... Мы не бачым яе твару: яна сіснулася ў камячок, уткнулася ў падушку. Гэта не слёзы: яна не дазволіла б сабе, каб ён пачуў, як яна плача. Можа, яна думае. Можа, проста спіць. Яна — ахвяра, якая не мае сіл схавацца, але ў сілах — не ўпусціць у сябе позірк (міжвольны? або вольны?) свайго к'ята. А кат... Ён таксама падобны на ахвяру... Ён не спіць, ён глядзіць у той бок, дзе ляжыць яна. І нібы скрозь цемру спрабуе разгледзець нешта такое, чаму ён і сам не здолеў і хутэй за ўсё не захацеў знайсці назвы. Зараз ён без маскі, і наколькі яго твар лепшы, малядзейшы, больш безбаронны, чым у сцэне выбару. У гэтым твары — не толькі смутак, але яшчэ і каханне, і

на... Але ў тым і справа, што позна — не аб'ектыўна позна, а суб'ектыўна — не звонку, а знутры позна: асуджаная ў сваёй слабасці і ў сваёй гардыні, у сваім страху перад сабой і перад іншымі, гэтыя героі Дастаеўскага самі стварылі пажыццёвае свайго адчування... І нават смерць для іх — выхад. Які-ніякі, а выхад з безвыходнасці іх аднаспальных дамавін...

Чацвёрты афорт — фінал, той непазбежны выхад, які павінна была знайсці трагедыя гэтых людзей: самазбойства «Пакорлівай»... Думка мастака завершана. Так, гэта трагедыя безвыходная, у гэтай трагедыі няма і не можа быць святла, але ў безвыходнасці і непрагляднасці — вінаваты самі людзі, толькі яны. Страх «згубіць сябе» — гэта прызнанне сваёй слабасці, гэта капітуляцыя перад жыццём. Адчуванне — вынік нежадання зразумець адзін аднаго. А нежаданне зразумець — ад эгаістычнага страху разбурыць іррэальны адзіноты, узведзеную ўнутры сабе.

Такая ж, як думка мастака, што паслядоўна прытрымліваецца перакрыніцы, жорсткай і яго манера: нават псіхалагізм яе антылірычны, нават музыка жывалінічных рытмаў служыць адзінай мэце — зняць з гэтай адчуванасці прываблівы і фальшывы «флёр» пэзіі. Увесь трагічны стыль серыі падначалены тут задачы выкрыць за «жывым» мёртвае, паказаць за трагедыяй, за бядой чалавечай — злачынства супраць жыцця.

Б. Заборова, як мастак, валодае майстэрствам пераўвасаблення: у кожнай новай рабоце ён зусім іншы і амаль заўсёды — арыгінальны. Але чым больш таленавіты мастак пераўвасабляецца, чым больш гнуткае яго майстэрства «жыванне ў ролю», тым больш выразна ва ўсёй гэтай разнастайнасці, ва ўсёй гэтай непадобнасці прастаўнае адзінаства тэмы, якой мастак верны. У што б ні паглыбляўся ён, аб чым бы ні раскажваў нам, больш за ўсё яго цікавіць: ці баіцца чалавек або не баіцца тых выпрабаванняў, якія ставіць жыццё, хоць ён ці не хоча «адаць» сябе людзям, нават з рызыкай страціць усё — нават сваё жыццё. Вера ў людзей і ад гэтага бязлітаснасць да слабасці, выпрабаванне чалавека на бяспрычыннасць — гэта і ёсць, як нам здаецца, тэма Б. Заборова, духоўная перакрыніца яго разнастайнай, унутрана цёмнай творчасці.

Г. ТРЭСТМАН,
К. ХАДЗЕЕУ.

ЁН ПІША ПРЫГАЖОСЦЬ

Да 75-годдзя Б. Ф. ЗВІНАГРОДСКАГА

Зялёныя дубровы, бразавыя гаі, блакітная роўніца рэк, цішыня лясных адр — такой паўстае перад намі Гомельшчына ў пейзажах заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Барыса Фёдаравіча Звінаградскага.

Больш як 50 гадоў назад прышоў Б. Звінаградскі ў вялікае мастацтва. Вучоба ў выдатнага ўкраінскага педагога С. Васільевіча ў Харкаве, гады праведзеныя ў майстэрні Маскоўскага вучылішча аманісе, скульптурна-дэкаратыва, якой кіраваў не менш вядомы А. Архіпаў, далі вельмі многае Звінаградскаму як мастаку. Рэалістычны напрамак заўсёды вызначаў яго творчы шлях.

Утульная майстэрня. У ёй — эцюды, эцюды... Глядзі на іх — і адчуваеш водар малядой лістоў, нах духмянай травы, зван ляснага ручая.

— Утульная майстэрня. У ёй — эцюды, эцюды... Глядзі на іх — і адчуваеш водар малядой лістоў, нах духмянай травы, зван ляснага ручая.

які пастаянна шукае новае, які разумее — каб пераканаўча перадаць рэчаіснасць недастаткова жыць старым багажом.

— Кожны раз перада мной, — гаворыць Барыс Фёдаравіч, — ва ўсёй складанасці паўстае задача — выявіць у пэйзажы істотныя рысы нашага жыцця.

«Мірнае неба» — менавіта з такіх работ. Над зямлёю выскокае блакітнае неба. На ім — сліды толькі што праляцелых ракетаў.

Перад намі ўсё новы і новы палотны жыванісе: «На зямлі», «Зімовы дзень», «Вясновы маі», «Змрок на раці Прыпяці», «Сінівыя», «Пейзажы розныя, а тэма ў іх адна — вольна, родная зямля Беларусі, бясконца дарагая і блізкае сэрцу.

Б. Звінаградскі не толькі мастак, які займаецца творчай плённай працай, які прывёў сваё жыццё развіцця беларускага пейзажнага жыванісе. Мы ведаем яго і як педагога. Доўгі час ён выкладаў малюванне ў школах Гомеля, вёў заняткі ў студыі Палаца культуры — чыгуначнікаў імя У. І. Леніна.

Барыс Фёдаравіч — вялікі прапандыст мастацкай культуры. Сотні гамлячэй наведаюць факультэт выяўленчага мастацтва ўніверсітэта мастацтва выхавання пры Палацы культуры чыгуначнікаў імя У. І. Леніна, які ўзначальвае Б. Звінаградскі. Выступае ён і перад школьнікамі.

50 гадоў жыў і працуе на Гомельшчыне Барыс Фёдаравіч. І ўся екароўнасць яго твораў — гэта імя прыгажосці прыроды, імя нашай зямлі.

Аляксей ШНЬПАРКОУ.

У ВІЛЬНОС я ехаў з жаданнем пазнаёміцца з рукапісамі вядомага польска-беларускага паэта сярэдняга XIX стагоддзя Уладыслава Сыракомлі (Людвіка Кандратовіча) і высветліць, заадно, ці былі яны-небудзь, паперы ў яго ўнучкі Людвікі Былінскай, якая доўга жыва тут і памерла ў 1968 годзе.

Ад дырэктара гістарычнага архіва я даведаўся, што ўсе паперы Былінскай знаходзяцца ў архіве літаратуры і мастацтва, Пайшоў туды.

Супрацоўнікі Цэнтральнага дзяржаўнага архіва літаратуры і мастацтва, як мне здалася, узрадаваліся, што, нарэшце, зацікавіліся фондам 96. Амавіацца, і буду яго першым чытачом.

За тыдзень я прагледзеў амаль усё, што мела непасрэднае дачыненне да Сыракомлі. Тут рукапісы некаторых твораў паэта, чарнавыя накіды, зробленыя ім на шматках паперы, а таксама эпістэлярная спадчына шматлікіх яго карэспандэнтаў: сяброў і проста знаёмых, масцітых літаратараў і сціпых аматараў паэзіі.

Найбольшую цікавасць уяўляюць, вядома, пісьмы з Беларусі. Таму што адгэтуль Сыракомля прышоў у літаратуру, адгэтуль, пасля перасяду ў Вільню, а пазней у Барэйкаўшчыну, паэт заўсёды чакаў вестак. І гэны прыходзілі — з Мінска, Гродна, Віцебска, Навагрудка, Нясвіжа, Пінска, Ігумена і іншых месцін, які доваж таго, што тут ганарыцца сваім земляком — «вясковым лірыкам» і зямляком яго твораў.

З пісьма А. Рагальскага 14 лютага 1860 г., былога настаўніка паэта, мы даведваемся, з якой пераэраднасцю ўспрымаўся сучаснікамі сыракомлеўскія твораў ў Нясвіжы. Аб вялікай манулірацкай паэзіі «вясковага лірыка» ў Пінску сведчаць пісьмы Машынскага (1859 і 1860 гг.).

Звярталіся да паэта і з рознымі просьбамі. Напрыклад, Рафал Рэмбаровіч з Ігумена просіць пахадаінічаць наокоп месца настаўніка (пісьмо ад 24 верасня 1856 г.). На сыракомлеўскую падтрымку пры ўладкаванні на працу ў Жытмры разлічвае і гродзенскі аляхар Міхал Койшар (пісьмо ад 16 кастрычніка 1859 г.). Клопаты, звязаныя з пашырэннем асветы ў краі, вымусілі 9 чэрвеня 1862 года паслаць запіску «вясковому лірыку» Аляксандра Валіцкага, мінскага алыгара, а пазней — біёграфу Станіслава Манюшкі. Змест пісьма А. Ігнатова з Гарадка, таксама тычыцца кніжачнага спраў.

Геаграфія пісьмовай сувязі Сыракомлі з Беларуссю даволі шырокая. Але найбольшую — колькасць пісем ён атрымаваў з Мінска. Акрамя сярбрунскага запісу А. Валіцкага, аб якой ужо ўпаміналася, у архіве захоўваюцца пісьмы і іншых мінчукоў: мастака Адама Шамеша, Януша Янушкевіча, Паўла Малышэвіча.

Пакоўкавы ад часу лісткі, не выбываючыся за межы канкрэтна біяграфічнай з'явы, сведчаць аб глыбокай пашае нашых землякоў да свайго паэта, які, як сказаў Віцязь Каратынскі, «усю душу аддаваў дабру суайчыннікаў: думачы пра іх, забываў аб іншым».

Пісьмо аднаго з пачынальнікаў новай беларускай літаратуры Арцёма Вяртыг-Дарэўскага да Сыраком-

лі, знойдзенае ў тым жа фондах, мае асаблівую цікавасць. Яно раскрывае невядомую старонку ў амавіацыі двух літаратараў, удакладняе некаторыя моманты творчай біяграфіі Вяртыг-Дарэўскага, пашырае наша ўяўленне аб светапоглядзе беларускага пісьменніка. Месца напісання пісьма — Віцебск, дата — 22 кастрычніка 1857 года. Без традыцыйнага звароту ці прывітання Вяртыг-Дарэўскі пачынае: «Можа адбярэ ў цябе хвіліно самага дарагога часу на шлоду грамадству, але побач з тым святатцтвам стаўлю інае: заморванне ў сабе мыслі, якая можа быць часткай той агульнай, што павінна нас унічаціць, наблізіць да бога, калі кіруюся, як чалавек у аднападзе, прывідам уласнай мыслі і мучыся нейкім агнём зямлі ці не-

З ГІСТОРЫІ НАШАЙ КУЛЬТУРЫ

АДРАСАВАНА СЫРАКОМЛЮ

ба. Браце наш сардэчны, пашываны ў пярвых сэрцах Беларускай дэмакратыі, аддавай ўбок ліру. І запашвайся з душою, што прыміма тваіх патхненнаў прарота. Хоць адпрыцца табе, як мучыцца-сардэчная сястра брату, воль прыношу табе большую частку моіх прамаліў: што мне з імі зрабіць? Ты ж хочаш усеагульнага асветы. Скажы мне ўсё, ад усёй душы!»

Вяртыг-Дарэўскі адпраўляе свае «бромалі» на суд Сыракомлі, таму што высока ставіць талент паэта, давярае яго літаратурнаму густу і спадзеюцца на шыроку падтрымку: «Ваславі мяне або на прэмзалі ў поўным значэнні таго слова, або забі ва мне гэту фальшывую цягу, затушы гэты агонь, што можа ў апармальным стане мяне трымае, робіць шлоду гаспадарцы, якую люблю, бо мяно панілак зямлі, дзе можна паставіць драбінкі да неба, які вызываўся Тамаш Зап (польскі паэт — У. М.). І пераамаджае мяне быць сапраўдным упаўнаважаным пры казённых установах, да чаго хоча і адчуваю агіду, аднак мучыся, бо бліжэй майму сэрцу жонка і двое дзетак, маці і шматлікая сям'я, сяляне, давераныя апецці, і ўсё, што беднае, бо задумалася мяне даць з сябе ўзор узмацнення сіл далоні і сэрца, зямлі і неба, бо мне хочацца той дасаналасці ў раўнявае духа з целам, што Б. Трантоўскі (польскі філосаф — У. М.) залажыў. З прастадушнасцю па гэтаму, — працягвае Вяртыг, — воль сшыткаў давяраю — ды ўсё, лічы без прагляду канчатковага, а імяна — 1. «Паўрот Міхалі», 2. «Бедны наш Лукаш», 3. «Дзікі дзвюх матан», 4. «Бяседа над Пёманам», 5. «Нешта аб некім», 6. «Скрамней у бяседзе — не страцьце Быхава», 7. «Здабыццё Ахульгі», 8. «Яшка і Цімошва». З тых работ, аднак, калі б таго было варта, з радасцю ў «Тыцы віленскай» убачыў бы зменчанай».

Выключна цікавыя звесткі. І перш, чым гаварыць пра іх значен-

ШМАТ РАДАСНАГА хвалявання прынеслі мне два кароткія зямовыя дні, якія я правёў у горадзе Габраве. Даўно збіраўся наведаць гэты вядомы наш балканскі горад. Не, я не першы раз знаёмлюся з Габравам, але ўпершыню прыехаў сюды, каб лепш, падрабязней распытаць пра дружбу гэтага горада з беларускім Магілёвам.

І столькі радасных хваляванняў прынесла мне хаджэнне па слядах вялікай дружбы, слядах вялікіх, рэальных, канкрэтных — і ў горадзе, і ў акрузе, столькі мае распсыты выклікалі ў людзей гэтага краю душэўнага

ПРЫВІТАННЕ, ГАБРАВА! ЗДРАВЕЙ, МОГИЛЬОВ!

Георгій ВЫЛЧАЎ Письмо з Сафіі

хвалявання, цёплых успамінаў! Белы снег засыпаў Габрава і балканскія вяршыні, і гэтае зімовае адзенне яшчэ больш наблізіла яго да лаўночнага, беларускага брата — Магілёва. Суровая прырода і тут, і ў Магілёве нараджала смелых і знаходлівых людзей, якія пераўтваралі прыроду і самі мужнелі ў гэтай барацьбе. Будзённыя клопаты і настойлівая праца

не пазбавіла людзей і прыгожых душэўных парыванняў. Наадварот, яшчэ больш развіліся іх мастацкія — густы, разуменне непераходных каштоўнасцей культуры. У Габраве ў кожным кутку, скверыку, амаль ля кожнага дома можна убачыць помнікі архітэктуры, скульптуры народнай творчасці ў той час тут многа буйных і сярэдніх заводаў. Помнікі не пакідаюць вас, куды б вы ні паехалі па акрузе, нібы рыхтуюць падарожніка да сустрэчы з манументальным помнікам вечнай нашай друж-

бы — «Шыпкай». Гэта там, на поўнач ад Габрава. І можа гэтыя знешнія акалічнасці паўплывалі на тое, што горад Габрава зрабіўся бастыёнам вялікай дружбы балгарскага і беларускага народаў. І гэта дружба, як невычэрпнае багацце, якім узаемна дзеліцца гарады-пабрацімы. Часам Габрава называюць балгарскім Манчэстэрам. Так, бадай, гэта адзін з самых прамысловых нашых гарадоў. Нават кажуць, што тут і нараджалася балгарская прамысловасць перад сваім трыумфаль-

ным шэсцем па нашай зямлі. Можа і называць яго Манчэстэрам, хоць Манчэстэр ніколі не называць Габравам. У нашым горадзе ў адрозненне ад англійскага заўсёды высока цанілася непераходная каштоўнасць культурных здабыткаў. Тут ніколі не могуць папусціцца так, каб прамысловасць перамагла чалавека, зрабіла яго аўтаматам, прыдаткам механізмаў. Тут заўсёды пераможцам застаецца чалавек.

Прынята лічыць Габрава і габраўцаў сінонімамі скупасці. А гэта проста людзі, шчодрары прыродай, — яны разумеюць гумар і самі распаўсюджаюць гэтыя чуткі і жарты аб сабе. Хіба не лепш лічыцца скупым, каб на гэтым фоне добра была відаць шчодрасць? А што да адносін

з беларускім народам, дык гэты самы «скупы» горад працяў больш шчодрасці, чым усе астатнія гарады Балгарыі.

Дык з чаго ж мне пацэ расказ пра гэтую дружбу? Столькі было ў габраўцаў за магіляўчанамі ўсіхкіх сустрэч, мерапрыемстваў, узаемных наведаванняў.

Усіх сустрэч і разоў нават не ўспомню. Не назаву ўсіх людзей, з кім гутарыў, чые захапляючыя успаміны слухаў. Для гэтага спатрэбілася б многа месца ў газеце, і ўсё роўна каго-небудзь забыў бы адзначыць. Скажу толькі, што ўсе, літаральна ўсе кіраўнікі акругі, горада, партыйныя работнікі, пачынаючы з першага сакратара акруговага камітэта БКП ў Габраве, грамадскія і прафсаюзныя дзеячы, інжынерна-тэхнічныя ра-

не, неабходна адзначыць, што з твораў Вярыгі-Дарэўскага, якія захаваліся, мы можам назваць не псалт. Гэта паэма «Гутарка аб сваяку» і некалькі вершаў, напісаных па-польску, а з беларускіх твораў — вершы «Літвінам, запісаўшымся ў мой альбом на пакаганішце» і ўрывак з оперы «Грэх 4-ы гнёў». Іншыя ж творы пісьменніка можна толькі пералічыць. Мастна з іх называецца ў аддрукаваным у 1874 годзе курсе лекцый па гісторыі славянскіх літаратур А. Кіркора, большасць фігуруе ў пісьмах Вярыгі-Дарэўскага да таго ж А. Кіркора. Але ні ў першым, ні ў другім выпадку не згадваецца твор «Нешта аб немім». А ён быў, гэты твор, бо, як відаць з пісьма, аб ім ідзе гутарка, пасылаўся Сыракомлі, і яшчэ. Пісьмо дапамагае ўстанавіць, што ў Вярыгі не

Партрэт Уладзіслава Сыракомлі, знойдзены ў архіве літаратуры і мастацтва Літоўскай ССР. Публікацыя ўпершыню.

было такіх твораў, як «Скромны ў бяседзе не страціць» і «Быхаў». Гэта разарваная назва аднаго твора «Скромней у бяседзе — не страціць Быхава». Даволі істотныя кароткія да багатай, амаль доўжнасцю знікшай спадчыны пісьменніка.

Але прадоўжым знаёмства са зместам пісьма. Вярыга-Дарэўскі наведвае далей «Сыркин (віягар — У. М.) у Магілёве ўзяў у мяне на свой кошт некалькі аркушоваю «Гутарку аб сваяку», з цензуры выйшла, павінна друкавацца ў пана Завадскага (кітавыдаўца — У. М.) у Вільні. У ксяндза Люцыяна Гадлеўскага засталася некалькі замалявак з ваколіц Карасташэва, у Кіеве. Маю некалькі апавяданняў на беларускай мове і з пяцьсот сабраных беларускіх афарызмаў і прыказак. Сыркин прапануе мне свае выдаткі, калі яму панануе з «Гутаркаю аб сваяку». Без твайго спачування, сардэчны наш ліст, варады і меркаванні нічога не пачну. Зрабі са мною, што хочаш!

Лжыві маё разгубленае беларускае сэрца — узімі мой дух!»

Як адгукнуўся на гэта Сыракомлі, мы не ведаем. Але роўна праз год у кастрычніку 1858 года, Вярыга-Дарэўскі прыязджаў з Віцебска ў Вільню. Тут быў завезены славеты «Альбом», і першым запісам у ім з'явіўся верш Сыракомлі «Ты клічаш мяне ў кнігу сваіх успамінаў». Гэта ўсёсна сведчыць аб тым, што Вярыга аддаваў перавагу «вясковому лірыку» перад іншымі віленскімі літаратарамі, а той, у сваю чаргу, добраахвотна ставіўся да творчасці «надзвінскага дудар» (так называлі Дарэўскага сучаснікі).

Варта прыгадаць яшчэ, што вершаваная паэма «Гутарка аб сваяку» — адзіны выдатны асобны твор Вярыгі-Дарэўскага — выйшла ў 1858 годзе. Пазней, калі «надзвінскі дудар» за ўдзел у паўстанні 1863 года быў высланы ў Сібір, «Гутарка аб сваяку» стала забароненай кнігай. Відомы пакуль адзіны экзэмпляр яе, які захоўваецца ў Цэнтральнай бібліятэцы Акадэміі навук Літоўскай ССР.

Аб культурна-асветніцкай дзейнасці Вярыгі-Дарэўскага на Віцебчыне сведчаць наступныя радкі пісьма: «З прыемнасцю распаўсюджваю падпісы. На слоўнік Аргельбранда («Слоўнік польскай мовы», выдадзены віленскім кнігавыдаўцам М. Аргельбрандам у 1861 г. — У. М.) за сотню прыбаўіў. Мэрзабаху (польскаму кнігару і паэту нахонт білетаў на працу «А. М.» (драму «Антоні Мальчэўскі» — У. М.) адказаў. У наваколлях Віцебска збіраю з братам Сымонам па бібліятэцы. Калісьці прыяцельская чыталня ў Віцебску — гэта было праўдзінне нашых імкненняў. На гэты раз нічым болей пахваліцца не магу, а толькі прызнаюся, што гатоўнасць да ўсяго, што вышэйшае, высакроднае і нывядумана цудоўнае, мы, два браты, наблілі ў спадчыну ад бацькі і маці. Адрае мой: Арцёму сыну Ігнаці Вярызе праз Віцебск у Стайкі. З нецярпелінасцю чакаю адказаў, выключна па-дзіцячы даяраю табе і застаюся з панінай і братэрскай любоўю. Арцём Дарэўскі Вярыга».

Але на гэтым пісьме не канчаецца. У сваёй прыпісцы «надзвінскі дудар» наведваем, што да выдання альманаха «Тэка Віленска» многія яго знаёмыя аднесліся з вялікай радасцю, і ў сувязі з гэтым прапануе: «Ці не дазволілі б і мне, беларускаму шляхціцу з-над Лучосы, прычыніцца да распаўсюджвання гэтага пакытку для сэрца і галавы? Прышліце падпісныя білеты. Пайду дудзіць пра яе ад суседа да суседа, ім нават невядомы шляхі падпісці, а сэрцы гатовыя. Шэсць рублёў сэрцам на яе прыкладаю. Хай Вас бог далей так вядзе. Не забывайце аб жывой браці Вашай з-над Дзвіны Заходняй!»

Пісьмо Вярыгі-Дарэўскага (у адрозненне ад астатніх пісем з Беларусі да Сыракомлі) — з'ява літаратурнага жыцця, дадатковае сведчанне развітых беларуска-польскіх літаратурных сувязей у мінусым стагоддзі, яшчэ адзіны доказ, што ў асобе Уладзіслава Сыракомлі новая беларуская літаратура мела свайго шчырага прыхільніка.

Ул. МАРХЕЛЬ.

Ботнікі і кіраўнікі прадпрыемстваў наведвалі (і не раз!) Магілёў. Гэты горад нібы стаў для іх дзвярца ў Беларусь. Мне казалі, што і магілёўскія кіраўнікі не раз наведвалі Габрава і акругу. Ішоў узаемны абмен вопытам па кіраванні прамысловасцю і сельскай гаспадаркай. А два буйныя заводы электрарухавікоў у Габраве і Магілёве ўжо, так сказаць, ведаюць усе свае сакрэты і з'яўляюцца лепшым прыкладам супрацоўніцтва і ўзаемадапамогі, можна сказаць, што сяброўскае ўзаемаразуменне ахапіла ўсе сферы чалавечай дзейнасці і жыцця. І ў Габраве, і ў Магілёве распрацаваны цвёрдыя планы доўгатэрміновага супрацоўніцтва, якія не толькі выконваюцца, але і перавыконваюцца.

Усё больш і больш людзей з нашых рэспублік, з Габраўскай акругі і Магілёўскай вобласці ўзаемна наведваюць адны адных, маючы знаёмства і сяброўства. І кожны год прыязджаюць у Габрава і едуць у Магілёў з Габрава калектывы мастацкай самадзейнасці, ансамблі песні і танца, наладжваюцца лёгкаатлетычныя саборніцтвы, футбольныя сустрэчы, абмен спецыялістамі. Кожны год едзе «Поезд міру» з габраўцамі, якія, як тут успамінаюць, адразу на вакзале трапляюць у абдымкі. Габраўцы таксама сочаць за ўсімі групамі саветскіх турыстаў, што наведваюць Балгарыю, і абавязкова пытаюцца, ці ёсць магіляўчане і беларусы, і адрозна завуць іх да сябе ў госці.

І яшчэ адзін з мноства фактаў узаемнай дружбы. Кожны год у Габрава прыязджаюць 40 юных магіляўчан. Дзесяць дзён яны знаёмляцца з выдатнымі акругі і горада, потым габраўцы пасылаюць іх адпачываць да мора. І кожны год 40 габраўцаў, піянераў і камсамольцаў, праводзяць свой адпачынак у маляўнічай, лясістай мясцовасці Магілёўшчыны, адтуль іх воззяць на экскурсію ў сталіцу Беларусі. На заводзе электрарухавікоў Габрава хутка, вельмі хутка будучы мець свой дом адпачынку, і тады, як сказаў мне дырэктар, яны абавязкова пачнуць запрашаць сваіх сяброў з Магілёўшчыны на адпачынак.

Не, не ўсё я змог раскажаць вам, дарагія сябры. Але той, хто цікавіцца летанісам дружбы гэ-

ПАСЛЯ АРТЫКУЛА «БРАКАНЬЕРЫ»

НАМ АДКАЗВАЮЦЬ:

МІНСКІ МЕХАНІЧНЫ ЗАВОД ІМЯ С. І. ВАВІЛАВА

Артыкул «Браканьеры», надрукаваны ў «Літаратуры і мастацтве» ад 29 студзеня 1971 г. абмярляваў на нашым пасяджэнні паліўнічага калектыву № 38.

Па матэрыялах, якія паступілі з абласнога Упраўлення міліцыі, праведзены разборы на цэхномах, дзе працуюць тт. Карніловіч, Статневіч і Кашалевіч.

Указаныя таварышы пакрылі страту, прынесены дзяржаўнаму паліў-

нічому фонду, у памеры 300 рублёў. Мінская абласная інспекцыя аховы прыроды пазбавіла вышэй названых таварышаў права паліўвання на два гады.

Разшэннем адміністрацыі завода тт. Карніловіч В. А., Статневіч В. А. і Кашалевіч І. М. пазбаўлены ўзнагароды па выніках работы за год (13-й зарплата).

В. МАКСІМАУ, дырэктар Мінскага механічнага завода імя С. І. Вавілава.

МІНІСТЭРСТВА УНУТРАНЫХ СПРАУ БССР

Артыкул «Браканьеры» вывучаны ва Упраўленнях МУС БССР, якія накіроўваюць дзейнасць гарнаадуэлаў унутраных спраў рэспублікі па аказанні дапамогі кампетэнтным органам у барацьбе з браканьёрствам.

Лічым, што аўтар артыкула свачасова і востра падкрэслівае неабходнасць узмацніць ахову дзікіх жывёл, павысіць адказнасць за парушэнне правіл паліўвання, у асноўным правільна раскрывае прычыны наяўнасці сур'ёзных недахопаў у гэтых пытаннях.

Лі правільна адзначыў т. Замскі, паміж зацікаўленымі ведамствамі і арганізацыямі рэспублікі пайдуць не наладжана належага ўзаемадзеяння. Сярод членаў паліўнічых калектываў ямаля выпадковых асоб, якія не толькі не заключаны паліўненнем палогоў дзічыны ў паліўнічых угоддзях, але па-драпежніцку знішчаюць яе. Некаторыя работнікі адміністрацыйных органаў іншы раз дапускаюць недаацэнку грамадскай небяспекі браканьёрства, неабгрунтаваную паліўнасцю да парушальнікаў.

Для ліквідацыі гэтых і іншых недахопаў у арганізацыі барацьбы з браканьёрствам, на нашу думку, было б

ПРАКУРАТУРА РЭСПУБЛІКІ

У сувязі з апублікаваннем артыкула «Браканьеры», пракуратура БССР запатрабавала і правярала матэрыялы па абскаржаных пытаннях.

Падстаў для прыцягнення да крымінальнай адказнасці названых у артыкуле грамадзян няма, таму што правапарушэнне яны зрабілі ўпершыню і раней не прыцягваліся да адміністрацыйнай адказнасці.

Паводле існуючага заканадаўства (арт. 163 КК БССР), да крымінальнай адказнасці за незаконнае паліўванне без належачага на тое дазволу або ў забароненых месцах, або ў забароненых тэрмінах, незадоўленымі прыладамі і метадамі асобы прыцягаюцца толькі пасля таго, калі гэтыя дзеянні здзейснены пасля прымянення мер адміністрацыйнага ўздзеяння за гэтак жа парушэнне.

За незаконны адстрэл лосю грамадзянін Юпатавіч і Саенкам (Віцебскі раён), грамадзянінам Карніловічам і інш. (г. Мінск), да вінаватых прыменены меры адміністрацыйнага ўздзеяння і штрафы, прычыненая дзяржаве, пакрыта.

Пракуратура БССР запатрабавала для правяркі ўсе матэрыялы, спыненыя і прыпыненыя крымінальныя справы аб парушэннях правіл паліўвання, дзе правапарушальнікі не былі прыцягнуты да адказнасці. У залежнасці ад вынікаў правяркі будуць прыняты неабходныя меры разгавання.

П. ДУДКОУСКІ, намеснік пракурора БССР, дзяржаўны саветнік юстыцыі 3 класа.

На здымку — фрагмент з кампазіцыі «Вяселле ў Прыбужжы». В. БАРХАТАВА.

тых гарадоў, няхай загляне ў «Магілёўскую праўду». Там, кажучы, усе наведванні габраўцаў і іншыя праяўлены братэрскай дружбы шырока адзначаны. Ва ўсякім выпадку, у габраўскай газеце «Балканско знаме» таксама нічога не прапушчана. А нашы ансамблі вялі яшчэ для сябе і дзённікі візітаў, своеасаблівыя ілюстраваныя летанісы дружбы. Разглядаць іх надзвычай цікава і хваляюча, і каб выкласці на паперы ўсе пачуцці, якія цябе агортваюць, проста не хапае слоў.

Я зноў і зноў заклікаю нашых і вашых пісьменнікаў звярнуць як найбольш увагі на гэту пленную і багатую фактамі дружбу. Бо хіба не значмяльна, што ў наш час ідзе такое масавае вы-

вучэнне здабыткаў культуры братніх народаў, што перапісваюцца сотні людзей, што наша і ваша моладзь, школьнікі з юных гадоў узабачаюць свае душы найлепшымі з пачуццямі — пачуццямі братэрства. Мастацтва і літаратура павінны абавязкова адлюстравач гэтае збліжэнне братніх народаў, як прыклад, варты захаплення і пераймання.

Нашы пісьменнікі і паэты, усе мы, хто шчыра клапаціцца пра яшчэ большы росквіт узаемнай дружбы, адгукнуліся на ініцыятыву габраўцаў — прывесці ў чэрвені г. г. вялікія вечары беларускай літаратуры ў Балгарыі. Кожны чалавек з

Габрава ведае ўжо больш за іншых нашых грамадзян пра Беларусь, і нам будзе радасна на гэтым фоне прыгадаць лепшыя творы беларускіх паэтаў і пісьменнікаў, якія перакладзены ў нас. Многія нашы літаратары, у тым ліку і габраўцы, выступяць на гэтых вечарах з творамі пра Беларусь. Гэта, мусяць, мне захацацца вам апісаць. Але я перакананы, што вы і цяпер разумееце радасць, якую прынесла мне кароткае знаёмства з праяўленнямі сяброўства Магілёва і Беларусі з Габравам. І я задаволены, што магу падзяліцца з вамі гэтай радасцю.

Сеймур ДЖОЗЕФ

ЭКАНОМІКА І НОРКАВЫЯ ФУТРЫ

Выкрыццё таго факта, што лідэр рас- публікацыі у палаце прадстаўнікоў Джэральд Р. Форд «не можа зрабіць справаздачу аб адназначы трысячач долараў, атрыманых на правядзенне леташ- ній восенняй выбарчай кампаніі, не больш і не менш сенсацыйна, чым паве- дамленне пра тое, што новы міністр фі- нансў Конэлі панлаў сабе у кішэню плячэст семдзесят тысяч долараў легальных ахвяраванняў, калі быў гу- бернатарам штата Тэхас.

Я проста разуму не дабару, чаму газе- ты ўзялі такі вэрхал вакол абодвух ін- цыдэнтаў. Могуць падумаць, нібыта Форд і Конэлі ўчынілі крымінал. Што было б з іраінай, калі б палітычныя дзе- лачы адмаўляліся ад грашовых паднашэн- няў і хабару? Мяне ўсяго аж налоціць ад гэтай думкі.

Ну, увліце самі: буйны авіяцыйны фаб- рыкант прыязджае ў Вашынгтон і запра- шае да сьбе на абед сенатара, а потым гаворыць яму, што, калі з яго фірмай не падпішуць кантракт на будову новага самалёта-знішчальніка, дык дваццаць ты- сяч рабочых будуць выкінуты на вулі- цы, трымацьнікі яго акцыяў прададуць свае акцыі, фірма лопне, эканоміка гора- да пахіснецца, рэпутацыя рэспублікан- ськай партыі падмочыцца, а жонка ўцячэ ад яго. За дапамогу атрымаць кантракт прамысловец даць сенатару дваццаць тысяч долараў, а сенатаравыя жонцы купіць норкавую футру.

У сенатара тры альтэрнатывы: пры- няць прапанову, проста адкіліць яе аль- бо адкіліць і давесці да ведама ўлад, што прадпрыемальнік спрабаваў падку- піць афіцыйнага палітычнага дзеяча.

Апошняе само сабой адпадае: у іраіне свабоднага прадпрыемальніцтва нельга кі- даць бізнесменаў у турму. Калі перасад- жаць за іраты ўсіх бізнесменаў, што да- юць хабар афіцыйным асобам, спыніцца бізнес. Хто ж тады будзе фінансаваць выбарчыя і іншыя палітычныя кампаніі?

Другая альтэрнатыва зусім магчымая: б'ваюць жа дзелавыя прапановы — іх можна, калі хочаш, прыняць, а калі не хочаш, не прыняць. Аднак кожны ведае, што сумленным здзелкам прыйшоў амаль поўны канец з наступленнем зры кон- сьніх скачан і гонан на каллексах. Гэта проста непрактычна, бо драбнеюць пры- быткі. І наадварот: ад брудных, спекуля- тыўных здзелак прыбыткі памнажаюцца, а бізнес квітне.

Таму астаецца першае: прыняць ха- бар. Калі б'руць хабар, у выйгрышы ўсе — вытворчасць расце, рабочыя працу- юць, эканоміка ідзе ўгору, палітычныя дзеячы працуюць, а жонкі іхнія хо- дзяць у норкавых футрах.

Хто церпіць страты? Ніхто. Нават блі- жэйшыя канкурэнты, які ў процілеглым канцы Капітолія, у туалете, трымае за гузік чарговага кангрэсмена.

Вы нешта хочаце сказаць? Чаму ж усё- такі эканоміка квітне? Адкуль такое беспрацоўе? Калі запытаеце, я вам ска- жу: па ўсім відаць, у нетрах урада пры- тайлася змрочніцкая група людзей, якія нааддрэз адмаўляюцца браць хабар! Больш згубнага для іраіны і ўвоўці нель- га. Яўная антыамерыканская дзейнасць.

Пераклад з англійскай С. ДОРСКИ.

званілі, пыталіся, калі аб'яву надрукуюць. А ў нас жа адзін эканаміст — Кулік...

— Так... Але... — пра- цягнуў Цімох.

— Канечне, пустабрэх гэты Кулік, — не даў дага- варыць Цімоху Сыраеж- кіні. — а ўсё ж ўлічыць трэ- ба было б: малады ён яшчэ, зялёны...

Не даслухаўшы, Цімох паклаў трубку. Мільгану- ла думка, што яго падмай- ваюць, але ад Сыраежкі- на гэтага чакаць немагчы- ма. Кулік набраў нумар дыжурнай рэдакцыі.

— Скажыце, калі лас- ка, вы надрукавалі аб'яву з будаўніча-мантажнага трэста?

— Гэта пра інжынера- эканаміста? — перапытаў голас у трубку. — Так, ідзе ў сённяшнім нума- ры...

Кулік не мог узняцца са ступа. Ногі зрабіліся ватнымі, а ў галаве, нібы птушка ў цнётка, білася адзіная думка: «За што? Чаму менавіта мяне?» Але, пераадолеўшы сла- басць, Цімох падняўся і, паснедаўшы, паплёўся на працу. Хаця — якая рабо- та, калі ў цэбе яе ўжо ня- ма?...

Доўга чакаў Кулік ля кіёска свежых газет. Усё аказалася праўдай: на апошняй старонцы ў ра- машцы, якая падалася Ці- моху жалобнай, было на- друкавана, што іхні трэст запрашае на работу вопытнага інжынера-экана- міста.

...Кулік убег у свой ра- боты пакой і, не павітаў- шыся, пачаў нешта ху- чыцьна пісаць. Затым вы- скачыў за дзверы.

— Я яму пакажу, як

звальняць! — данеслася з калідора.

Супрацоўнікі здзіўлена пераглынуліся, а Сыраеж- кіні падняў вочы ад папер і пакруціў галавою:

— Зноў нейкую штуку Кулік адпаліць хоча...

Тым часам Цімох уля- цёў у кабінет Льва Льво- віча і кінуў на стол папе- ру.

— Вось вам заява аб звальненні! Я не пацяр- пяю здаекаў! Па ўласным жаданні!

— Што з вамі, Цімох Архілавіч? Што за жар- тачкі? — спачатку здзіў- ляўся, а потым заўсміхаўся Леў Львовіч. — А, разу- мею, сёння ж першае кра- савіка.

— Я рабоце ўсю душу аддаю... А вы... Вам жар- тачкі?! — пачырванеў Ці- мох і падаў упраўляюча- му газету. — Вось аб'я- ва...

— У чым справа, тавар- ыш Кулік? Вы не ведае- це, што нам пашыраюць штаты? Я ж гэтак аб'явы яшчэ на мінулым тыдні аддаў у бухгалтэрыю...

Доўга стаяў Цімох, не рашаючыся ўвайсці ў свой кабінет. Калі ж ён, нарэш- це, нісмела адчыніў дзе- ры, пакой выбухнуў сме- хам. Гучней за ўсіх рага- таў, аж заходзіўся... Сы- раежкіні.

Іван БАРКОУ

МІМАХОДЗЬ

Усе добра ведалі, што ён бяззу- бы, але ўсёроўна раілі трымаць язык за зубамі.

● Крот і той навучыўся адрозніваць дзень ад ночы.

● Пляткар быў да таго запалоханы, што нават урачы адмовіліся паказаць язык.

● Паэт набыў такую вядомасць, што нават і пасля яго смерці крытыкі не адважваліся вызначыць яго месца на Парнасе.

Браты БАРОУКІ

КАСА І КАМЕНЬ

гарадскі чалавек не разбярэ, а вы... Адрозніваеце нават скубле- ную курачку ад качкі.

— Не падта разбіраюся, але васьм гэтая мне падабаецца.

— То й б'рыце сабе рублёў за пяць.

— Вы ж сем прасілі.

— Што ўжо арлом варону на- зываць. Цяпер так аддаю.

— Так? Не, не, дарма мне не трэба.

— Хто сказаў, што дарма? За чатыры рублі!

— Вазьму, але скажыце, калі ласка, гэта быў певень ці курка?

— Яная вам розніца, абы тлу- стая скурка.

— Я куплю не толькі скурку.

— Так, у скурцы і курку. Па- бажыцца магу, што курка. І ўсяго за траці!

— Значыць, курка?

— Не буду ж я плот гарадзіць пры такім нагоўпе! Глядзіце, колькі людзей сабралася!

— Колькі ж годзікаў?

— Каму? Мне? У жанчын, доб- ры чалавек, непрыстойна пра га- ды пытацца. А яшчэ гарадскі!

— Не хвалюйцеся, я маю на ўвазе курку. Колькі ён годзікаў?

— Во, сказалі! Можна год і ёсць. І яйка ніводнага яшчэ не знесла!

— Тады, магчыма, гэта певень?

— Певень? За два рублі я вам п'еўня аддала б?

— Дык курка ці певень?

— Курка! Курка! Сама ж да- глядзела і рэзала!

— О! І не балліся?

— На мяне, даражэнькі, за ўсё жыццё ніхто пуду не нагнаў. А ку- рак мы для таго і заводзім, каб прадаць.

— Жывую і прадавалі б.

— Усёроўна ж вы, добры чала- век, самі б ёй галаву адруцілі.

— Хто ведае, можна, і гадаваў бы.

— Гадуіце сабе на здароўе, я вам у наступную нядзелу і жывую прывязу, толькі заплаціць даў- дзена па паўтары рубля, як за гэту. Дык будзеце купляць ці пе- раліваць з пустога ў парожняе?

— Куплю, але спачатку адка- жыце на адно пытанне.

— Як семдзесят сем агнёў уба- чыць?

— Не.

— Чаму тлустую курчыцу ляг- чэй абскубці?

— Не.

— Што ж тады?

— Інкубатарныя ў вас курчыцы ці не?

— Інкубатарныя! А якія ж яшчэ ў наш век павінны быць?

— І выседжаныя квактухай.

— Сказалі, як зорку скапілі! Я за рубель цэлы тузін пісклят куп- лю!

— Выгадна!

— А вы маю выгаду не лічыце, калі рубель за такую курчыцу шка- дуеце.

— Я не шкадую. Вось ён, но- венькі.

Пакупнік аддаў рубель і пайшоў сабе дадому з тлустай курчыцай у авосцы, а суседка па гандлі пад- ступілася да гаваркай кабеты і здзівілася:

— Як жа гэта ты, баба, аж да рубля з'ехала? З сямі!

— Што, да рубля? І праўда! Баццохны, дзе ж ён? — яна памк- нулася была бегчы ўслед за па- купніком, але раптам супакоілася.

— Хай ласуецца сабе на здароўе. Яшчэ дзякуй яму, што адчапіўся, а то і да вечара магла б языком прамалоць і качак сваіх... цыфу, курак сваіх не прадала б.

ВАКОЛ ВЯЛІКІХ ЛЮДЗЕЙ

ІНТЭЛІГЕНТАСЦЬ

Адному вельмі багатаму маладо- му літаратару, які ўжо добра ўсім увя- рэдыўся: Генрых Ман параіў:

— Калі вам хочацца нешта сказаць, абавязкова ўспомніце, што лепшая ме- ра інтэлігентнасці — маўчанне.

ГАНАРАР

Сябар Эрджна Кіша здоўдзіўся вялікаму ганарару, які той атрымаў за артыкул у адным з часопісаў.

— Калі прыкінуць, табе за кожны радок прыпадаюць ладныя грошы, — ска- заў ён з'едліва.

Кіна кінуў:

— Так, а колькі іх было б, калі б мне плацілі яшчэ і за тое, што паміж рад- камі.

ШЫРОКАЯ ЭРУДЫЦЫЯ

Альберт Эйнштэйн на лекцыі, якую ён чытаў у адным з амерыканскіх кале- джаў, сказаў, між іншым:

— Калі айтар лекцыі карыстаецца толькі адной кнігай, то — гэта — лічыцца плагіятарам. Калі ж ён прысодзіць шэ- рад цытат з розных крыніц, то гэта ўжо — шырокая эрудыцыя.

З нямецкай пераклаў Д. МАРОЗ.

НА КАЛГАСНЫМ рынку да кабеты, якая прадае курчыныя тупкі, падшоў пакупнік і, пры- вітаўшыся, спытаў: — Колькі просіце, выбачайце, за гусака? — Сем рублёў, як аддаць. — Але ж нешта вашы гусакі падобны на качак. — А гэта качкі і ёсць, добры чалавек. — Сем рублёў за качку? Ці не занадта танна? — Я не супраць, калі вы і на- кінеце які рубель. — Накінуў бы, калі б гэта был качкі. — А то што ж? — Самыя звычайныя куры, калі вачам сваім верыць. — Дык вашы вочы хлусяць ча- сам? — Бывае, што ліха і на веціку прыляціць. — А пры чым тут ліха? — Ліха будзе, калі я курчыцу замест качкі дадому прынесу. — Во, жонка ў вас, мусіць, і праўда порсткая, як сена шорст- кае. — Порсткая ці не, але не хачу, каб хадзіла, як чорная хмара. — Пасля хмары заўсёды соней- на выглядае. — Вось скажыце мне, дык, спа- дзяюся, хмары і зусім не будзе. — Глядзіце вы! Я думала —

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА» Выходзіць па пятніцах. Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі. Індэкс 63856 АТ 09655

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—33-24-61, намес- ніка галоўнага рэдактара—33-25-25, адказнага са- крата—33-44-04, аддзела літаратуры—33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі—33-24-62, аддзела вышляенчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі—33-24-62, аддзела публіцыстыкі—33-24-62, аддзела культуры—33-21-53, выдавецтва—32-22-19, бухгалтэрыі—32-15-87. Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША. Рэдакцыйная калегія: Э. І. АЗГУР, В. М. АЛА- ДАУ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАНОУ, А. С. ГРАЧАНИ- КАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕН- КА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.